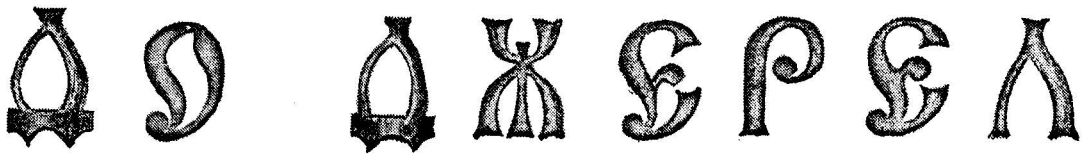

À Ö Æ Ø Æ Å

„AD FONTES”

25

„AD FONTES“

М. СКРИПНИК

Д Ж Е Р Е Л А Б О Л Ь Ш Е В И З М У

diasporiana.org.ua

N. SKRIPNIK
P.O. Box 95936
2509 CX The Hague
The Netherlands

Частина I. С.Нечаєв і В.Ул'янов-Ленін.

"Сергій Геннадієвич Нечаєв народився в 1847 році в Іваново, а вмер у 1882 році в Петропавловській в'язниці, де він відбував кару за вбивство студента Іванова, члена революційно-терористичної організації, головою якої був С.Нечаєв. Причиною вбивства Іванова був його спротив певним наказам С.Нечаєва.

Після вбивства Іванова С.Нечаєв виїхав закордон, де мав певні контакти з тодішньою революційною інтелігенцією Росії, ось як Герцен, Бакунін, Огарев — при чому його роля і спосіб поводження викликали багато непорозумінь і конфліктів, як принципового так і персонального характеру. На домагання уряду Росії він був виданий Швейцарською поліцією, як кримінальний злочинець і разом зі співучасниками вбивства Іванова засуджений на відповіднім процесі.

Найбільш характерним висловом його думок про революцію та методи, якими вона має бути здійснена, є "Катехізіс Революціонера", авторство якого приписують Нечаєву, хоч частинно в нім знаходяться і думки, які були не чужі М.Бакуніну. Однак, принципове наставлення М.Бакуніна, виявлене в його творах про марксизм, державу і волю людини, значно відрізняється від змісту "Катехізісу Революціонера". Це свідчило б про авторство С.Нечаєва, а не Бакуніна.

Надзвичайно цікавим і багатозначним є той факт, що суть "Катехізісу Революціонера" може бути коротко сформульована як: "ЦІЛЬ — ВИПРАВДУЄ ВСІ ЗАСОБИ", отже той принцип, що лежить в основі діяльності єзуїтів, в той час як практичне переведення революційного терору майже тотжне з тими правилами, що їх застосовує від століть "інквізиція".

Опубліковані нещодавно документи /"Щоденник Наталії Герцен", вміщений в ч.7 "Енкоунтер", 1970, Лондон / недвозначно підтверджують духову спорідненість С.Нечаєва з єзуїтами. Подаю уривки з цього щоденника.

"Я почала розпитувати Нечаєва і мала довгу розмову з ним про робітників взагалі, про "буржуазів", визискувачів і галапасів. Але я не могла одержати яснішого погляду на російську проблему. Я тільки зрозуміла одну річ, а саме, що він проповідує найбільш жахливе лицемірство своїми повторними запевненнями, що "ЦІЛЬ — ВИПРАВДУЄ ЗАСОБИ".

"Хай Бог помилує нас" — не могла не вигукнути я — "але це ж є ЧИСТЕ ЄЗУЇТСТВО!"

"Так, звичайно, ЦЕ Є ЄЗУЇТСТВО — відповів Нечаєв, — " і єзуїти є найбільш інтелігентні й здібні люди. Ще ніколи не існувало інше товариство, подібне до їхнього. ТРЕБА ПРОСТО ПЕРЕВРАТИ ВІД НИХ ВСІ ЇХНІ ПРИПИСИ ВІД ПОЧАТКУ ДО КІНЦЯ І ДІЯТИ ЗГІДНО З НИМИ... ЗВИЧАЙНО, ТІЛЬКИ ЗМІНИТИ Ц І Л Ї."

В листі до Мамі Райхель /1872 рік/ Наталія Герцен пише:

"Будь дуже обережна з усіма цими росіянами, які недавно прибули сюди... Поміж ними формується новий тип людини, подібної до Нечаєва, — певний тип "РЕВОЛЮЦІЙНОГО ЄЗУЇТА", який є здібний до кожної підлоти, для того, щоб досягнути своєї мети — революції в Росії. Для цієї мети він вживає найбільш безсоромних засобів і почуває себе управненим брехати, читати листи інших осіб, красти документи, ключі і т.п. В Росії вони вимагають від людей величезні суми грошей, як контрибуції /датки/ на організацію, а на тих, хто їх не дає, роблять наклепні доноси до поліції. Це все факти, Маша. Це насправду є огидливим..."

Зрештою, на сторінці 17, Наталія Герцен розповідає, що під час її розмови з Бакуніним про можливий поворот до Росії, після смерті її батька А.Герцена, в родинне помістя в Костромі, Нечаєв,

присутній прищій розмові, вибухнув люттю і сказав: „ Не потрібно й казати, що коли Ви дійсно повернетесь до Росії, наші люди БУДУТЬ ЗОБОВ'ЯЗАНІ В ТОЙ ЧИ ІНШИЙ СПОСІБ ПОЗБУТИСЯ ВАС. ”/Бо цей поворот родини старого революціонера й емігранта А.Герцена підірвав би авторитет революційних діячів і на еміграції і в Росії. М.С./

А тепер переходимо до тексту „Катехізісу Революціонера”.

КАТЕХІЗИС РЕВОЛЮЦІОНЕРА

I. Обов'язки революціонера у відношенні до самого себе.

1. Революціонер й відданий людина. Він не має жадних особистих інтересів, ані справ, ані почувань, ані прихильностей, ані власности, ані, навіть, ім'я. Все в нім є поглинено єдиним, виключним інтересом, єдиною думкою, єдиною пристрастю — революцією.

2. В глибині свого єства він — не тільки на словах, але й на ділі — цілком порвав всі зв'язки з суспільним порядком і з цивілізованим світом, з його законами, звичаями, з мораллю та умовами, загально визнаними в світі. Він є нещадним ворогом цього світу і якщо він продовжує жити в нім, то лише для того, щоб з більшою певністю зруйнувати його.

3. Революціонер ставиться з презирством до кожного доктринерства і не визнає науки цього світу, залишаючи її майбутнім поколінням. Він розуміється на єдиній науці: руйнуванню. Для того, і виключно для того, він вивчає механіку, фізику, хемію і, можливо, й медицину. З тою ж самою метою — руйнування — він студіює вдень і вночі живу науку: людей, вдачі, положення та всі умови сучасного соціального устрою в усіх можливих середовищах. Мета залишається та сама: як найшвидче й найпевніше знищення цього поганого устрою.

4. Революціонер нехтує громадську думку. Він знає, що та ненавидить всіма своїми інстинктами й виявами сучасну соціальну мораль. Для нього моральним є все, що сприяє революції, неморальним і злочинним все, що перешкоджає їй.

5. Революціонер є людиною приречення. Він є нещадним супроти держави взагалі і супроти освіченої верстви суспільства і він не повинен очікувати милосердя у відношенні до самого себе. Поміж ним і суспільством точиться боротьба на життя і смерть, одверта, чи прихована, але завжди триваюча й непримиренна. Він мусить при звичаїтися терпіти тортури.

6. Суворий супроти самого себе він мусить бути таким же і супроти інших. Всі почуття прихильности, всі розслаблюючі почуття споріднености, приязні, любови чи вдячности — повинні бути задурені в нім єдиною і холодною пристрастю до революційної справи. Для нього існує єдина насолода, єдина розрада, єдина нагорода і задоволення — це успіх революції. Вдень і вночі він повинен мати єдину думку, єдину мету — безпощадну руїну. В стремінні до цієї мети холодною кров'ю й без перерви, він мусить бути готовим і сам загинути і знищити власними руками всіх тих, які перешкоджають йому досягнути цю мету.

7. Природа справжнього революціонера виключає кожний романтизм, кожную розчуленість, кожний ентузіазм, кожен захоплення; вона виключає, навіть, особисту ненависть і помсту. Революційна пристрасть, станувавши для нього звичкою кожного дня, кожної хвилини, мусить бути сполучена з холодною розрахунком. Завжди і скрізь він слухатися не своїх особистих спонук, а виключно того, що йому наказує загальний інтерес революції.

II. Обов'язки революціонера у відношенні до своїх товаришів по революції.

8. Революціонер не може мати приязні й прихильности ні до когось іншого, як тільки до людини, яка довела своїми ділами, що вона є — так як і він сам — поборником революції. Ступінь дружби, відданості

та інших зобов'язань супроти такого товариша визначається нічим іншим, як тільки ступенню його корисності в практичному переведенні всеруйнуючої революції.

9. Є зайвим говорити про солідарність поміж революціонерами; в ній полягає вся сила революційної справи. Революційні товариші, які знаходяться на тій самій площі революційної згоди й пристрасти, повинні, по можливості, спільно обговорювати всі поважні проблеми і приймати одноголосні постанови. При переведенні з в життя справи, яка була вирішена в такий спосіб, кожний повинен, по зможі, рахувати на самого себе. Для виконання низки руйнуючих вчинків кожний мусить діяти самостійно й не звертатися за допомогою, чи порадою до своїх товаришів, хіба що це було б необхідно для успіху справи.

10. Кожний товариш мусить мати під рукою кілька друго-й треть-рядних революціонерів, це — так мовити — тих, які ще не є цілковито втаємничені. Їх треба розглядати як частину загального революційного капіталу, довіреного до його розпорядження. Він повинен економічно витрачати свою частину капіталу, намагатися витягнути з нього найбільшу користь. Самого ж себе він мусить розглядати як капітал, призначений на видатки для триумфу революції, але як капітал, яким він сам не сміє розпоряджатися без згоди швишш всіх вповні втаємничених товаришів.

11. Якщо один з товаришів знаходиться в небезпеці, то щоб вирішити, чи треба його рятувати, чи ні, — революціонер не сміє керуватися задніми особистими почуттями, але виключно інтересами революційної справи. Згідно з цим, він мусить узгляднити з одного боку ступінь корисності доконаної його товаришем, а з другого боку — кількість революційних сил, потрібних для його визволення і зваживши на який бік перехилиються терези, діяти відповідно до того.

111. Обов'язки революціонера у відношенні до суспільства.

12. Новий член, після того як він довів придатність не на словах, а на ділі, не може бути прийнятий до об'єднання інакше, як одноголосно.

13. Революціонер вступає в світ держави, в світ класів, в так званий цивілізований світ і живе в цих середовищах тільки тому, що він має віру в близьке й цілковите знищення їх. Він не є революціонером, якщо він дорожить чим-небудь, що існує в цьому світі. Він не повинен вагатися перед зруйнуванням будь-якої установи, будь-якого місця, будь-якої людини, належної до цього світу. Він мусить ненавидити однаково всіх і все. Якщо він має в цьому світі зв'язки, споріднення, приятні чи любови — тим гірше для нього. Він не є революціонером, якщо ці зв'язки можуть спинити його руки.

14. З метою безпощадної руїни революціонер може, а часто, навіть, мусить жити посеред суспільства, удаючи з себе когось зовсім відмінного від того, яким він на правду є. Революціонер мусить впроваджувати скрізь, у вищі верстви, так як і в середні, в крамницю купця, в церкву, в аристократичні палаци, в бюрократичні, військові й літературні кола, в третій відділ /поліційної розвідки/ і, навіть, до імператорського палацу.

15. В е це мерзотне суспільство мусить бути розподілено на декілька категорій, перша з яких складається з тих людей, які засуджені на невідкладну смерть. Революціонери, які складають списки цих засуджених, мусять встановлювати чергу, в залежності від ступіні шкідливості осіб і з огляду на успіх революційної справи, в той спосіб, що перші по черзі мусять бути відправленими на той світ раніш, як слідуючі по черзі.

16. Складаючи ці списки, встановлюючи категорії, не вільно в задній спосіб керуватися особистою зіпсованістю людини, ані, навіть, ненавистю, яку вона викликає у членів організації, чи в народі. Ця її зіпсованість і ця ненависть можуть, навіть, бути до певної міри корисними, підбурюючи до народнього повстання.

Не вільно брати під увагу нічого іншого, крім розміру користі, яку приносить смерть певної особи для революційної справи. Отже, в першу чергу мусять бути знищені найбільш небезпечні для революційної організації люди, нагла й гвалтовна смерть яких може якнайбільше залякати уряд і захитати його владу, позбавляючи його енергійних і інтелігентних співробітників.

17. Друга категорія повинна бути складена з людей, яким тимчасово дозволено жити для того, щоб вони низкою потворних вчинків штовхали наріз до неминучої революції.

18. До третьої категорії належить велика кількість високопоставлених тварин, чи осіб, які не відзначаються ані своїм розумом, ані своєю енергією, але які — завдяки їхній позиції — посідають багатство, зв'язки, вплив та силу. Треба їх використовувати в кожний можливий спосіб, обдурювати й бентежити їх і заволодівши їхніми ганебними таємницями — зробити їх нашими рабами. В той спосіб їхня сила, їхні зв'язки, їхній вплив стануть невичерним скарбом і вартісною допомогою в різних наших підприємствах.

19. Четверта категорія складається з різних кар'єристів на державній службі та лібералів різноманітних відтінків. З ними можна змовлятися згідно з їхньою власною програмою, удаючи, що ми сліпо наслідуюмо їх. Треба їх взяти в наші руки, оволодівши їхніми таємницями, цілковито компромітувати їх до такої ступені, що поворот станув для них неможливим і послуговуватися ними для викликання заворушень в державі.

20. П'ята категорія формується з доктринерів, змовників, революціонерів /бунтівників/, тоб то всіх тих, які займаються балаками в товариствах і в пресі. Треба їх невинно штовхати й замішувати в небезпечні практичні маніфестації, в наслідок яких більшість з них пропаде без вісті, а деякі стануть вартісними революціонерами.

21. Шоста категорія є дуже важлива: це жінки, які мусять бути поділені на три групи: перші, нікчемні, без розуму й серця жінки, яких треба вживати так само, як третю і четверту категорію чоловіків. Другі, жінки гарячі, віддані й здібні, але які ще не є нашими, через те, що вони ще не збагнули практичного революційного мислення без фраз; їх треба вживати подібно до чоловіків п'ятої категорії. Нарешті, жінки, які є цілковито з нами, інакше кажучи, повністю втаємничені і цілком згодні з нашою програмою. Ми мусимо вважати їх за найбільш вартісний з усіх наших скарбів, без помочі яких ми нічого не зстані зробити.

19. Обов'язки об'єднання у відношенні до народу.

22. Об'єднання не має іншої мети, як повне визволення та частя народу, тоб-то чорноробочого люду. Але марши переконання, що це визволення і це частя не можуть бути досягнені інакше як шляхом всеруйнуючої народної революції, об'єднання вживатиме всіх засобів і всіх своїх сил, щоб поширити й збільшити лиха й нещастя, які мусять зкінці кінців вичерпати терпіння народу та підбурити його до масового повстання.

23. Об'єднання не вважає народної революцією такий рух, який є керований згідно з класичними зразками Заходу і який завжди — спиняючись перед приватною власністю і перед традиційним соціальним устроєм так званої цивілізації і моральності — обмежувався до цього часу проголошенням засуду /занепаду/ одної політичної форми для того, щоб поставити на її місце іншу і створити так-звану революційну державу. Єдиною революцією, яка почуває себе зобов'язаною принести порятунку для народу є така, яка зруйнує зверху до низу цілу ідею держави і переверне догори ногами всі традиції, порядки за суспільні верстви в російській державі.

24. Дякуючи мети об'єднання не має наміру накинати народові будь-яку організацію, що походить згори. Майбутня організація, без сумніву, виіде з народного життя й руху, але це з справою наступних

покоління. Нашим завданням є захлива, тотальна, нещадна й загальна руїна.

25. Тому, наближаючись до народу, ми повинні єднатися перш за все з тими елементами народного життя, які — від часу заснування московської держави — не переставали протестувати не тільки на словах, але й своїми вчинками, супроти всього, що було безпосередньо, чи посередньо пов'язане з державою, проти аристократії, проти бюрократії, проти торговельної верстви, проти дрібних фабрикантів, визискувачів народу. Ми мусимо поєднатися зі світом пройдисвітів /авантюристів/ та розбійників, які є справжніми та єдиними революціонерами в Росії.

26. Об'єднати в одному центрі цей світ, в єдину, всеруйнуючу та непереможну силу — ось в чому є ціла наша організація, наша змова і наше завдання.

Друковано в році 1869 в " L'Alliance de la Democratie Socialiste

Переклад з французької мови зробив М.Скрипник.
Лондон, 1-го травня 1970-го року.

p. 90 etc.

С. НЕЧАЄВ і В. ЛЕНІН /продовження/

Для переведення в життя ідей і намірів „Катехізісу Револьціонера Нечаєвим і його послідовниками була створена організація, під назвою „Народня Помста“, про завдання і тактику якої сам Нечаєв писав в роках 1869-1871, слідує:

„Всенародне повстання пригнобленого руського люду є неминуче й близьке... Ми хочемо народної, мужицької революції. Для нас думка є вартісною тільки тоді, коли вона може служити великій справі радикальної, всеохоплюючої руїни. Але в жадній з нині існуючих книжок нема такої думки. Хто вчиться революційній справі з книжок — залишається назавжди революційним неробом /ледарем/. Думки, що здібні прислужитися народній революції, народжуються лише з народного революційного чину і мусять бути наслідком низки практичних проявів і досвідів, які стремлять і всіма засобами і завжди непохитно до тої ж самої мети — нещадної руїни. Все, що не йде по цьому шляху, для нас є чуже й вороже. Ми не дозволяємо купити себе заданими революційними фразами, на які так щедрі доктринери — заступники папірової революції. Ми загубили кожную віру до слова: слово має для нас значіння тільки тоді, коли за ним відчувається та безпосереднє слідує діло. Але, далеко не все, що нині зветься ділом, є справді діло. Наприклад, скромна й занадто обережна організація таємних товариств /гуртків революціонерів М.С./ без жадних зовнішніх, практичних виявів їхньої діяльності — в наших очах є ніщо інше, як смішна й огидна забавка хлопчаків... Фактичним з виявом діяльності ми називаємо лише низку чинів, які справді руйнують що-небудь: особу, річ, відносини, які перешкоджають народному визволенню. Не шкодуючи життя і не спиняючись перед жадними погрозами, труднощами і небезпеками — ми повинні низкою особистих чинів і жертв, що слідує одна за другою згідно з загальним і суворо продуманим шляхом і узгідненим планом, ми мусімо низкою сміливих, навіть зухвалих спроб увірватися в народне життя і, викликавши в народі віру до нас і до себе, віру в його власну могутність — розбуркати, об'єднати й рухнути його до врочистого виконання його ж власної справи...

Ми маємо тільки один негативний, незмінний план — нещадної руїни. Ми просто відмовляємося від вироблення будучих життєвих умов, як завдання, несумісного з нашою діяльністю і тому вважаємо безплідною кожную виключно теоретичну працю розуму. Ми вважаємо справу руїни остільки великим і важким завданням, що віддаємо йому всі наші сили і не хочемо дурити себе мрією про те, що у нас вистарчить сил і здібностей і на розбудову /нового життя М.С./ А через те ми ще беремо на себе виключно руїну існуючого суспільного устрою. Відбудовувати ж не є нашою справою, а справою тих, які прийдуть по нас. Ми беремося зламати гнилу суспільну будову, в якій більшість мешканців зазнає лише муки для того, щоб уможливити невеличкій купці щасливців нечисті радощі й брудні насолоди. Хай нову суспільну будову воздвигнуть нові теслярі, яких вишле зі свого середовища нарід, після того як ми дамо йому можливість віддіхнути повними грудьми, скинувши з них важкий тягар держави. Зосереджуючи всі наші зусилля на руїні, ми не маємо ані сумнівів, ані розчарувань. Ми постійно однаково зимнокровно переслідуюмо нашу єдину життєву мету.

Наші близькі попередники не розуміли цього і, маючи всі вигоди для початку боротьби і сприятливі умови для загального перевороту вони сиділи згорнувши руки і цуралися місцевого повсталого населення замість того, щоб приєднуватися до місцевих повстань, об'єднати їх в єдине, грізне, всеруїнуюче повстання. Наші попередники займалися дуже ретельно тим, щоб досконало ще виробити в своїй уяві плани майбутнього народного життя і прогавили сприятливі нагоди для народного визволення від державности і класів.

А через те наші близькі попередники не dokonали нічого позитивного.

Тепер, відкинувши на бік всі абстрактні міркування, станемо віч на віч з нашим реальним завданням.

Тому, до остаточне вирішення нашого життєвого питання /тоб то остаточне скасування державности/ може бути виконано тільки гуртом, всією повсталю народною силою, то ми, тоб то та частина молоді, що одержала освіту, але вийшла з народу і цілковито відчула боля, які він терпить, ми повинні, з огляду на близьке, загальне народне повстання, звернути тепер всю нашу увагу та сили на винищення всіх тих, ясно впадаючих в око першод, які можуть зупинити повстання чи утруднити його перебіг.

Головніші з цих небезпечних для успіху народного повстання чинників є такі:

1. Ті особи, які займають вищі посади в уряді і зосереджують в своїх руках владу над військовими силами та які особливо ретельно виконують свої обов'язки начальників.
2. Люди, посідаючі великі економічні сили й засоби і вживаючі ці сили виключно для себе і своєї верстви, або на підмогу державі.
3. Люди, які мислять і пишуть як наймити, тоб то публіцисти, підкуплені урядом і літерати, які підлабузництвом і доносами сподіваються одержати адміністраційні подачки.

Першу категорію треба винищувати без жадних застережень.

У других треба відбирати їхні економічні сили й засоби та вживати їх для справи народного визволення, а на випадок неможливості відібрання — треба винищувати ці сили і засоби.

Третіх треба примусити мовчати в той чи інший спосіб, хоч би й вирізанням язика...

Чи треба говорити про те, що члени III-го відділу /охрани/ і поліції взагалі, які відрізняються особливою діяльністю та здібностями шпигів повинні бути покарані в найбільш болісний спосіб і одними з перших по черзі.

До початку загального народного повстання нам треба буде конче винищити цілу орду грабіжників скарбу, підлих царських підлабузників, народних тиранів.

Нам треба буде очистити думку від гнилих паростів, нам треба буде викоренити продажність і підлоту сучасної російської науки й літератури, що втілюється у величезній масі публіцистів і писак і псевдовчених, які перебувають на посадах III-го відділу /охранки/ або намагаються дістати ці посади. Треба п'яватися в той чи інший спосіб лжевчителів, овозамилувачів, донощиків, зрадників, які забруднюють прапор істини, в який вони вортаються, як її слуги.

Виконання нами повище поданих завдань буде початком справжнього революційного руху і підготує сприятливі умови для близького всенародного повстання проти державности і системи класів."

/Зі збірника "ЗА СТО ЛІТ", складеного З.Бурцевим і виданого в Лондоні в році 1897, ст.90-97. М.С./

Найвидатнішим учнем і наслідувачем Нечаєва був Ткачев. Він видавав часопис "Слово" /"Набат"/ в Швейцарії і Лондоні. Як теоретик революції Ткачев має величезне значіння. В нім треба вбачати попередника Леніна. Він був єдиним зі старих революціонерів, що прагнув влади і думав про засоби, якими можна досягнути її. Він був заступником ідеї панування, він й за диктатуру влади, він є ворогом демократії і анархізму. Революція в його розумінні — це панування меншости над більшостю. Панування більшости над меншостю — це еволюція, а не революція. Не вільно допустити конституційну буржуазію до уряду. Ткачев проповідував необхідність захоплення влади революційною меншостю і використання державного апа-

рату для здійснення її цілей /меншости/. Ткачев вважав знищення, гвалтовне скинення держави абсурдом. Він є заступником міцної організації. Ткачев був одним з перших революціонерів в Росії, який говорив про Маркса. В році 1875 він написав листа до Енгельса, в якому доводив, що російська революція має йти іншими шляхами, як в Європі і що ж принцип марксизму не можна застосувати в Росії. Маркс і Енгельс, як відомо, були за буржуазний характер революції в Росії, як переходову стадію, потрібну для розвитку капіталізму, без якого розвитку, на їхню думку, соціалістична революція є взагалі неможлива, бо бракує індустріального пролетаріату, який є носієм і єдиним історичним промотором соціальної революції. В цьому відношенні лист Маркса до Михайловського /меншевіка/, в якому повищий погляд є висловлений, є надзвичайно важливим історичним документом. Він доводить, що власне кажучи, не Маркс і Енгельс, а Нечаєв і Ткачев були справжніми духовними батьками і попередниками большевиків.

/Повищі відомості про Ткачева подані на підставі книжки Н. Бердяєва "Російське мислення в 19-ім і 20-ім столітті", нідерландською мовою, видане в році 1947 в Амстердамі. М.С./

Не підлягає жадному сумнівові, що думки Нечаєва і Ткачева мали величезний вплив на вироблення ідеології і політичної тактики В. Леніна, бо навіть поверхове порівняння їхніх думок з творами Леніна, а особливо його брошуров "Що робити?" доводить майже тототність і стиль і змісту... Але існують також суб'єктивні вислови Леніна, які доводять його надзвичайну пошану до думок і чинів цих своїх духовних батьків і попередників. Подав кілька з цих опіній Леніна про "революціонерів семидесятників"... з його "Що робити?".

"...нехай читач пригадає таких попередників російської соціал-демократії, як Герцена, Білінського, Чернишевського і ВЛИСКУЧУ ПЛЕЯДУ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ 70-Х РОКІВ." ст. 155.

"І ми маємо право рахувати на те, що здобудемо це почесне звання /революціонера/, заслужене вже НАШИМИ ПОПЕРЕДНИКАМИ, РЕВОЛЮЦІОНЕРАМИ 70-Х РОКІВ, коли ми спроможемось натхнути наш — в тисячу разів ширший і глибший рух — ТАКОЮ Ж САМОВІДДАНОЮ РІШУЧІСТЮ ТА ЕНЕРГІЄЮ, як і вони /революціонери 70-х років/. "ст. 157

"Але ТА ЧУДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ, ЯКА ВУЛА У РЕВОЛЮЦІОНЕРЕВ 70-Х РОКІВ І ЯКА НАМ УСІМ ПОВИННА Б ВУЛА СЛУЖИТИ ЯК ВЗІРЕЦЬ..." ст. ст. 239

"Підготовлена проповідь ТКАЧЕВА і здійснена за допомогою "заякучого" і справді заякавшого терору спроба захопити владу — була ВЕЛИЧНА." ст. 268.

Перед тим як перейти до детального розгляду брошури Леніна "Що робити?", в якій найбільш яскраво висловлена його духовна спорідненість з Нечаєвим і Ткачевим, подам ще кілька публікацій соціальної преси і книжок, які з'явилися ще за життя Леніна і отже, напевно, не побачили б світу, якби Ленін не одобрював висловленої в них оцінки Нечаєва і "Нечаєвців".

В книжці М. Коваленського "Русская революция в судебных процессах и мемуарах" видання товариства "Мир", Москва 1923 рік, на сторінці 8 читаємо таке:

"Сергій НЕЧАЄВ — яка це грандіозна постать на шляху російської революції! Величезна революційна енергія, надзвичайні організаційні здібності, проголошення нещадної війни цілому старому світові, засудженому на загин і зникнення, скинення примату старої буржуазної моралі і заміна її новою етикою, етикою ДИВНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, ДЛЯ БЛАГА ЯКОЇ ВСІ ЗАСОВИ ДОБРІ... З цим громовим гаслом: ВСЕ ДЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ — проходить перед нами цей СУПЕР-РЕВОЛЮЦІОНЕР"...

... В "Катехізисі Революціонера" революція це НАВВИЩА МЕТА, ЯКА ВИПРАВДУЄ ВСІ ЗАСОВИ. Сама етика розглядається з нового пункту

зору /бачіння/ : РЕВОЛЮЦІЯ — НАЙВИЩИЙ ЗАКОН. Такий же погляд заступає і Нечаєв...

Пам'ять про них є священною для нас, не даремно ж ставить їм пам'ятники нова, повстала з революції Червона Росія. Не даремно так високо оцінює їх В. І. ЛЕНІН, який ще в 1902 році захоплено сказав: "... Чи ви думаєте, що в нашій пролетарській русі не можуть бути такі самі корифеї, які були в 70-х роках?"

" В наші дні, коли нами пережиті три російських революції, коли не тільки мораль, але і рішуче все наше життя підлягає перегляду й переоцінці з нових, пролетарських, революційних точок зору, — нині найвищий час, здавалось би, зробити перегляд і переоцінку діяльності Нечаєва. ТРЕБА ЗАНЯТИСЯ РЕГАНІТАЦІЄЮ РЕВОЛЮЦІОНЕРА, який не тільки вимагав жертв від інших, во ім'я революції, але і все своє життя віддав їй без застережень до останку і своїм власним прикладом довів вірність принципу: ВСЕ ДЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ." ст. 14.

Повищий заклик до реганітації Нечаєва не залишився без відповіді і в совітській пресі тих часів розпочалася велика "дискусія про Нечаєва", звичайно одобрена і навіть стимульована і самим Леніним і всіма партійними верхівками... Олександр ГАМБАРОВ станув виразником тої точки погляду на Нечаєва, яку тодішні керівничі кола хотіли прищепити суспільності. Подав цитати з його статті:

"Все, що Нечаєв мав у своїй уяві в ті відлеглі від нас часи, але що не могло бути реалізовано ним з історичних причин, все це знайшло свою найглибшу і найбільш комплетну реалізацію в методах і тактиці політичної боротьби Російської Комуністичної Партії протягом її історії. Вистачає уважно перечитати й аналізувати те, що сказав Нечаєв, щоб побачити, що він взяв за підставу своєї програми якраз ту саму форму політичної боротьби, яка знайшла своє кристалево-чисте здійснення в Російському більшовизмі. Ані перед Нечаєвим, ані після нього не існувало нічого подібного в нашому русі. В ньому ми знаходимо елементи більшовицької тактики..."

Він не був теоретиком. Він був, перш за все, практик революційної справи. Він вживав доцільних засобів для досягнення триумфу соціальної революції і та мета, яку він не зміг досягнути в його час, була досягнена багато років пізніше більшовиками, які спромоглися виконати в практиці ті тактичні правила, які вперше були проголошені Нечаєвим... Якщо розшифрувати ту специфічну термінологію, яку вживав Нечаєв в 60-х роках, тоді кожний "професійний революціонер", кожний більшовик може тільки підписати всі параграфи "Катехісису Революціонера",... Так само в його схемі "Народної Помсти" кожний може пізнати модель сучасного партійного апарату... "Народна Помста" Нечаєва була побудована на строгій конспірації і централізації, отже ті принципи, які згори аж до низу панують в сьогодишній організації К.П.В ССРСР. В його основних засадах і цілях Нечаєв був перш за все і найбільшим більшовиком..."

О. Гамбаров мав написати цілу книжку про Нечаєва, яка повинна була з'явитися друком в році 1926. Але, після смерті Леніна "еволуція" більшовизму привела до того стану, який передбачав Плеханов ще в 1903-ім році, коли писав, що "безвідповідальна, абсолютна диктатура одної людини, яка "Божою милостю" буде комбінувати в собі всю владу в своїй особі є логічним наслідком тез Леніна в "Що робити?".

Сталін був на шляху до цієї позиції. Публічне признання, що більшовицька партія є побудована по зразкам Нечаєва, а не Маркса — наклала б "стигму" на зусилля Сталіна до єдиної, особистої і необмеженої диктатури.

Книжка Гамбарова не побачила світу... Офіційна совітська критика виступила проти Нечаєва та його тактики. Не тільки з огляду на внутрішню політику, але, перш за все, беручи на увагу інтернаціональний комунізм і претензії на провідну роль в нім КПВ ССРСР партія не могла дозволити на твердження, що більшовизм є фактично здійсненням ідей і тактики Нечаєва, а не Маркса, тим більш, що всім було відомо, що Нечаєв був проти марксизму і тільки використовував його для своїх цілей.

Брошура Леніна „ЩО РОБИТИ?“. вийшла друком в 1902-ім році в Штутгарті, спричинилася до розколу російської соціал-демократії на меншовиків і більшовиків /на конгресі в 1903-ім році, в Лондоні/ і станула для останніх „євангелієм“, в якому містилися ті теоретичні засади, що створили ідеологічну базу більшовицької партії. „Ленінізм“, оскільки його розуміють, як систему відмінну від „Марксизму“ найбільш яскравий вислів знайшов в цій брошурі Леніна. Докладний аналіз змісту „Що робити?“ Леніна є необхідним для зрозуміння „Джерел більшовизму“ і роблячи його я буду, по можливості подавати власні слова Леніна як цитати в значках наведення.

В передмові до цієї брошури Ленін пише: „Ця брошура мусіла, згідно з первісним планом автора, бути присвячена докладному розвиткові тих думок, які були висловлені мною в статті „З чого починати?“ в „Іскрі“ ч.4, від травня 1901-го року. Головною її темою мали бути три питання, поставлені в статті „З чого починати?“, а саме: 1. Про характер і головний зміст нашої політичної агітації.

2. Про наші організаційні завдання.

3. Про план розбудови одночасно і з різних кінців бойової загально-російської організації.“

Після того, як спроба об'єднання „Іскри“ з іншими групами, на з'їзді в Цюриху в червні 1901-го не дала бажаних наслідків, Ленін вважав необхідним додати до первісних тем /1, 2, 3/ ґрунтовну критику „опортуністів“ та теоретичні підстави своїх власних тез, бо для нього „Стало безсумнівним, що різні погляди на вирішення powyщих питань /1, 2, 3/ пояснюються в далеко більшій мірі КОРІННОЮ ПРОТИЛЕЖНІСТЮ двох напрямів в російській соціал-демократії, аніж незгодю в деталях... Тепер жаден російський соціал-демократ не може вже сумніватися в тому, що остаточний розрив революційного руху /„Іскри“/ з опортунізмом є викликаний не якимись там організаційними обставинами, а лише саме бажанням опортуністів зміцнити самостійну фізіономію опортунізму і продовжувати баламутити уми міркуваннями Кричевських і Мартинових.“

В післяслові до „Що робити?“ Ленін визначає роль цієї брошури, як дороговкази до нового, четвертого періоду в історії російської соціал-демократії, короткий нарис якої він подіє в слідувчій схемі:

„Перший період — період виникнення й закріплення теорії та програми соціал-демократії. Кількість прихильників — одиниці. Соціал-демократія існує без робітничого руху, так мовити „в лоні матері“ /пренатальний період/ роки 1884 — 1894.

Другий період — роки 1894—1898 — соціал-демократія являється на світ Божий як громадський рух, з величезним успіхом, головне серед молоді. Більшість з них починали революційно думати як „народовольці“. Майже всі вони в юнацтві захоплено поклонялися героєм терору. Відмова від чаруючого вражіння цієї героїської традиції коштувала багато боротьби і була получена з розрвом з людьми, які за всяку ціну хотіли залишитися вірними Народній Волі і яких молоді соціал-демократи високо шанували. Заснування в 1898 році партії соціал-демократів було найважливішим ділом діячів цього періоду.

Третій період — роки 1898—1903 ? — це період розгордіашу, розкладу і хитань... Так як в певних роках юнацтва голос „ламається“ так і в російській соціал-демократії цього періоду став ломатися голос, став згучати фальшиво, з одного боку в творах П. Струве, Прокіповича, Булгакова і Бердяєва, з другого боку у В.И-на ? та Р.М., у Б. Кричевського та Мартинова... Соціал-демократи цього періоду виховувалися виключно на „легальній“ /дозволеній російськом цензурю М.С./ марксистській літературі, в якій панував опортунізм Бернштайна... Науковий соціалізм припинив бути суцільною революційною теорією, а станув мішаниною, до котрої вільно було додавати води з кожного нового німецького підручника...

Для цього періоду є характерним сполучення дрібного практицизму /„економізму“/ з повною байдужістю до теоретичних проблем. В той спосіб соціал-демократія знизилася до тред-юніонізму... Гасло „класової боротьби“ не штовхало вперед, до все ширшої, більш енергійної діяльності, а служило засобом заспокоєння, бо ж „економічна боротьба неподільно є пов'язана з політичною“. Ідея партії не служила закликком до створення бойової організації революціонерів, а виправдувала якусь-то „революційну канцелярщину“ і дитячу гру в „демократичні форми“...

Керівники соціал-демократії цього періоду пасли задніх і в теоретичному відношенні, дозволяючи так-звану „волю критики“, яка по суті була пропагандою опортунізму Бернштайна, і в практичній галузі, де „кустарництво“ себ-то примітивний, дилетантський спосіб організаційного життя „гуртків“ позбавляв партію кожного впливу на розвиток політичного життя суспільства...

В четвертий період /від часу повстання групи „Іскри“ М.С./ має на зміну ар'єргарду опортуністів виступити справжній передовий загін самого революційного класу, армія воюючого марксизму...

Заклик до такої „зміни“ міститься в „Що робити?“, яка на поставлене питання дає коротку відповідь: „Дізнатися третій період!“ /опортунізму й економізму прихильників Бернштайна М.С./

I. Догматизм і „воля критики“

а/ що значить „воля критики“?

„Ні для кого не є таємницею, що в сучасній міжнародній соціал-демократії повстали два напрями, які стоять в гострій боротьбі один з другим.“

Поруч з „догматичним марксизмом“ утворилася нова течія, виразником якої є Е.Бернштайн./Е.Бернштайн, Проблеми соціалізму в „Новім Часі“ за рік 1896/97 і інші твори М.С./ Основні думки Бернштайна є такі: „Соціал-демократія мусить перетворитися з соціал-революційної партії на демократичну партію соціальних реформ. Ці політичні вимоги Бернштайн обґрунтував цілов батареєю досить струнко погоджених між собою нових аргументів і міркувань. Заперечується можливість науково обґрунтувати соціалізм і довести — з точки погляду матеріалістичного розуміння історії — його необхідність і неминучість. Заперечується теза Маркса про зростання злиднів робітничого класу, пролетаризацію і загострення капіталістичних протиріч. Стверджується безпідставність самого поняття про „остаточну мету“ /соціальну революцію М.С./ і безумовно відкидається ідея диктатури пролетаріату, як наслідок заперечення „теорії класової боротьби“ взагалі.“

Таким чином вимога Бернштайна рішучого повороту від революційної соціал-демократії до буржуазного соціал-реформаторства йшла поруч з не менш рішучим поворотом до буржуазної критики всіх основних ідей марксизму. Під впливом довголітньої пропаганди зміст і аргументи цієї критики були просто перенесені з буржуазної літератури в соціалістичну.“

/ Ленін вважає цей напрям „опортунізмом“, тоб-то діяльністю без певних принципів, згідно з вимогами і можливостями відповідного історичного моменту, з метов досягнути користі практичного характеру. Отже, приблизно те саме, що проповідує сьогодні американський „прагматизм“ М.С./

„Воля критики“, про яку галасують представники опортунізму в соціалістичнім русі — це фальшиве гасло, за яким ховається намір затягнути нас, заступників „догматичного марксизму“, в bagno буржуазної ідеології“.

б/ Нові захистники „Воли Критики“.

Ленін вважає причиною поширення думок Бернштайна в лавах західно-європейської соціал-демократії широку участь в соціалістичнім русі останніх років верстви „академиків“. Однак, німецька соціал-демократична партія двічі, на своїх з'їздах в Ганновері й Лубеку, відкинула „виправлення“ маркстзму Бернштайном... Міл'єранд у Франції /провідний соціаліст М.С./ пішов на співпрацю з буржуазними партіями, в наслідок чого, згідно з думкою Леніна, повстало „безконечне самоопольовування і пониження соціалізму задля „проектів“ реформ“... Ленін закидає також закордонному органу російської ~~днши~~ соціал-демократії „Робітничій Справі“ її небачання поінформувати читачів про наслідки Бернштайнізму в Росії і переходить сам до цієї теми у слідуючій розділі.

в/ Критика марксизму в Росії.

„Теорія революційного марксизму до поборювала дотеперішню теорію революції „народовольства“, зустріла — як це не дивно — в початковій стадії свого поширення прихильне ставлення цензури. З'явилося багато марксистських книжок, видавалися марксистські часописи і журнали.

Спочатку соціал-демократи йшли разом з буржуазною демократією. Але більшість них прийняла „Бернштайнізм“, а тим самим проголосила нісенітницею ідею соціальної революції і диктатури пролетаріату, деградували робітничий рух і класову боротьбу до тред-юніонізму і „реалістичної“ боротьби за дрібні поступові реформи. Ці представники так званого „легального марксизму“, або з „еконізму“ закидали іншим соціал-демократам догматизм, доктринерство, заостеніння партії і домогалися волі критики. Горезвісна „воля критики“ визначала, ~~шдши~~ ~~незаміну~~ одної теорії іншою, а вплив від будь-якої суцільної і продуманої теорії. Електизм, або з вибір з різних теорій „найліпшого“ і пов'язана з ним безпринциповість розкладали розум сугубо в розпустю...

Ми переконані, що БЕЗ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ НЕ МОЖЕ БУТИ РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ.

Для російської соціал-демократії, як партії молодій, це має особливе значіння, бо

1. від устійнення того чи іншого відтинку теорії може залежати будучність російської соціал-демократії на багато, багато років.
2. Соціал-демократичний рух є міжнародним. Це визначає, що ми не тільки мусимо боротися з національним шовінізмом, але й повинні використати весь досвід інших народів і самостійною критикою перевіряти його.
3. Жодна соціал-демократична партія в світі не має таких величезних завдань, як російська. Історія поставила перед російською соціал-демократією найбільш революційне з усіх найближчих завдань пролетаріату будь-якої іншої країни, а саме зруйнування наймогутнішої підстави не тільки європейської, але й азійської реакції — царизм —, а це робить російський пролетаріат авангардом міжнародного революційного пролетаріату. Роль передового борця може бути виконана тільки партією, яка має ПЕРЕДОВУ ТЕОРІЮ.

Через те нам конче потрібно:

1. Відновити теоретичну працю.
2. Боротися проти „легальної критики“ опортуністів.
3. Точно встановити напрям праці і програму та тактику в практичному русі.

Для підсилення своєї думки про важливість теорії Ленін подає цитату з передмови Ф.Енгельса до його книжки „Німецька селянська війна“, що вийшла в році 1875 в Ляйпцігу. Ця цитата каже наступне: „Німецькі робітники належать до найдільш теоретичного народу Європи... Без попередньої йому ~~ж~~ німецької філософії, а особливо філософії Гегеля, ніколи не повстав би науковий соціалізм — єдиний науковий соціалізм, що коли-небудь існував.“

II. Стихійність мас і свідомість соціал-демократії.

„Питання про відношення між стихійністю і свідомістю мас величезний загальний інтерес і тому треба докладно спинитися над ним.“

Стихійний елемент є по суті ніщо інше, як початкова форма свідомості. Розвиток робітничого руху викликав страйки, які спочатку мали випадковий, інцидентальний характер, а потім розвинулися в систему, яка мала всі ознаки початків класової боротьби.

Розглядаючи їх самих по собі, ми мусимо визнати, що ці страйки були боротьбою тред-юніонською, але ще не соціал-демократичною, вони виявляли пробудження антагонізму між робітниками і власниками підприємств, але у робітників не було, та й не могло бути свідомості непримиренної протилежності їх інтересів цілому сучасному політичному й соціальному устроєві, тоб-то свідомості соціал-демократичної.

„Ми сказали, що соціал-демократичної свідомості у робітників і не могло бути. Вона могла бути принесена лише зовні. Історія всіх країн свідчить, що виключно своїми власними силами робітничий клас є встані виробити тільки свідомість тред-юніону, тоб-то переконання в необхідності об'єднуватися в спілки, провадити боротьбу з власниками підприємств, домогтися від уряду видання тих чи інших, необхідних для робітників законів про охорону праці і т.п.“

Вчення з соціалізму виросло з тих філософських, історичних, економічних теорій, які розроблялися освіченими представниками заможних верств, інтелігенцією.

Засновники сучасного наукового соціалізму — Маркс і Енгельс — належали самі по своєму соціальному походженню до буржуазної інтелігенції. Так само і в Росії теоретичне вчення соціал-демократії повстало цілком незалежно від стихійного зросту робітничого руху, повстало, як природний і неминучий наслідок розвитку думки в революційно-соціалістичній інтелігенції.

Соціалізм і класова боротьба повстать поруч один одного, а не впливають один з другого, повстать при різних передумовах.

Сучасна соціалістична свідомість може повстати тільки на підставі глибокого наукового знання... носіями з науки являється не пролетаріат, а буржуазна інтелігенція, в головах окремих членів цієї верстви повстав а саме і сучасний соціалізм.

Таким чином, соціалістична свідомість дось принесене зовні в класову боротьбу пролетаріату, а не дось, стихійно з неї народжене.

А коли не може бути мови про самостійну, самими робітничими масами, в процесі розвитку їхнього руху, створену ідеологію, то питання стоїть лише так: яку ідеологію приймає пролетаріат — буржуазну, чи соціалістичну?

Чому стихійність робітничого руху неминуче веде до прийняття ним буржуазної ідеології? Бо вона далеко старіша, всебічно розроблена, посідає незмірно більші засоби до поширення її...

Щоб соціалістична свідомість перемогла серед робітничого руху треба бути нетолерантними до всіх людей, що затримують її зріст.“

Ця теза Леніна є найважливішим місцем з „Що робити?“, є політичним „кредо“ /вірує/ його, що визначає всі дальші практичні, організаційні заходи в структурі новоствореної більшовицької партії.

б/ Плазування перед стихійністю „Робітничої Думки”.

Аналізуючи невдачі перших соціал-демократів в роках 1895-1898 Ленін пояснює їх браком підготовки більшості революціонерів до їхніх завдань. В примітці на сторінці 160 він пише: „І ось, замість того, щоб одверто визнати цей брак підготовки з боку нас — ІДЕОЛОГІВ, ПРОВІДНИКІВ, „економісти” хочуть звалити вину на відсутність відповідних умов, на вплив матеріального оточення, що визначає шлях, з якого не встані звернути рух задні ідеологи. Що це, як не плазування перед стихійністю? як не самозакоханість „ідеологів” у власні хиби?”

„Це преклоніння перед стихійністю робітничого руху спробували деякі соціал-демократи, навіть, обґрунтувати теоретично. Так, наприклад, передовиця в „Робітничій Думці” пише, що „робітники самі борються за свою долю, вирвавши її з рук провідників-інтелігентів. Гасло: „Робітники для робітників!” — проповідують економісти, твердючи, що професійні інтереси важливіші як політична боротьба за далеке майбутнє.”

Ленін гостро критикує таке наставлення і твердить, що не самі робітники позбавились провідників-інтелігентів, а жандарми ліквідували їх та що кожне зменшення ролі свідомого елемента, кожне преклоніння перед стихійністю — означає фактичне збільшення впливу буржуазних ідеалів на робітників. Він пригадує своїм опонентам, що „хоч економічна боротьба і є завжди пов’язана з політикою, але це ще не визначає, що ця політика має бути автоматично соціал-демократичною. Наприклад, англійський тред-юніонізм ставиться вороже до соціалізму, а католицькі робітничі організації мають політичні цілі, які значно різняться від соціал-демократичних.”

„І тільки найбільш грубе /примітивне/ нерозуміння марксизму могло породити думку, що повстання масового стихійного робітничого руху позбавляє нас обов’язку створити таку саму добру, як була у землевольців, створити без порівняння ліпшу організацію революціонерів. Якраз навпаки, цей стихійний рух саме кладе на нас цей обов’язок, бо стихійна боротьба пролетаріату не стане справжньою „класовою боротьбою” його аж до того часу, поки ця боротьба не буде керована міцною організацією революціонерів. /соціал-демократів/

в/. Група самовизволення і „Робітнича Справа”.

„Робітнича Справа” вважає найважливішим явищем російського життя, яке міродійно визначатиме і характер літературної діяльності „Союзу” — масовий робітничий рух. Це можна зрозуміти подвійно: 1./ масовий рух ставить перед соціал-демократів нові теоретичні, політичні й організаційні завдання, або ж

2./ масовий рух позбавляє нас необхідності ясно усвідомити і вирішити висунені стихійним рухом проблеми.

„Робітнича Справа” схиляється до другої концепції, бо пише, що „тактика-план протирічать основному духові марксизму...”

Ленін вважає це наклепом на марксизм, бо згідно з його розумінням — якраз марксизм дає „гігантський поштовх ініціативі та енергії соціал-демократа, відкриваючи йому широкі перспективи, віддаючи /якщо можна так висловитися/ В ЙОГО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МОГУТНЮ СИЛУ МІЛЬЙОНІВ І МІЛЬЙОНІВ СТИХІЙНО ПОВСТАЛОГО НА БОРОТЬБУ РОБІТНИЧОГО КЛАСУ.”

„Вся історія міжнародної соціал-демократії кишить планами, які висувалися то одним, то другим провідником і без таких планів є не до подумання вплив соціал-демократії на стихійний рух.”

„Ми переконані, що основною помилкою „нового напрямку” /опортуністів/ в російській соціал-демократії є поклоніння перед стихійністю мас, нерозуміння того, що стихійність мас вимагає від нас МАСИ СВІДОМОСТІ.”

"Чим більший стихійний рух, піднесення мас, чим ширші кола захоплює воно — тим ще без порівняння швидче зростає потреба у великій силі свідомості і в теоретичній, і в політичній, і в організаційній праці соціал-демократа. Дотеперішні „революціонери“ — опортуністи відставали від цього піднесення мас, вони були не встані створити організацію, яка б КЕРУВАЛА НИМ."

"Дійсно, яка ж то ~~шир~~ претензійність/з боку „Іскри“ / і яке перебільшення свідомого елемента: рішати питання заздалегідь теоретично для того, щоб потім переконувати і організацію, і партію і масу — В ПРАВИЛЬНОСТІ ТАКОГО РІШЕННЯ."

III. Тред-юніоністи і соціал-демократичні політики. а/. Політична агітація та її звуження економістами.

"Тред-юніоністи Англії віддавна сполучили свою економічну боротьбу з політичними заходами до поліпшення стану робітничого класу в процесі продукції і правно супроти підприємців. Але це не є соціал-демократична політика, лише виключно політика тред-юніоністів. Бо соціал-демократія має за мету революційну боротьбу за волю і за соціалізм."

Економісти вважають, що політична боротьба мусить слідувати за економічною і що робітничий рух мусить в прешу чергу дбати про поліпшення умов праці на фабриках. Натомість Ленін заступає думку, що соціал-демократи повинні всебічно політично викривати хиби самодержавства і подає приклади гніту і соціальної несправедливості, що не мають зв'язку з економічною боротьбою пролетаріату, але тех мусять бути причиною політичної боротьби.

"Повищення активності робітничої маси може бути досягнуто тільки при тій умові, що ми не обмежуватимем себе політичною агітацією на економічному ґрунті. Свідомість робітничого класу не може бути на правду політичною свідомістю, якщо робітники не навчилися відкликатися на всі і всілякі випадки свавілля й гніту, гвалту й зловживань, до яких би класів не відносилися ці випадки і при тому відгукуватися саме з соціал-демократичною, а не будь-якого іншого погляду.

"Свідомість робітничих мас не може бути дійсно класовою свідомістю, якщо робітники на конкретних і актуальних політичних фактах не навчаться спостерігати кожний з інших суспільних класів в усіх проявах розумового, морального і політичного життя цих класів. Якщо вони не навчаться застосовувати на практиці матеріалістичний аналіз і матеріалістичну оцінку всіх сторін діяльності й життя всіх класів, верств і груп населення...

Щоб стати соціал-демократом робітник повинен ясно уявляти собі економічну природу і соціально-політичне обличчя і поміщика і священника, урядовця і хлібороба, студента і босяка, знати їх дух і слабі сторони, вміти розбиратися в тих звичайних фразях і всіляких софізмах, якими ПРИКРИВАЄ КОЖНИЙ КЛАС І КОЖНА ВЕРСТВА СВОЇ ЕГОЇСТИЧНІ НАМІРИ І СВОЮ СПРАВЖНУ ІСТОТУ, які установи й закони висловлюють і гарантують і як саме ті чи інші інтереси... А таке ясне уявлення не зачерпнути з задної книжки... Його можна здобути тільки життєвим досвідом...

Повище згадані всебічні викриття й обвинувачування царизму уявляють з себе необхідну основну передумову виховання революційної свідомості й активності мас.

Робітничові бракує загального політичного знання, яке йому можуть принести інтелігенти, що зобов'язані придбати його і передати робітничій масі, в далеко більшій мірі, як досі.

Не у робітничої маси, а якраз у інтелігентів бракує відповідної до сучасних потреб активності"...

г/. Що спільного є поміж економізмом і тероризмом?

"У економіста й терориста є спільне преклоніння перед стихійністю. Терористи преклоняються перед стихійністю гарячого обурення інтелігентів, не вмідчих, або не марчих змоги, пов'язати своє революційну працю в одно ціле з робітничим рухом. Хто зневірився, або ніколи не вірив в цю можливість, — тому дійсно важко знайти інший вихід своєму обуреному почуттю і своїй революційній енергії, як в терорі. Визнати, так як це робить група "Волі", що уряд тепер не можна "залакати" й дезорганізувати терором, значить, по суті, засудити терор, як методу боротьби, як освячену програмов сферу діяльності... Але, кажуть вони, терор є важливим як "збуджуючий" засіб до обурення... Невже ж в російськїм житті не досить огидних фактів для обурення? Ми не вміємо тільки сполучити поодинокі краплі і струмки цього обурення в єдине гігантський потік...

Тільки збільшення своєї власної активності в справі політичної агітації і організації політичних обвинувачень з боку революціонерів може змінити ситуацію."

д/. Робітничий клас як передовий борець за демократію.

"Основна помилка всіх економістів полягає в переконанні, що можна розвинути класову політичну свідомість робітників ЗСЕРЕДИНИ так мовити їхньої економічної боротьби, тоб-то виходячи тільки, або головним чином, з цієї боротьби, базуючись тільки, або головним чином, на цій боротьбі.

ТАКИЙ ПОГЛЯД Є В КОРЕНІ ПОМИЛКОВИМ. КЛАСОВА ПОЛІТИЧНА СВДОМІСТЬ МОЖЕ БУТИ ПРИНЕСЕНА РОБІТНИКАМ ТІЛЬКИ З О В Н І тоб-то поза сферою економічної боротьби і відносин робітників до підприємств.

Область, з котрої лише можна здобути це знання є область взаємовідносин всіх класів і верств до держави і уряду, область взаємовідносин поміж всіма класами населення...

Щоб принести робітникам політичне знання соціал-демократи повинні іти в усі класи населення...

Ідеалом соціал-демократа мусить бути не секретар тред-уніону, а НАРОДНИЙ ТРИБУН, який вміє відгукнутися на всі і всілякі вияви свавілля і гніту.

Кожне преклоніння перед стихійністю масового руху, кожне знання соціал-демократичної політики до тред-уніонської є нічим іншим, як підготовкою ґрунту для перетворення робітничого руху в знаряддя буржуазної демократії.

Стихийний робітничий рух сам по собі є здібний витворити і неминує витворити ТІЛЬКИ ТРЕД-УНІОНІЗМ, а тред-уніонська політика робітничого класу є власне БУРЖУАЗНОЮ ПОЛІТИКОЮ РОБІТНИЧОГО КЛАСУ."

ІУ. Кустарництво економістів і організація революціонерів.

"Характер організації кожної установи природно й неминує визначається ЗМІСТОМ діяльності цієї установи.

Економізм визначає не тільки вузьке розуміння наших політичних, але й наших організаційних завдань."

Далі Ленін подає определение терміну "кустарництво", під яким він розуміє дилетантизм, або брак потрібної освіти і потрібних засобів до доцільної партійної організації, які панували в первісних гуртках соціал-демократичної, або марксистської студентської молоді, в наслідок чого більшість гуртків за кілька місяців зазнавали розгром поліцією і припиняли своє існування. Боротьбу з політичною поліцією /охранкою/ Ленін вважає за дуже важливу річ і твердить, що вона вимагає особливих якостей і здібностей та вишкору, вимагає "професійних революціонерів".

„Основний гріх кустарництва, яке є пов'язане ідейно з економізмом, є те, що воно знижує рівень наших політичних і організаційних завдань до найближчих, конкретних і дотикальних інтересів біжучої економічної боротьби.

Пермогти кустарництво можна лише створенням ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ, яка буде здібна забезпечити енергію, сталість і наступність політичної боротьби.

Чи ви думаєте, що ~~вони~~ в нашій русі не можуть бути такі корифеї, які були в 70-х роках минулого століття??

Саме тепер російський революціонер, керувчись направду революційною теорією, спираючись на справді революційний і стихійно збуджений клас, може нарешті, нарешті! — випростатися на весь світ зріст і розгорнути всі свої богатырські сили!“

„В чому ж полягає роля соціал-демократії, як не в тому, щоб бути „ДУХОМ“, не тільки витарчим понад стихійним рухом, але й підносячим цей останній до „свого програму“?..

„Таким чином, ми підійшли до питання про взаємовідносини поміж робітничим рухом та організацією професійних революціонерів.“

У. Організація робітників і організація революціонерів.

„Політична боротьба соціал-демократії далеко ширша й складніша ніж економічна боротьба робітників з власниками підприємств і з урядом.

В наслідок ~~цього~~ того організація революційної соціал-демократичної партії неминуче мусить бути ІНШОГО РОДУ, як організація робітників для такої боротьби.

Організація робітників мусить бути : по перше — професійною, тоб-то об'єднувати різні фахи робітників, по друге — як можливо більш широкою, всіохоплюючою, по третє — як найменш конспіративною і загальноприступною.

Навпаки, організація революціонерів мусить:

1. Об'єднувати перш за все і головним чином людей, яких професія є революційна діяльність.
2. Ця організація необхідно мусить бути не дуже широкою.
3. Ця організація повинна бути як найбільш конспіративною.
4. Не робити жадної різниці поміж членами робітниками і інтелігенцією.

В країнах з політичною свободою різниця поміж професійною і політичною організацією цілком ясна і там нема й мови про ідентичність їх... В Росії ж — гніт самодержавства стирає, на перший погляд, козну різницю поміж соціал-демократичною організацією і професійною спілкою, бо всі гуртки є заборонені, а страйк належить до карних злочинів...

Соціал-демократія мусить, перш за все, думати про організацію революціонерів, здібних керувати ВСІЄЮ ВИЗВОЛЬНОЮ БОРОТЬБОЮ ПРОЛЕТАРІАТУ.

У німців вже досить розвинені політичні думки, досить накоплено політичного досвіду, щоб розуміти, що без „десятка“ талановитих /а таланти не народжуються сотками! / випробуваних, професійно підготованих і довгою школою вивчених ВОЖДІВ, що досконало співпрацюють оден з другим; неможлива в сучаснім суспільстві стійка боротьба жадного класу. Тому я тверджу:

1. Жаден революційний рух не може бути міцним і стійким без стабільної і заховуючої наступності організації керівників.
2. Чим ширше маса, яка стихійно втягається до боротьби, творить підставу руху і приймає в ній участь, тим більш настирлива є потреба в такій організації і тим міцнішою мусить бути ця організація, щоб охоронити нерозвинені маси від впливу демагогів.

3./ Така організація мусить складатися переважно з людей, які професійно займаються революційною діяльністю.

4./ В самодержавній країні чим більше ми обмежимо склад членої організації до участі в ній тільки таких членів, які професійно займаються революційною діяльністю і одержали професійний вишкіл в мистецтві боротьби з поліцією — тим важче буде поліції "виловити" таку організацію.

5./ Тим ширше буде склад осіб і з робітничого класу і з інших класів суспільства, що матимуть можливість приймати участь в рухові і активно працювати в ній.

Багато деталей революційної праці можна і треба передавати на виконання людям, які не належать до партії, але співчують нашим цілям і готові боротися проти абсолютизму.

Ми своїм дотеперішнім кустарництвом /дилетантизмом/ принизили престиж революціонера в Росії.

Кволий і хиткий в питаннях теоретичних, з вузьким кругозором, виправдуючий свою млявість стихійністю мас, сучасний соціал-демократичний агітатор більш подібний до секретаря тред-юніону, ніж на народного трибуна. Він не вмів розвинути широкий і сміливий план діяльності, який викликав би пошану і у воргів, він є недосвідчений і невдалий в своїм професійнім мистецтві — боротьбі з політичною поліцією, він не є революціонером, а якимсь жалюгідним кустарем /дилетантом/."

"ДАЙТЕ НАМ ОРГАНІЗАЦІЮ ПРОФЕСІЙНИХ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ І МИ ПЕРЕВЕРНЕМО РОСІЮ!"

Змовницька організація і "демократизм".

"Тих, хто проповідує повищі погляди на організацію, обвинувачують в "народовольстві" і в нерозумінні засад демократизму.

Ці обвинувачення викликані подвійним непорозумінням.

По перше, у нас так кепсько знають історію революційного руху, що кожен ідею про бойову, централізовану організацію, що проголошує рішучу війну царизмові, зовуть "народовольницькою", ..

Але та чудова організація, яка була у революціонерів 70-х років /дивись "Народна Помста" і "Катехізіс Революціонера" М.С./ і яка нам усім ПОВИННА Б ВУЛА СЛУЖИТИ ЯК ВЗІРЕЦЬ, сотворена зовсім не народовольцями, а землевольцями, що розкололися на "Чорний переділ" та народовольців.

Отже, бачити в бойовій організації щось специфічно народовольче є безглуздом і історично і логічно, бо КОЖНИЙ РЕВОЛЮЦІЙНИЙ НАПРЯМ, якщо він дійсно думає про поважну боротьбу НЕ МОЖЕ ОБІЙТИСЯ БЕЗ ТАКОЇ БОЙОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ"

"Так само і обвинувачення в тому, що ми хочемо творити "змовницьку організацію" мусять бути для нас таким же компліментом, як і те, що миє народовольці... Змова — це конспірація у французькій мові, а конспірація /затаємниченість/ необхідна для організації революціонерів в максимальній мірі. Конспіративність є остільки необхідною передумовою такої організації, що ВСІ ПИШІ УМОВИ /кількість членів, селекція їх, функції і т.д. / МУСЯТЬ БУТИ ПІДПОРЯДКОВАНІ ЇЇ."

"Нам закидають, що така могутня і суворо таємнича організація, що концентрує в своїх руках всі нитки конспіративної діяльності, організація — необхідно централістична — криє в собі небезпеку, що може кинути маси в завчасну атаку..."

Ленін заперечує цю небезпеку, бо, на його думку, якраз брак такої організації викликає у людей, з нахилом до тероризму, незадоволення "еконізмом" і базання революційного вибуху. Натомість міцна соціал-демократична організація бойового характеру задо-

вольняє всі революційні інстинкти і стремління і є встані запобігти непродуманій атаці та підготувати атаку, яку обіцяє успіх.

"Далі, нам закидають, що висловлений нами погляд на організації протиречить "демократичному принципів"...

Широкий демократичний принцип містить в собі дві слідуючі необхідні передумови:

по перше — повну прилюдність /публичність/ праці організації.

по друге — виборність всіх функцій.

Факт, що революційна організація не може існувати ЛЕГАЛЬНО в Росії і отже є таємничою /конспіративною/ організацією ВИКЛЮЧАЄ КОЖНУ МОЖЛИВІСТЬ ПРИЛЮДНОСТІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Те саме і з "принципом виборчості". Вибір, селекція провідників і функціонерів організації може відбуватися тільки на підставі знаної всім, публічної діяльності їх. Коли ж вся діяльність провідників і функціонерів відбувається в таємниці, — про жадний вибор не може бути й мови...

Всутині самодержавства Росії "ШИРОКИЙ ДЕМОКРАТИЗМ" ПАРТІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Є ПОРЯНЯ І ШКІДЛИВА ЗАБАВКА ДЛЯ ДІТВАКІВ"

"Це — порожня грашка, бо на ділі ніколи й жадна революційна організація "широкого демократизму" не застосовувала і, навіть, призначенні його — не є встані застосувати.

"Це — шкідлива грашка, бо вона тільки полегшує поліції ліквідацію революційних організацій.

Історія робітничих організацій Англії, так як її подає подружжя БЕББ, свідчить, що в первісний період їхнього існування там панував принцип "примітивної демократії", при чому в керуванні справами совзів приймали участь ВСІ, ПО ЧЕРЗІ.

Потрібен був довгий історичний досвід, щоб переконатися в тому, що таке розуміння демократії є абсурдом і що необхідні, як репрезентаційні установи, так і професійні урядовці для нормального функціонування кожної організації.

Довір'я до розуму, енергії та відданості з боку оточуючих їх товаришів дає провідові /аеропагові/ те, що він в інших умовах здобувається природною селекцією за допомогою прилюдності, виборності й загального контролю.

Єдиним поважним організаційним принципом для діячів нашого руху повинні бути: найбільш сувора конспірація, найбільш суворий вибір /призначення М.С./ членів, підготовка професійних революціонерів.

Це забезпечує щось далеко більше, як "демократизм", а саме — повне товариське довір'я поміж революціонерами.

Для звільнення організації від негідних членів, організація справжніх революціонерів НЕ ЗУПИНІТЬСЯ ПЕРЕД ЖАДНИМИ ЗАСОБАМИ..."

/Тут Ленін недвозначно натякає на вбивство Нечасвим "негідного" члена організації — студента Іванова. М.С./

Загальноросійська і місцева діяльність.

"Нам роблять закид, що згідно з нашим планом організації, центр ваги всієї діяльності партії переноситься на загальноросійський терен через що губиться зв'язок з місцевими організованими масами."

"До цього часу у нас більшість місцевих організацій думає майже виключно про місцеві органи /преси/... ЦЕ НЕНОРМАЛЬНО. ПОВИННО БУТИ НАВПАКИ: ЩОБ БІЛЬШІСТЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДУМАЛА, ГОЛОВНИМ ЧИНОМ, ПРО ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКІ ОРГАНИ ПРЕСИ /СПРАВИ/ І ГОЛОВНИМ ЧИНОМ ПРАЦЮВАЛА НАД НИМИ."

"Загально-російські професійні спілки є важливішими за місцеві професійні союзи, бо тільки перші можуть провадити доцільну політично-економічну боротьбу".

Наприкладі місцевих часописів за й два з половиною роки після першої революції в 1905-ім році Ленін доводить недоцільність і брак ефіцієнції в праці місцевих організацій. Згідно з його думкою місцеві часописи мають такі хиби:

" 1. Принципово нестійкі, 2. політично без значіння, 3. занадто коштовні, 4. з технічного боку цілковито незадовольняючі."

Тому одним з основних і найбільш пильних завдань партії він вважає

У. ПЛАН ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ЧАСОПISУ. зміна

"Мета соціал-демократії — корінне ~~перетворення~~ ~~перетворення~~ ~~перетворення~~ ~~перетворення~~ ~~перетворення~~ життя цілого людства.

Тому, основним змістом діяльності нашої партії мусить бути політична агітація, об'єднана по цілій Росії, освітлююча всі сторони життя і скерована до широких мас...

А ця праця є не до подумання БЕЗ ЗАГАЛЬНО-РОСІЙСЬКОГО дуже часто виходячого в світ ЧАСОПISУ.

Нема іншого засобу ВИХОВАТИ міцні політичні організації, як тільки за допомогою загально-російського часопису...

Виховатися такі керівники можуть виключно на систематичній, біжучій ~~швидкій~~ оди́нці всіх сторін нашого політичного життя, всіх спроб протесту і боротьби різних класів і з різних приводів...

Фактичний зв'язок /поміж центром і місцевими організаціями М.С./ почала б творити вже одна функція поширення часопису, виміна думок, досвіду і т.п....

Навколо цього часопису сама по собі повстала б організація співробітників, яка буде здібна на все: від охорони чести, прес-тиху й тяглости партії, аж до ВСЕНАРОДНЬОГО ЗБРОЙНОГО ПОВСТАННЯ."

Навколо часопису утворилася б СІТКА АГЕНТІВ, А НАМ ПОТРІБНА ВІСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ АГЕНТІВ.

Мене дивує, чому це слово "агент" не образало корифеїв 70-х років /Нечаєва, Ткачева М.С./, а образує кустарів 90-х років?

Мені подобається це слово, бо воно ясно і різко вказує на СПІЛЬНУ СПРАВУ, ЯКІ ВСІ АГЕНТИ ПІДПОРЯДКОВУЮТЬ СВОЇ ДУМКИ ІСДІЇ."

Щотизневик в десятках тисяч примірників, для поширення по цілій Росії — це моя мета і мрія!

Так, мрія! Бо з пригадаймо, як писав Писарев:

"Моя мрія може випереджувати природний хід подій... і тоді вона не шкодить зовсім — вона може, навіть, підтримувати і збільшувати енергії працюючої людини... Коли б людина була зовсім позбавлена здібности МРІЯТИ в такий спосіб, коли б вона не могла — хоч іноді — забігати наперед і спостерігати своєю уявою в цільній і закінченій картині той самий твір, який щойно починає складатися під його руками, — тоді я рішуче не можу припустити: яка спонукуюча причина примушувала б людину розпочинати і доводити до кінця великі і зтомлюючі твори в галузі мистецтва, науки та практичного життя..."

Далі Ленін каже: "Підготовлена проповіддю ТКАЧЕВА і здійснена шляхом "заякучого" терору, що на правду заякав уряд, спроба захопити владу БУЛА ВЕЛИЧНА..."

"План загально-російського часопису являється самим практичним планом: почати з усіх сторін і зараз вже підготовлятися до ПОВСТАННЯ, не забуваючи одночасно ні на хвилину своєї щоденної насущної праці."

КРИТИКА БРОШУРИ В. ЛЕНІНА „ЩО РОБИТИ?“ СОЦІЯЛ-ДЕМОКРАТАМИ.

Брошура В. Леніна „Що робити?“ викликала, поруч з беззастережним признанням, а навіть захоплення нею з боку прихильників Леніна, також і поважну критику висловлених в ній думок з боку визначних теоретиків і практичних діячів соціал-демократії. /початку 20-го століття./ Висловлені в цій дискусії зауваги і заперечення, щодо інтерпретації марксизму Ленініним тим більш набирають значіння тепер, коли 70-літня практика большевизму яскраво підтвердила слушність тодішніх опонентів Леніна, а розвиток теорій „наукового соціалізму“ в Західній Європі привів до цілковитого заперечення тотожності марксизму з Ленінінзмом-большевизмом. Подаємо в скороченні ці критики.

Г. В. ПЛЕХАНОВ /1851-1918/. Один з найвизначніших теоретиків марксизму, автор студій про Гельвеціуса, Гольбаха і Маркса. Провідний організатор і практичний діяч перших часів російської соціал-демократії. Згідно з Ленініним, робітничий клас, залишений сам на себе, не є здібним /встані/ ні до чого іншого, як тільки до боротьби за поліпшення умов продажу своєї робітничої сили в обставинах капіталістичної продукції. /Рух „тред-юніонізму“ в Англії, „економізму“ – в Росії .М.С./ Згідно з Марксом і Енгельсом робітничий клас конче мусть стремити до зміни цих обставин, а це значить до здійснення соціалістичної революції.

Хто май раців? Судіть, як Вам подобається, але коли Ви думаєте, що Ленін має раців, не прикрашуйте себе назвою учнів Маркса і Енгельса. Марксизм – це „зовсім інший сорт музики“.

Ленін твердить, що прищегити „соціалістичну свідомість“ робітничому класові може тільки революційна інтелігенція буржуазного походження, бо вчення соціалізму виросло з тих філософських, історичних, економічних ТЕОРІЙ, котрі розроблялися освіченими провідниками заможних верств – інтелігенцією. Завновники сучасного наукового соціалізму – Маркс і Енгельс – належали їм самі по своєму соціальному стану до БУРЖУАЗНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ. Так само і в Росії теоретичне вчення соціал-демократизму виникло ЦІЛКОВИТО НЕЗАЛЕЖНО від стихійного зросту робітничого руху, повстало як природний і неминучий наслідок розвитку думок / теорій, доктрин/ в революційно-соціалістичній інтелігенції. Історія доводить, що історичну роль пролетаріату завжди ОПРЕДІЛЯЄ ІНТЕЛІГЕНЦІЯ того чи іншого напрямку думки і без цього поштовху зовні, робітничий клас, сам по собі, не є встані вийти поза межі „тред-юніонізму“, позбутися „стихійности“ і надбати „соціалістичну свідомість“.

Плеханов заперечує, що історія доводить щось подібне до того, що Ленін хоче бачити в ній. І це швидше не дивно. Якщо основна засада марксизму, згідно з якою „думки“ людей определяються їхнім „способом буття“ є правдивою, і якщо не є помилкою головна теорема наукового соціалізму, яка твердить, що соціальна революція є неминучим наслідком внутрішніх суперечок/конфліктів/ капіталізму, – то є також ясно, що в певній стадії соціального розвитку, робітники капіталістичних країн мусять прийти до соціалізму, навіть коли б вони були цілковито залишені на свої власні сили. /Без „революційної бацили“ інтелігенції. М.С./

Вигнавши в такий спосіб соціалізм з мас і маси з соціалізму, Ленін підніс соціалістичну інтелігенцію до рангу ДЕМІУРГІВ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, а себе самого і своїх слухняних послідовників до рангу соціалістичної інтелігенції першого класу, або, так мовити, до СУПЕР-ІНТЕЛІГЕНЦІЇ.

Ця теза Леніна є типовою для ІДЕАЛІСТА, а його Марксизм набирає характеру МЕТАФІЗИЧНОГО /отже більш подібного до релігійного фанатизму М.С./ і в той спосіб заперечує ДІАЛЕКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛІЗМ.

Я ніколи не вважав Леніна за хоч трохи визначного теоретика, я завжди був переконаний, що він є ОРГАНІЧНО НЕЗДАТНИМ ДО ДІАЛЕКТИЧНОГО МІСЛЕННЯ, але я сподівався, що його ортодоксально-марксистський

інстинкт допоможе йому засвоїти ті методи і концепції марксизму, які є приступними навіть метафізикові, тоді як більш ясна марксистська свідомість поступово буде просякати ЗЗОВНІ В ЙОГО ГОЛОВУ.

Однак, після другого конгресу партії соціал-демократів в році 1903-му, досвід показав мені, що в цій концепції Леніна маси були лише „неісторичним елементом“, „матерієм“, які мусіли бути навченими до соціалізму „ЕСПРИТ“ /духом/, що впливає на них ззовні, що з цієї принципово помилкової концепції впливали всі його тактичні й організаційні заходи. Невимовно щасливий популярністю, яку він досягнув своїм ухилом від марксизму, що робив його ідеї більш приступними для „твердих практиків“, які не були встані зрозуміти марксизму, він не тільки не викинув палицю /почасти примітивно-демагогічних і антимарксистських аргументів М.С./, яку він вживав в полеміці проти „екномістів“, а зробив з неї „коніка“, на якому він — поміж захоплених криків всіх Йозефів Прудомів нашої партії — помчав галопом ... ДО ДИКТАТУРИ.”

Повищі цитати є вибором зі статей Плеханова в „Іскрі“ ч.70 від 25 липня 1904-го року та ч.71 від 1 серпня 1904-го року, а також в ч.65 від 1-го травня 1904-го року під назвами : „Робітничий клас і інтелітуали — соціал-демократи“ та „Централізм чи Бонапартизм?“.

Є.Мартінов /1865-1935/. Член „Народньої Волі“ з 1886-го року. Арештований в 1886 році і засланий на Сибір. Емігрував у 1900-му році, був редактором соціал-демократичного часопису „Робітнича справа“. На другому конгресі соціал-демократів у році 1903 був, разом з Акімовим, провідником анти-іскристів.

Інтервенція Мартінова під час конгресу в 1903 році:

„Ленін констатує антогонізм поміж ідеологією пролетаріату і місцем пролетаріату. З мого ж боку я хочу констатувати антогонізм, який існує поміж тезою Леніна і твердженнями, часто повторюваними Марксом і Енгельсом... Історія дає нам право сказати:

поперше — весь сучасний соціалізм є продуктом робітничого класу, хоч і матеріали для логічного формування його були дані демократичною буржуазією, подруге — при виробленні сучасного соціалізму верстви робітничого класу напівсвідомо визначили завдання і окремі домагання на практиці, а ідеологи лише відкрили, синтезували й обгрунтували теоретичну аргументацію соціалізму.

Ці факти мають величезне значіння з принципового боку. Вони є в повній протилежності з тезами, висловленими Леніним в його брошурі „Що робити?“, але вони, як тези, витікають з підстав марксизму і формульовані в тих чи інших висловах в усіх соціал-демократичних програмах.”

Відповідаючи на промову Мартова, який захищав тези Леніна, Мартінов каже: „Щоб захистити тезу Леніна Мартов мусів корегувати її: він сказав, що в масах пролетаріату існують суперечні тенденції — до соціалізму і до буржуазної ідеології і що інтелігенція спричиняється до штучного вибору поміж цими тенденціями.

Я тверджу, що навіть і в цій виправленій формі теза Леніна є помилкова. В робітничому русі взагалі нема тенденції до буржуазної ідеології”

Р.АКСЕЛЬБРОД. Видатний соціал-демократичний публіцист. Заснував, разом з Плехановим в 1880 році „Чорний Переділ“. Скоро після цього обидва вони були примушені емігрувати закордон.

Виступав дуже часто і гостро в пресі проти „централістичного фетишизму“ Леніна, який Аксельброд вважав нещасливою спадщиною боротьби проти „дилетантизму кустарів“, що так поборював Ленін. Згідно з думкою Аксельброта „централізм“ є рідним братом „екномізму“.

Аксельрод запитує: „А що станеться, коли провід партії сам зв'язатиметься опортунізмом, економізмом та іншими брудями? Треба, без сумніву, взяти заходів в структурі партії, які б унеможливили такі несподівані сюрпризи, отже потрібна якась „супердирекція" над партійним проводом. Аксельрод пропонує як найвищу інстанцію — конгрес робітників.

„Підсумок боротьби, провадженої проти „кустарного дилетантизму" є триумф бюрократичного централізму. Але централізм є кровний брат кустарному дилетантизмові.

Справжня причина бюрократично-бонапартського режиму, накинутаго Леніним партії полягає на тій факті, що ми ще не є політичною партією, в правдивому розумінні цього слова... Російська соціал-демократія є продуктом руху революційної інтелігенції, яка шукає во ім'я соціалізму підтримки в народніх масах, для того щоб здійснити — об'єктивно кажучи — цілі буржуазної революції. Роблячи так, інтелігенція розбудила робітничий рух і пов'язала його з марксизмом." По своєму соціальному характеру і своїм історичним завданням російська соціал-демократія є чимсь невизначеним, посереднім — вона є ні м'ясом ні рибом... У нас навіть розходження в справах організації виявилися яскраво вперше тільки тоді, коли ми побачили МЕТОДИ І ЗАХОДИ, якими Ленін та його спільники запровадили в практику „централізм"...

Для підтримки своєї опінії Аксельрод подає уривок з листа тодішнього найбільшого авторитету — наші соціалізму — К. Каутського, який пише: „Зв'язки, які об'єднали різні автономні елементи партії — це було взаємне довір'я, а не формальна централізація, і перш за все довір'я до уважності провідників, їхньої чесності, їхньої інтелігенції, їхньої вірності їхнім переконанням і до їхньої енергії."

Статті в „Іскрі" ч. 55 від 15. XII. 1903, ч. 57 від 15. I. 1904 та ч. 68 від 25. VI. 1904.

Д. ТРОЦЬКИЙ.

В своїй брошурі „Наші політичні завдання", виданій в році 1904 в Женеві, Троцький присвячує дуже багато уваги тезам із „Що робити?" Леніна. Нодав кілька цитат:

„Сьогодні існують два — цілком протилежні — погляди на методи розбудови партії: перший, це бажання думати за пролетаріат, політична заміна пролетаріату /професійними революціонерами/, „субституція" його і другий — бажання політично виховати пролетаріат, мобілізувати його, для того, щоб виявляти доцільний тиск /вплив/ на волю всіх груп політичних партій. Ці дві системи дають наслідки, які є об'єктивно цілковито відмінні. Система субституції пролетаріату партійним комітетом, як це робить Ленін, народилася — свідомо чи несвідомо — з фальшивого розуміння /софістикованого/ відношення поміж об'єктивними інтересами пролетаріату та його політичною свідомістю. Марксизм вчить, що інтереси пролетаріату опреділяються об'єктивними умовами його життя. В наслідок того, що об'єктивні інтереси пролетаріату є такі миттєві і неминучі, вони зкінці кінців примушують пролетаріат визнати їх, перетворити і в свої суб'єктивні інтереси. Розвинути „революційну свідомість" пролетаріату — замість його дотеперішньої „стихійності" — можна лише допомагаючи йому утотожити свої суб'єктивні інтереси з інтересами і об'єктивною ролю пролетаріату в процесі його суспільного розвитку.

Всі інші методи, які — так як у „економістів" — залишають пролетаріат в його „стихійності", або так як у Леніна — ставлять понад пролетаріатом окрему організацію, що репрезентує цю революційну свідомість — є по суті В Т Е Ч О ВІ від того величезного завдання, яке ставить перед нами історія.

Це є спробами „перехитрити" історію. Економісти — опинилися через те в хвості історії, а ті, що „професійними революціонерами" підмінюють революційну свідомість пролетаріату, хочуть розв'язати проблему

перетворюючи історію в свій власний хвіст.

У внутрішній політиці ці методи приведуть до того, що Центральний Комітет стане заміном партії і вкінці кінців "диктатор" замінить Центральний Комітет. / Це передбачення Троцького цілковито здійснилося під час "культу особи" Сталіна, отже культ особи був логічним наслідком системи більшовизму. М.С. /

Якщо ми визначимо політичну тактику організації нашої партії виключно тим: як ліпше боротися проти політичної поліції /охранки/ — то це є повним банкрутством. Як слушно сказав Парвус /Др. Ізраель Гельпганд/, згідно з системою Леніна, боротьба зі шпиками відштовхує на другий план боротьбу проти абсолютизму і боротьбу за визволення робітничого класу.

Я стверджую далі, що організація "професійних революціонерів", а точніше її верхівка, стала центром соціал-демократичної свідомості і під керівництвом цього центру знаходяться тільки слухняні шпиківські виконавці і технічні функціонери і заявляю:

"Коли "економісти" є опортуністами, бо вони вірять в автоматичну і стихійну роль мас і тому самі нічого не роблять то такими ж самими опортуністами є і ті, які вірять у вирішальну роль революційної інтелігенції і тому виключають маси, як "неісторичний елемент" з їхніх планів революції. Це той самий опортунізм, що і у економістів, лише навиворот..."

В 1917-му році Троцький писав: "Революція дала "революційним професіоналам" партії безконечно більш задоволення, як солдатам в окопах і селянам в селах, а робітникам у військових заводах..."

Вчорашні газетні активісти знайшлися відразу в провідній позиції, яка давала їм змогу грати велику роль... Совіти замінили для них парламенти, вони могли вільно дебатовати там і робити постанови. Рух класів і інтереси партійного апарату вступили в гостру суперечність, так як це часто трапляється під час революцій... Апарат... мав виразну тенденцію відсепаруватися від мас і вважати СВОЇ ВЛАСНІ ІНТЕРЕСИ за інтереси робітничого класу. Що ж буде, коли ці кадри /апаратчиків/ стануть всемогутньою бюрократією держави??"

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ /1871-1919/ Спочатку член польської соціал-демократичної партії, а потім видатна діячка в спартаківсько-більшовицьких колах Німеччини. Авторка праць про Бернштейна /Реформа чи революція? / та книжки "Акумуляція капіталу", вийшла друком в 1913 р. В числі 69 "Іскри" від 10-го липня 1904 року вона гостро критикує "Що робити?" Леніна. Подав декілька цитат з її статті.

"Завдання, перед яким російська соціал-демократія поставлена від кількох років є перехід від типу організації підготовчої фази, в основному пропагандистичної, характерною ознакою якої було роздроблення на місцеві групи без взаємного зв'язку, до організації, що здібна об'єднати політичну акцію мас на цілій території держави.

Зрозуміло, що централізація партії була в опінії молодшої еліти російської соціал-демократії тим засобом, який уможливив би цей перехід. Другий конгрес партії в 1903-му році прийняв цю ідею і був, власне кажучи, конгресом, що заснував соціал-демократичну партію.

Але вже незабаром після конгресу, а навіть під час самого конгресу, виявилось, що бойове гасло централізму не вистарчає для охоплення всього історичного змісту і оригінальності типу організації, яку потребує соціал-демократія. Отже це був повторний доказ того факту, що жодна штивна формула не є встані охопити марксистську концепцію соціалізму, в жадній галузі, навіть в справах організації.

Для соціалістичного руху характерним є безпосередня й автономна акція мас... Тому не може існувати вироблена в усіх деталях так-

тики боротьби, яку Центральний Комітет міг би накинати всім членам соціал-демократичної партії. Тому то соціал-демократичний централізм не сміє базуватися ані на сліпому послухові, ані на механічному підпорядкуванні активістів центрові партії. Мені здається, що ультра-централізм Леніна не є натхненим позитивним і творчим духом, але стерільним духом нічного вартового. Він перш за все намагається контролювати діяльність партії, а не робити її родючою, обмежувати рух, а не поширювати його, взяти всіх в лапетах, а не об'єднувати... Охороняючи партію рядом суворих централістичних приписів від так-званого „опортунізму“ інтелігентів, яким Ленін закидає брак самовиховання й самодисципліни, він творить організацію, в структурі якої ховається надзвичайно велика небезпека для російської соціал-демократії. Бо ж ніщо не може легше і певніше віддати ще так молодий робітничий рух в руки жадібної на владу інтелектуальної еліти, як саме оце бажання втиснути робітничий рух в бюрократичний панцер централізму, який знижує активність пролетаріату до ролі слухняного знаряддя в руках „Комітету“.

Спроба розгромити опортунізм шматком паперу, може пошкодити не тільки опортунізові, а далеко більше всій соціал-демократії. Бо ж спиняючи пульсування здорового життя вона послаблює його міцність не тільки в боротьбі проти опортунізму, але й — що далеко важніше — в боротьбі проти існуючого соціального ладу.

В ТАКИХ СПОСІВ ЗАСОБИ /невластиві/ ПОВЕРТАЮТЬСЯ ПРОТИ ЦІЛІ.
/Тут Р. Люксембург має на увазі проповідуваний Нечасвим і прийнятий Леніним єзуїтський принцип: ціль виправдує всі засоби. М. С./

Нарешті, всі помилки зроблені справді революційним рухом робітників — з історичної перспективи — безконечно більш плідні і вартісні, як „непомилність“ найліпшого Центрального Комітету.

НОТРЕСОВ-СТАРОВЕР. /Активний соціал-демократ, емігрант./

В числі 106 та 107 „Іскри“ від 18 липня і 29 липня 1905 року Старовер помістив статті, в яких заступає постулат, якраз протилежний тому, що його проголосив Ленін в „Що робити?“, а саме:

„Маса є по своїй природі потенційно революційна і були завжди підйомом і вихідним пунктом процесів кристалізації революційної інтелігенції, яка вважала себе однак за „революційну бацилу“. Тепер така з сама манія величності інтелігенції виявляється в слідуючих думках Леніна: „Не треба ізолювати інтелігенцію в терористичні групи, відокремлені від мас, так як це робили народовольці, але треба створити з неї авторитетний всеросійський апарат для керування масами. Тут „Я“ інтелігенції поставлено на п'єдестал понад пролетарським рухом. З такого наставлення випливає і культ „професійних революціонерів“, який став нарізним камінем всієї будови інтелігентської релігії, євангелієм якої є „Що робити?“ , а пророком Ленін.

Питання майбутності російської соціал-демократії є тим самим обмежено до слідуючого питання: „Чи виявиться інтелігенція здібною до розвитку, чи знайде вона сили, щоб створити „міцну організацію“ професійних революціонерів, яка навчить пролетаріат вести завзяту й витривалу боротьбу.

В той спосіб професійні революціонери ставлять себе в ролі Деміургів історії, а пролетаріат обнижують до інертної маси... Це насправду дуже оригінальна конклюдія! Російська інтелігенція, інтелігенція гуртків, яка в марксистській концепції історії відіграє незначну роль, вважає себе раптом за найяскравішу представницю боротьби проти пролетарської спонтанности!

Від представників її не питають найменшої гарантії, що їхнє соціальне походження стоїть в протиріччі з ідеєю соціальної революції,
не

вистачає проста заява про свою суб'єктивну відданість ДОГМІ і про свою добру волю стати резервуаром „професійних революціонерів” — для того, щоб — як сказав Ленін — „дати до його розпорядження надзвичайні сили мільйонів і мільйонів робітників, які підіймаються спонтанно до боротьби.”

Це справді грандіозна утопічна претензія!

Але хто дасть гарантію, що результати кристалізації інтелігенції /гуржків!/ і її діла вповні збігаються з пролетарським рухом в цілому і що інтелігенція буде встані відіграти ту роль, яку на Заході виконувть передві заговори робітників, що носять назву соціал-демократичної партії??

Правдива /науково коректна/ теорія — ось той камінь, на якому інтелігенція може спокійно розбудовувати свої організації. Пригадаймо, що сам Ленін пояснював невдачу народолюбців помилковою теорією, бо вони не сперлися на революційну силу пролетаріату...

Теорія є єдиною певною гарантією, першим і основним фундаментом революційної архітектури, єдиною шпранж скрізьприсутньою рятівницею, теорія, яка тримає в своїй міцній руці поводи революційно-професійного проводу і яка цементує в єдині елементарно сили свої правдивості найбільш різномірні і гетерогенні елементи...

Про схему організації професійних революціонерів Леніна Потресов-Старовер пише слідує: „В цій кабалістичній формулі виявляється весь специфічний характер гурткової інтелігенції, замкненої в самій собі, ув'язненої у власному світі ідей, відчуженої від життя... Вони, немов глядачі, що через в'язничне віконце дивляться на діяльність людей /поза в'язницею/ на життя — чуже їм —, яке відбувається збоку від них і тільки відбивається в них, як сонце в краплі води.”

ПАРВУС. /Др. Ізраель Гельпман/ 1859-1924/. Первісно член російської соціал-демократії, емігрант — перейшов потім до активної праці в лавах німецької соціал-демократії як визначний теоретик і практичний революціонер. Під час війни 1914-1918 років був цілковито по боці Німеччини. Відіграв дуже визначну роль в організації революційного руху в Росії під час війни, при чому користав з великої фінансової та іншої допомоги урядових інстанцій Німеччини./

Свою критику брошури Леніна „Що робити?” Парвус висловив в статтях від 24 вересня і 8 жовтня 1905 року в числі III та II2 „Іскри”, а також в книзці „Росія і революція” виданої в 1907 році в Санкт-Петербурзі. Подав декілька цитат з повіще названих творів Парвуса.

„Ленін поборював кустарний дилетантизм гуртків революційної інтелігенції, але сам він, трохи пізніше, об'єднав ці гуржки, так як підрядчик об'єднує дрібних кустарів і постачає ьників матеріалу... Треба було вивести рух з безвиглядної ситуації і духу гуртків, але Ленін, як раз навпаки, дав підтримку цьому духові, централізуючи всі ці гуртки в одну організацію професійних революціонерів. Найважливішим завданням російської соціал-демократії було однак внесення організаційного ферменту в маси робітників, а не об'єднання професійних революціонерів. З авчених організації робітників автоматично повстала б і централізована партія. І ось, замість того, щоб досягнути того, що інтелігенція органічно поєдналася з пролетаріатом — дуже просто — причепили механічно робітників до інтелігенції.

„Ленінізм” — найкраще висловлений в брошурі „Що робити?”.

Вихідним пунктом організаційного плану Леніна є конспірація, що все само по собі є помилкою! Звичайно, соціал-революційна пртія, яка має проти себе урядові інстанції, не може не рахуватися з поліційними переслідуваннями. Але так само не можливо заснувати історичний масовий рух на вузькій базі ~~ш~~ боротьби проти поліції. В організації масової партії інтереси пропаганди мусять стояти на першій місці, перед інтересами конспірації.

З того моменту, як робітники навчаються відновлювати свої /розгромлені поліцією/ організації — поліція стає безсилою.

Завданням, яке треба було виконати соціал-демократії, було отже навчити робітників організовуватися, а не встановлювати понад ними організацій, яка б опікувалася над ними. Не підлягає жадному сумнівові, що організація масової соціал-демократичної партії є можлива тільки через злиття організації з масами, а не відділення її від них. Вузька конспірація, що повстала на ґрунті російської інтелігенції, спричинила в „Що робити?“ фальшиві загальні концепції. Вони є наслідком помилкової оцінки класової боротьби пролетаріату не тільки в Росії, але й в інших країнах.

Згідно з „Що робити?“ робітничий рух, залишений на власні сили, в своїй спонтанній розвитку не розриває з капіталістичним ладом, а пристосовується до нього. Він засновує тред-юніони, парламентарну робітничу партію, і так далі... Це цілковито Бернштайнський спосіб думання та інтерпретації соціальних явищ. Але Ленін не відважується витягнути з розуміння соціалізму подібне до Бернштайнського, політичні висновки Бернштайна. Навпаки, він воєє проти цих останніх.

ЛЕНІН Є ОПОРТУНІСТОМ НАВИВОРОТ.

Припускаючи, в принципі, що рух робітничий є опортуністичним /має нахил пристосуватися до розвитку капіталізму! М.С./ — він хоче революціонізувати його. Ленін трансформує історичний матеріалізм в ІДЕОЛОГІЮ. Згідно з ним, ДОКТРИНА повинна змінити характер політичної еволюції робітничого руху. Звідси він виводить і розв'язку організаційної проблеми: ~~визначивши~~ вишколені марксисті, душі завдяки централізації, диригують робітничі маси в соціал-демократичнім напрямі і зміслі.

Ленін став жертвою своєї штивної, упертої догматичности.

Будучи нездібним пересікти опортунізм в його джерелі /коріннях/ /брак революційної свідомости у робітничих масах / він перетворив його політично в рух політичних противників Струве."

ТАРАСОВ /?/ В числі 3 „Віснику російських революціонерів" за рік 1903, який був закордонним органом соціалістів-революціонерів, автор докладно аналізує зміст брошури Леніна „Що робити?" та приходить до слідувчих висновків:

„Тут стирається кожна межа поміж народовольцями і соціал-демократами і — по іронії долі — це якраз ортодоксальні доктринери-марксисті, які стирають цю межу. Раніше, вони могли характеризувати своїх противників, твердючи, що для не-марксистів робітничі не грає іншої ролі, як знаряддя бажаної /інтелігенцією/ революції.

Чи сьогодні /після появи брошури Леніна/ ортодокси насміляться підтримувати те саме твердження?? /після того як рух пролетаріату zdeградовано до знаряддя в руках професійних революціонерів-інтелігентів М.С./

Народовольці бачили ясно, що умови життя, які пригнічують робітничі маси, не дозволяють їм досягнути соціалістичного царства праці і солідарности інакше як шляхом гвалтовної революції. Ця революція, натхнена і переведена свідомою своїх завдань ~~визначивши~~ пересякнута соціалістичними ідеями меншістю, яка — для осягнення своєї цілі — використовує спонтанні сподівання всіх висискуваних і пригнічених. Проблемою було і тоді: нести світ соціалістичної свідомости в рух мас — до повного революційного зриву.

Це завдання полягало на плечах інтелігенції і ми підкреслюємо, що ніколи і жаден з народовольців не мав і найменшої думки виніль-з лав революційної інтелігенції представників праці, які силою свого духу та енергії досерли до свідомого розуміння завдань революції і які складали, що є правдою, незначну меншість поміж народовольцями.

Ми можемо тільки вітати цю еволюцію марксистських ортодоксів, які свого часу так гостро засуджували народовольців.

Соціал-революціонери завжди включали в ширший обсяг своєї діяльності всі класи, всі національні групи, всі пригнічені верстви.

Тепер марксисты-ортодоксы також прийняли цю точку погляду."

МАРТОВ в своїй книжці "Історія російської соціал-демократії", том I, яка вийшла в 1918 році в Петрограді пише слідує:

"Брошура Леніна "Що робити?", опублікована на провесні 1902 року, відіграла винятково важливу роль в розвитку впливу ідей "іскристів" /пізніших большевиків М.С./ в широких колах соціал-демократичної партії.

В цьому полемічному памфлеті Ленін піддає критичному аналізу теорії і практику російської соціал-демократії кінця 90-х років минулого століття і подає в головних лініях нарис революційної тактики та організації в період її боротьби проти автократії.

В теоретичній частині "Що робити?" містяться тези, слабкість яких - з точки погляду наукового марксизму - не могла їм уникнути уваги певної кількості його послідовників. /Дивись особливо критику Плеханова М.С./

Отже, Ленін запропонував схему, яка по суті більше відповідала політиці соціал-революціонерів, ніж соціал-демократів. Цікаво пригадати тут той знаменний факт, що відомий соціал-революціонер Б. Савинков, зі свого заслання в Вологді, надіслав до редакції "Іскри" в 1901 році /отже перед появою брошури Леніна "Що робити?" М.С./ велику статтю з проектом організації "професійних революціонерів". Цей проект був майже тотожним, а навіть гострішим за проект Леніна в його брошурі "Що робити?". /Шимоволі повстає питання: чи не є брошура Леніна "Що робити?" плагіатом думок Савинкова?? М.С./

Але Ленін не шукав в своїй брошурі теоретичного поглиблення, чи ревізії марксизму. Він робив зусилля дати підставу для /актуальної тоді/ проблеми боротьби проти царизму...

"Що робити?" доводить необхідність перетворити організацію, яка саме тоді повставала, в організований рух, верівництво яким було б централізоване вгорі, в ядрі енергійних і спаяних "професійних революціонерів".

Куль "професійних революціонерів" диктував найбільш скрайні наслідки в проблемі структури і організації партії: Ленін не робив жадної концесії ані принципові ВИБОРЧОСТІ в організації, ані принципу ДЕМОКРАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ маси членів над органами управління партією. Він був ворожим до "примітивного демократизму" в організації, до того ж абсолютно швидішшим неможливим до здійснення в умовах російської дійсності.

Ці принципи /заперечення виборчості й демократизму М.С./ стали однак небезпечними в міру того, як вони, в тій абсолютній формі, в якій Ленін з'ясував свої концепції, дозволяли робити висновки, що вони є до застосування в усіх історичних умовах, а не тільки у винятковій системі російської автократії. І ця тенденція виявилася в тому, що послідовники Леніна стали запеклими супротивниками кожної АВТОНОМІЇ МАС і довели централізм організації до цілковитого абсурду. Цей централізм знайшов своє укороновання в "Що робити?" і своє історичне виправдання, так мовля, в фактичній диктатурі теоретиків партії.

Теоретикам партії повинна була належати найвища влада в партії, як гарантія проти всіляких ухилик від справжніх інтересів пролетаріату з боку організації професійних революціонерів, які були всемогутніми керівниками руху.

Перенесення найвищого уряду партії на групу ідеологічних провідників, охоронців „ортодоксальності“ марксизму, мусіло також дати безпеку проти тих хилитань і ухилів, які мали європейські робітничі партії через їхній демократизм і масовий характер. /Отже, ієрархічний принцип „непомилності“ соціалістичних „пап“, які одні тільки встані определити: що є добрим і що є злим для „віруючих“ членів марксистських організацій. М.С./

Не дивлячись на всі свої теоретичні помилки і всі свої практичні перебільшення, „Що робити?“ користалася величезною популярністю. Ця книжка маніфестаційно відповідала стану думання найбільш активних організаторів і агітаторів партії ... і тим специфічним умовам праці в глибокій конспірації, на які були засуджені — свого часу — революційні діячі.“

І. СТАЛІН про „Що робити?“ Леніна.

„Істинне значіння „Що робити?“ полягає в тім, що в цім знаменитім творі:

1. Ленін перший раз в історії марксистської думки виявив до коріння ідеологічні причини опортунізму, показуючи, що вони виявляються перш за все в плазуванні перед спонтанністю робітничого руху та в зменшуванні значіння соціалістичної свідомості в цьому русі.
2. Він підкреслив і підніс дуже високо значіння теорії, елементу свідомості партії і того факту, що вона є призначена бути силою, яка диригує спонтанним робітничим рухом і насичує його революційним духом.
3. Він блискуче довів і виправдав основний марксистський принцип, а саме, що марксистська партія є сполученням робітничого руху і соціалізму.
4. Він зробив геніальну аналізу підстав марксистської партії. Якраз ті теоретичні засади, які були розвинені в „Що робити?“ Леніна створили пізніше ідеологічну базу большевицької партії. /Витяг тексту з „Нарису історії КПС СРСР“, том XV повних творів Сталіна, який був головою редакційної комісії Центрального Комітету призначеної партією для видання „Нарису історії КПС СРСР“ М.С./

Примітка.

Повищий вибір цитат і український переклад французького тексту зроблені мною на підставі книжки : Lénine QUE FAIRE? , видав і пояснив коментарями Жан-Жак МАРІ в Editions du Seuil Париж, в році 1966-му.

З огляду на те, що оригінальні російські тексти зазнали подвійного перекладу: спочатку французькою мовою, а потім з французької на українську, — не виключена можливість, що деякі нюанси у висловах первісного, оригінального російського тексту зазнали деяких стилістичних змін, які, однак, не порушують чи викривляють основної думки авторів. На жаль, я не мав змоги дістати всі потрібні оригінальні російські тексти / крім самого „Что делать?“ Леніна /, щоб уточнити мої переклади з французької мови. Вважав потрібним додати це пояснення, щоб еventуальні критики моїх перекладів мали зрозуміння причини можливих дрібних відхилень від оригіналів і не зарахували це мені як самовільне викривлення чужих думок.

Гага, 4-го жовтня 1970-го року

/ М. Скринник /

Відповідь Леніна на критику його тез в „Що робити?“

Все під час другого конгресу соціал-демократичної партії Росії в році 1903, в Лондоні Ленін та його прихильники гостро виступали проти критики тез Леніна в „Що робити?“, повторюючи, по суті, лише ті аргументи, що були вже подані Леніним в його брошурі. У своїй відповіді опонентам Ленін каже: „Я кінчаю. Ми знаємо сьогодні, що економісти /„опортуністи“ М.С./ перекинули палицю в один бік... /занадто багато прийняли ідей і порад Бернштайна. М.С./ . Щоб виправити це — треба перекинути її в інший бік — це я і зробив“...

Але більш докладну відповідь своїм критикам Ленін дав у передмові до повного видання „Що робити?“, яке вийшло в 1907-мім році в збірнику „Дванадцять літ“. Тут він пише слідує:

„Коли група „Іскри“ вкінці 1900-го року почала свою діяльність закордоном розкол поміж соціал-демократами був уже доконаним фактом. Навесні 1900-го року Плеханов покинув „Совз“ і заснував „Соціал-Демократа“. /„Совз“ заступав точку погляду „економісти-опортуністів“, а „Соціал-Демократ“ — ортодоксійний марксизм. М.С./

„Іскра“, по суті, співпрацювала з Плехановим, але формально була незалежною групою. Спроба об'єднатися, в червні 1901-го року, щід в Царіху, не вдалася.

„Що робити?“ подає в систематичний спосіб причини незгоди так само і природу тактики „іскристів“ і її організаційної діяльності, „Що робити?“ — це підсумок тактики „Іскри“ та її організаційної політики в роках 1901-1902. Тільки таке „резюме“ і нічого більше, нічого менше.

„Іскра“ боролася проти пануючого тоді економізму, вона спромоглася в 1903-ім році створити організацію професійних революціонерів, яка встояла до цього часу.

Дискутувати сьогодні про „перебільшення“ в цій ідеї, після того, як боротьба за створення цієї організації давно закінчена — смішно!

Головна помилка тих, які сьогодні полемізують проти „Що робити?“ полягає в тім, що вони цілковито ізолюють цю працю від певної історичної ситуації, в якій вона народилася, від того періоду, що давним давно станув минулим, в розвиткові нашої партії, в перебігу якого ця праця була редагована...

Сьогодні ідея організації професійних революціонерів вже одержала повну перемогу. Ця перемога була б неможлива, якби свого часу не поставлено її НА ПЕРШИЙ ПЛАН, коли б її не прищеплено „з перебільшеннями“ тим, які протиділяли її реалізації. Професійний революціонер виконав своє завдання в історії російського пролетарського руху. В епоху гурткової ідеологічної боротьби /закордоном/ ті різниці в поглядах на програму і тактику партії, які здаються сьогодні зовсім незначними, в дійсності мали величезне значіння, бо на початку нової праці, при народженні соціал-демократичного руху, определения загального характеру праці цього руху мало дуже глибокий вплив на пропаганду, агітацію і організацію партії. Але з тодішня дискусія спричинилася також до вияснення основ і фундаментальних завдань всієї соціал-демократичної політики взагалі.

Дух „гуртків“ сьогодні — виконавши свою роль — проминув. Але, без тої боротьби, яка велася тоді, неможлива була теперішня робота партії...

Робітничий клас посідає — з усіх класів капіталістичного суспільства — найбільшу здібність до організації...

Питання про „спонтанність“ робітничого руху і свідомість соціал-демократичної партії та їхнє взаємовідношення знайшло своє доцільне розв'язку...

Професійні спілки, на мій погляд, завжди мусять залишатися неутральними. Після інтернаціонального конгресу соціал-демократії в Штутгарті, в 1907-мім році, я усвідомив, що неможливо робити ПРИНЦИПУ з цієї неутральності. Наше завдання є мати там свій вплив, але не виключати з них тих членів, які не погоджуються з нами“.

Деякі факти з діяльності Леніна і большевицької партії в період від 1903-го до 1917-го року.

Історія большевицької партії за цей період є докладно описана і не є моїм завданням повторювати її тут. Я хочу тільки звернути увагу на ту тактику Леніна, яка недвозначно доводить його відданість принципам „Катехісису Революціонера” і переведення їх на практику.

В своїм маніфесті до членів большевицької партії, який оповістив Ленін з Лондону після першої російської революції в 1905-м році він пише: „Деякі з вас мусять відразу вбити шпика, або висадити в повітря поліційний „участок”, інші мають організувати грабунок банку, щоб здобути гроші на повстання... Партійний орган большевиків Леніна „Іскра” цілком одверто писав, що: „Ми ніколи не відкидали в принципі терору. Терор є одною з форм військової акції і як такий може бути дуже корисно вживаний.”

Після конгресу соціал-демократів в Лондоні /1903 рік/ боротьба поміж большевиками і меншевиками не припинилася. Ленін вживав в цій боротьбі таких непербірливих засобів, що Центральний Комітет соціал-демократичної партії вважав потрібним притягнути його за це до громадського суду й відповідальності. У відповідь на ці обвинувачення Ленін відповів: „Я завжди буду переводити цю боротьбу аж до повного знищення моїх супротивників. Не тільки їхня організація мусить бути цілковито зруйнована, але й їхні ідеї та наміри, їхні провідні особи мусять бути заплямовані і дискредитовані.”

В той же самий час він публічно признався в своїм нарисі „Пролетарі” /заснований ним після того, як він був примушений вийти з редакції „Іскри” М.С./, що наперекір постанови конгресу в Стокгольмі „всі пограбовані в Москві гроші — більш як 200.000 рублів — взяті на потреби большевицької партії”...

Два місяці після конгресу в Стокгольмі, який висловився проти грабунків на користь партії, членами большевицької партії був організований напад на транспорт грошей в Тіфлісі, при чому було пограбовано 300.000 рублів. Гроші з цього грабунку, в 500 рублів нотах, були переслані закордон /за допомогою експедиції німецького соціал-демократичного часопису „Вперед”, про що ані редакція ані адміністрація часопису не була поінформована Леніним. М.С./ до Мюнхену, Цюриху Парижу, Женеви, де большевицькі агенти хотіли обміняти їх в банках і при цій нагоді були заарештовані. Ленін був примушений спалити решту банкнотів в 560 рублів, бо його методи праці „для революції” були не до прийняття німецькою соціал-демократією, яка гостро запротестувала в справі цього грабунку.

За допомогою різних інтриг Ленін досягнув того, що засновник „Соціал-Демократа” довголітній член партії Мартов мусив покинути редакцію цього часопису, що примусило Мартова випустити дві брошури під назвою: „Рятівники чи ліквідатори?” та „Хто зруйнував соціал-демократичну партію і як?”. В цій брошурі Мартов, між іншим, пише: „Ця група Леніна вживає методів нечестивців і за допомогою грошових хабарів гвалтовно вносить дезорганізацію в партію.” Але подані в брошурах факти не спричинили жадної зміни в тактиці Леніна. На конгресі партії в році 1912, в Празі, Роман Малиновський, який був довіреним агентом Леніна і одночасно шпиком охоранки, поєднав в різний спосіб про те, щоб більшість членів конгресу була по боці Леніна. Цей конгрес назвав себе „Конгресом російської соціал-демократичної партії” і проголосив, що всі інші групи соціал-демократів, або мусять підкоритися проведуту Центральним Комітетом цієї партії, членом якого був вибраний і шпик охоранки Роман Малиновський, або ліквідуватися, бо вони не мають права виступати в імені російської соціал-демократії.

Але події на конгресі в Празі і після нього не могли не звернути увагу провідних діячів Другого Інтернаціоналу на тактику більшовицької партії, яка компромітувала цілий соціалістичний рух в світовій opinio. Фандерфельде скликав конгрес до Брюсселю, на якому були присутні одинадцять фракцій російської соціал-демократії, які всі, за винятком групи Леніна, були за об'єднання всіх фракцій в одній партії. Тільки делегати Леніна вимагали: "Ті, які хочуть об'єднатися з нами мусять признати без всяких застережень постанови Празького конгресу і підкоритися партійним органам, створеним цим конгресом".

Провід Другого Інтернаціоналу призначив спеціальну комісію, яка мала в серпні 1914-го року дати рапорт про діяльність і тактику більшовицької партії. Вибух першої світової війни, яка причинилася до фактичної ліквідації Другого Інтернаціоналу, з огляду на поставу окремих національних соціал-демократичних партій до проблеми війни, автоматично припинив всі заходи проти більшовицької політики й тактики Леніна.

Світова війна 1914-18 років. Парвус і Ленін.

При початку війни в 1914-ім році Ленін, разом зі своєю дружиною Крупською був в Західній Галичині, де їх і заарештувала австрійська поліція, як російських підданих. Але, як в наслідок відповідних заходів голви австрійської соціал-демократичної партії АДЛЕРА та його польських колег — соціал-демократів, видавчий представник яких Фюрстенберг-Ганецький був довіреним агентом Леніна, їх незабаром звільнено і дозволено переїхати до Швейцарії. Австрійський міністр внутрішніх справ, видаючи цей наказ додав: "В сучасних обставинах /війни/ Ленін може виконати дуже корисну для нас службу..." Плани урядів австрійського імператора Франца-Йосифа та німецького кайзера Вільгельма використати революційну, підіривну діяльність більшовицької партії Леніна для послаблення військової та економічної відпорності Росії тісно пов'язані з особою ПАРВУСА, псевдонім Др. Ізраеля Гельпганда, видатного діяча спочатку російської, а потім німецької соціал-демократії. Подав, в дуже скороченім вигляді, його біографію.

Др. Ізраель Гельпганд, більш знаний в літературі, як ПАРВУС /його псевдонім/ народився в році 1867-мім в місті Березина на Білорусії /Мінська губернія/. Після великої пожежи, яка знищила майже половину будинків міста, родина його батьків переїхала на Кубань, а потім до Одеси, де його батько мав підприємство, здається як підрядчик прибудові залізниць і урядових установ. В своїй автобіографії, під назвою "В боротьбі за правду", Парвус пише: "Найліпший час мого дитинства провів я на Кубані, роки мого юнацтва — в Одесі. Я мріяв під зоряним небом України, прислухався до прибоїв хвиль на берегах Чорного моря, в моїх спогадах переплітаються во єдино пісні України з казками й оповіданнями ремісників, які що літа приходили з губерній центральної Росії до мого батька на праць..."

ШЕВЧЕНКО БУВ ПЕРШИМ, ЯКИЙ ПРИШЕЛИВ МЕНІ ІДЕЮ КЛАСОВОЇ БОРОТЬБИ. Я захоплювався його "Гайдамаками"... Михайловський, Медрін і Успенський дали міродайний напрям моєму дальшому духовому розвитку...

То був час розкладу "Народної Волі". Я приєднався до соціал-демократів... В 1896-м році я виїхав до Швейцарії, в надії знайти там розв'язку моїх політичних сумнівів і відповідну літературу для робітників... Там я прийняв участь в заснуванні "Совзу російської соціал-демократії".

Програма Плеханова, яка ставила на чолі місце класову боротьбу пролетаріату, відповідала ходові моїх думок. Але через те багато нерозв'язаних питань не припинили непокоїти мене. Я вважав, що в Плехановській програмі не було жадного місця і ролі для селянства, яке складало головну частину населення Росії. Крім того насувалися питання: як можуть робітники досягнути владу як відбуватиметься господарчий переворот соціалізму?

Я повернувся до Росії, але розбуджена думка не давала мені більше спокою...

В році 1887 я знову виїхав до Швайцарії, де я вирішив зайнятися ґрунтовними студіями робітничого руху, розвитку капіталістичного світового ладу та політичної історії Західної Європи!

В році 1888 Парвус імастрикується на Базельському Університеті і протягом чотирох років поважно студіює соціальні й політичні науки, при чому проф. К. ВІЙНЕР Вехер, який почав читати лекції про соціалізм, капіталізм, журналістику, мав великий вплив на студії Парвуса, навчивши його — без упередження до тої чи іншої теорії — будувати свої висновки на статистиках і екзактному аналізі економічної дійсности. Цей основний принцип опреділив також відношення Парвуса до Маркса. Маркс не станув для нього жадним авторитетом, але вчителем і провідником. Марксизм означав для Парвуса в першу чергу методику наукового досліджу, а не догматичну конструкцію думки.

В році 1891 Парвус закінчив свої студії з титулом др. Філ. і вирішив не повертатися до Росії, а залишитися закордоном і прийняти діяльну участь в рухові німецької соціалдемократії.

К. Каутський, який видавав тоді в Штутгарті "Новий Час", допоміг Парвусові увійти в німецьку соціалдемократичну публіцистику, де він незабаром заняв чолі місце, завдяки своїм небуденним природним здібностям і ґрунтовним студіям соціальних проблем. Л. Троцький, який знав особисто Парвуса і завдячує йому багато в своїому розвитку, як революціонер, дав таку характеристику Парвуса: "Парвус був, без сумніву, видавна постать поміж марксистами кінця минулого і початку цього століття. Він цілковито опанував марксистську методику, мав широкий кругозір, слідкував за всіма важливими справами на світовій арені, що робило його — при його надзвичайній сміливості думання і мужнім, мускулястим стилем — справді надзвичайним письменником."

На журналістичних працях Парвуса виховалася ціла генерація не тільки німецьких, але й інтернаціональних соціалдемократів.

З величезного діапазону його тем згадав лише декілька найважливіших: боротьба проти "опортунізму" Бернштайна, значіння генерального страйку в революційній боротьбі пролетаріату за владу, роль професійних спілок в політичній боротьбі, аграрне питання з точки погляду марксизму, розвиток між світового капіталістичного ринку і пов'язаний з цим явищем занепад національних держав і т. д. Варто пригадати, для характеристики його думання, таку фразу, писану ним вкінці минулого століття:

"Європа в будучності попаде поміж фронтами Америки і Росії, які будуть змагатися заняти на світовому ринкові те місце, яке належало старому континентові."

В 1898 році, під час голоду в Росії, Парвус їде разом зі своїм приятелем др. Леманом /звичайно, під фальшивим прізвиськом, інкогніто/ в голодуючі райони і публікує потім в Німеччині книгу "Голодуюча Росія", яка була свого часу великою сенсацією в Західній Європі.

Під час цієї подорожі до Росії Парвус зустрічається у Вятці з Потресовим /Старовером/ і обговорює з ним справу видання закордоном "Іскри" /група Леніна, Мартова і Потресова/ та радить їм Мюнхен, як місце видавництва "Іскри", де він і сам живе і сподівається на допомогу німецької соціалдемократії.

Ленін вперше звернув увагу на публікації Парвуса в році 1899. В березні цього року він /Ленін/ опублікував рецензій на книжку, яка розглядала праці Парвуса про хронічні аграрні кризи. Парвус був характеризований в цій критиці Леніна як „талановитий німецький публіцист“. Кілька місяців пізніше відомості про полеміку Парвуса в цій справі /аграрні кризи/ досягли навіть Сибір, де перебував Ленін на засланні. Дискусія в лавах німецької соціалдемократії здавалася Ленінові також важливою, що він просив свої мати надіслати йому статті Парвуса в „Саксонським Робітничим часопису“,

Коли Ленін зі своєю жінкою Крупською переїхав до Мюнхену, він вирішив наняти помешкання в частині міста Швабінг, зовсім недалеко від помешкання Парвуса. Однак, тому що Ленін з конспіративних причин жив нелегально і тільки на всякий випадок носив при собі болгарський пас, який виробив йому молодий і заможний соціаліст Христо Раковський з Добруджі, він уникав безпосереднього контакту з німецькими товаришами. Парвус був єдиним „німецьким товаришем“, як розповідає Крупська, якого Ленін регулярно зустрічав в цей час. Та це й зрозуміло, бо в помешканні Парвуса була встановлена маленька друкарня, з якої вже в грудні 1900-го року було надіслано до Росії перше число „Іскри“. До переїзду редакції „Іскри“ до Лондону в цій друкарні вийшло в світ 8 чисел „Іскри“.

Не дивлячись на добрі приватні відносини, які підтримував Парвус з Леніном, Мартовим і Протесовим, йому не пощастило пов'язати російських провідників з політикою німецької соціалдемократії. На провесні року 1902 -го ґрунт в Німеччині став за гарячим для редакції „Іскри“. Англія, як здавалося, мала більш сприятливу атмосферу для російського нелегального часопису... Парвуса

Через переселення „Іскри“ до Лондону персональний контакт з членами редакції, звичайно, зменшився. Однак, на протязі двох слідуєчих років Парвус був у визначній мірі замішаний в загальні організаційні питання російської соціалдемократії, в зв'язку з тим розколом, який повстав після 2-го конгресу в Лондоні.

Брошура Леніна „Що робити?“, яка з'явилася друком в 1902 році з її принциповими постулатами — привела до розколу на Лондонським з'їзді. Ленін настоював на своїй концепції партії, як гостро концентрованої організації „професійних революціонерів“ і не годився на жадний компроміс. Мартов був за іншу організаційну форму масової партії на західно-європейський зразок. Пріра, що повстала на конгресі в Лондоні, привела вкінці кінців до заснування двох самостійних соціалістичних партій: большевиків і меншевиків.

По розколі, всі учасники тримали мовчанку, особливо назовні. Але Потресов поінформував Парвуса докладно про хід справ на конгресі і реакція Парвуса на події в Лондоні була слідуєча:

„Організація не є мертвим зашморгом, який накидається на маси; але ферментом, що вноситься в маси для того, щоб витворити в них самостійну живучу тканину. Хто думає, що ходить лише про те, щоб об'єднати всі дроти і нитки в своїй руці, щоб з певного одного пункту — чи це буде Петербург, чи Женева — командувати робітниками, — є прихильником безглуздої ідеї, що нібито соціалдемократія може управляти масами так, як навіть не є встані робити російський абсолютизм.“

Парвус намагався помирити обидві групи, пишучи велику кількість листів до Леніна, Мартова, Потресова в цій справі і закликав всіх назад до єдності... „Ленінізм“ є — на думку Парвуса — переоцінювання інтелектуалами їхньої ролі і вартості, які не хочуть визнати, що маси є встані самі провадити революційну боротьбу. В полеміці проти большевизму Парвус відіграв визначну роль. Збірник його статей на цю тему вийшов друком в році 1906 в Петербурзі під назвою „Росія і Революція“ і відіграв

і був єдиним пропагандистичним твором закордонних соціалдемократів під час першої революції в Росії ./1905-1906 роки/.

В міжчасі вибухла російсько-японська війна. Увага Парвуса була звернена на цю подію, якій він надавав надзвичайного історичного значіння як „кривавий заграви майбутніх великих подій“.

В році 1905 Л. Троцький знайомиться з Парвусом і живе у нього кілька місяців. Про цей період свого життя Троцький пише, що він залишив міродайний вплив на весь розвиток його дальшого революційного чину. „Думки і праці Парвуса - пише Троцький - наблизили мені питання соціальної революції і захоплення влади пролетаріатом з астрономічною „остаточною метою“ в площу практичного завдання нашого часу“. В цьому ж році виходить друком брошура Троцького „До дев'ятого січня“, передмову до якої написав Парвус. Тут він в дуже переконливий спосіб доводить, що в Росії не існує верстви аналогічної західноєвропейській буржуазії, з її господарчо-політичною боротьбою за владу, бо в Росії не було М І С Т, в яких би могла повстати і розвинутися ця буржуазна верства, бо російські міста були в першу чергу адміністративно-урядовими центрами, без жадного економічного і політичного впливу на суспільство й державу.

Після вибуху першої революції в Росії Троцький, як перший політичний емігрант повертає до Петербургу, а в недовзі за ним слідує і Парвус. Троцький і Парвус відіграли провідну роль в інших перших і другим петербурзьким совіті. По ліквідації революції обидва були заслані на Сибір, звідки незабаром і втікли. Роль Леніна в першій революції була дуже обмежена. В совітах співпрацювали більшовики і меншовики з опозиційними лібералами і про ніяку „диктатуру“ більшовицької партії ніхто і чути не хотів.

Після повороту закордон по ліквідації першої російської революції шляхи Леніна і Парвуса на довгий час розходяться. Ленін присвячує всю свою увагу на створення організації „професійних революціонерів“ і - не цураючись найбільш аморальних засобів - ^{своїми} ~~стремить~~ до захоплення в свої руки всіх матеріальних і організаційних засобів соціалдемократії на користь більшовиків. Парвус переживає певну духову й матеріальну депресію, яка вкінці кінців спонукає його до виїзду в Туреччину, де він протягом кількох років комерційної діяльності /сполученої з політично-економічними порадами Турецькому урядові / здобуває собі великий маєток, стає мільонером і в той спосіб абсолютно незалежним матеріально до кінця свого життя... Д

Але вибух першої світової війни в році 1914 викриває новий період і в житті Парвуса і в житті Леніна, період, в яким вони знову зустрічаються і в боротьбі за спільну мету - поразку Росії і царизму - і в гострій суперечці за методи цієї боротьби, поборюючи один - другого, але й підтримуючи різними засобами, назовні часто-густо смертельними ворогами, а по суті - невідлучно пов'язаними долею співниками і співробітниками... а до певної ступіні й конкурентами в провіді світової революції...

ВІД ПОЧАТКУ ВІЙНИ ДО ПОЧАТКУ РЕВОЛЮЦІЇ В РОСІЇ.

Вибух першої світової війни в році 1914 спричинив фактичну ліквідацію Другого Інтернаціоналу, бо його гасла: „Пролетарі не мають Батьківщини“ - виявилися мертвою утопією. Більшість соціалістів воячких країн стала зі зброєю в руках на охорону своїх Батьківщин, мотивуючи в той чи інший спосіб, що поразка їхньої Батьківщини брідня принесе погіршення і в положенні робітничих мас. Тільки дуже незначна кількість поодиноких соціалістів та малих груп виступила проти війни та обстоювала потребу солідарності пролетарітів, незалежно від їхньої національної приналежності.

Більшість російських соціалдемократів закордоном, під проводом Плеханова, виправдувала й захищала патріотизм соціалістів країн Антанти, включно з Росією, гостро засуджуючи позицію німецьких та австроугорських соціалістів, які стали - в очах Плеханова - на захист і службу німецького імперіалізму, знаного від століть як „гін на Схід"... Натомість Ленін і його прихильники вважали, що поразка Росії є в інтересі міжнародного соціалізму і російської робітничої верстви, бо вона приведе неминуче до революції/так, як поразка в Російсько-Японській війні/. Крім того, як писав Ленін в жовтні 1914-го року до Шляпнікова, - „поразка царизму є меншою катастрофою, тому що царизм є в сто разів гіршим за „кайзеризм“”.

Зрозуміло, що між двома групами російських соціалдемократів закордоном - „соціал-патріотами” та „пораженцями” - розпочалася гостра політична й пропагандистична боротьба, причому проантантська група користалася з матеріальної допомоги як з Росії, так і з країн Антанти.

В своїм часописі „Соціал-Демократ” від 1-го листопаду 1914 року Ленін опублікував маніфест, який з'ясовує його головні думки про війну.

В сучасних обставинах є неможливо визначити - з точки погляду інтернаціонального пролетаріату -- що є меншим лихом для соціалізму: поразка одної чи другої групи вояцьких націй.

Для нас, російських соціалдемократів, однак, не може бути й найменшого сумніву, що з точки погляду робітничого класу і працюючих мас всіх народів Росії, меншим злом буде поразка царської монархії, найбільш реакційної і варварської влади, яка пригнічує найбільше число націй і найбільшу масу населення Європи та Азії.

Пролетарський Інтернаціонал не загинув і не загине... Робітничі маси переможуть всі труднощі і створять новий Інтернаціонал. Сучасний триумф опортунізму є короткотривалий.

Чим більші будуть втрати війни, тим ясніше ставатиме робітничим масам, що опортуністи зрадили справу робітників і що робітники повинні повернути зброю проти урядів і буржуазії своїх власних країн.

Єдиним правдивим пролетарським гаслом є - перетворення сучасної імперіалістичної війни в громадянську війну.”

Група соціалістів з різних країн Європи спробувала створити на з'їзді в Цімервальді, у вересні 1915-го року /Швейцарія/ інтернаціональну проти-воєнну організацію. Але учасники цього з'їзду так ґрунтовно різнилися в своїх поглядах на остаточні цілі й методи противоєнної акції і мали такий незначний вплив на події в своїх країнах, що практичні результати групи Цімервальдців не мали жадного значіння, не дивлячись на другий з'їзд цієї групи в Кінталі, 24-го квітня 1916-го року.

Ленін заступав і тут скрайню революційну лінію, вважаючи, що прийняте більшістю з'їзду в Цімервальді гасло : „мир без аннексії і контрибуції” не вистарчає та що єдиним правдивим гаслом пролетаріату мусить бути: „Озбройте пролетаріат для того, щоб перемогти, вивласнити й розброїти буржуазію”.

В конкретних умовах і настроях військового часу ці радикальні заклики Леніна знаходили все менш і менш прихильників, а навіть викликали гостру опозицію багатьох Цімервальдців, які закидали Ленінові, що він провокує людей на державну зраду, яка нарається смертю, а сам перебуває в безпеці, в нейтральній Швейцарії...

Ізольований від подій в Росії, покинутий багатьома з його бувших прихильників як в Росії так і закордоном, безуспішно намагавчись приєднати соціалістів інших країн до своїх гасел „громадянської війни” - Ленін вкінці 1916-го року опинився в найтяжчій ситуації, яка була коли-небудь в його політичній кар'єрі.

Ніколи ще його слова не притягали таку малу кількість прихильників...

До того ж приєдналися і матеріальні труднощі, які примусили його звернутися, навіть, до редакції Енциклопедії в Петербурзі з проханням дати йому і пані Крупській можливість писати статті на соціально-політичні й педагогічні теми...

Ленін мав небагато прихильників поміж більшовиками, які залишилися в Росії на передодні революції... Старий приятель Леніна Соломон, довідавшись про його матеріальну скруту, спробував зібрати для Леніна гроші поміж його колишніми прихильниками в Петрограді. Він звернувся до Красіна, який мав тоді добре оплачувану позицію в фірмі Сіменса, але на прохання Соломона відгукнувся дуже неприхильно і нарешті — для одчипки — дав йому десять карбованців... Обурений Соломон відмовився прийняти цю милостиню для зебраків... Тоді Красін, владучи гроші назад до кишені, відповів: „Чудово, Ти не маєш чого гніватися Брію... бо Ленін не заслуговує на жадну допомогу. Він є руйніником і ти ніколи не можеш передбачити, що за дикі проекти раптом повстануть під його татарський черепом... До пекла з ним!“

А один з закордонних соціалдемократів — Вячеслав Менжинський — в липні 1916-го року писав в „Наше Эхо“ :

„Ленін є політичний езуїт, який протягом багатьох років перетоплював і пристосовував марксизм до цілей своєї власної бізучої політики... Тепер він є цілковито в розгубленні...“

Ленін, ця незаконна дитина російського абсолютизму, вважає себе не тільки природним наслідником російського трону, коли той стане вільним, але також єдиним спадкоємцем Соціалістичного Інтернаціоналу.

Якщо він коли-небудь прийде до влади, то це буде більшим нещастям за те, яке спричинило царювання Павла I-го /напів-божевільного царя, який був попередником Олександра I-го /.

Ленінці не є, навіть, фракцією, але гуртом партійних циган, які розмахують своїми канчуками так пристрасно і сподіваються заглушити голос пролетаріату своїми криками, уявляючи, що це є їхнім виключним і безперечним правом бути ПОГОНИЧАМИ пролетаріату.“

Спогади дружини Леніна Крупської підтверджують, що ніколи Ленін не був в такій цілковитій ізоляції, як в році 1916 в Цюриху.

Одного дня він зустрів Нобсе, видавця місцевого соціалістичного часопису лівого напрямку. Нобсе удавав, що поспішає, щоб спіймати візника з бричкор... Але Ленін схопив його за руку і почав доводити Нобсе неминучість світової революції... Крупська пише: „Тремтячов рукою Ленін причепився до гудзика пальто Нобсе, намагавшись переконати його в непомилній правдивості своєї політичної кривди... Ленін виглядав при цьому дуже трагічно... Було дивно бачити, що така колосальна сила і енергія марнувалася, незвичайно болучим було те, що його самозречена посвята пролетарському класові була залишена невжитою, засудженою на загиб і що такі ясні ідеї про те, що діється в світі, не могли найти ніде примінення.“

В січні 1917-го року Ленін, звертаючись до зборів молодих робітників в Цюриху сказав:

„Сучасна могильна мовчанка в Європі не повинна зневіряти вас. Європа є насичена революцією. Потворний зах імперіалістичної війни, страждання спричинені дорожнечю народжують скрізь революційний дух. Правлячі класи буржуазії та її лакейський уряди все далі й далі посуваються в мертвий кут, з якого вони ніколи не звільняться без захливих повстань...“

Ми, старша генерація, навряд чи доживемо до цих рішучих подій та боїв грядучої революції...“

В січні 1917-го року ім'я Леніна було лише невиразно знане в Росії деяким „професійним революціонером“.

Для соціалістів Західної Європи Ленін був лише конспіратором з кав'ярень, росіянином з великими теоріями, але малим числом прихильників...

Ані начебто всемогутні закони історичного матеріалізму, які проповідував "науковий марксизм", ані особисті фанатичні зусилля Леніна, як його пророка й апостола, не врятували Леніна від повної поразки та цілковитої ізоляції від життя, яке, так мовити, змело його з історичної арени...

Таке було об'єктивне положення Леніна, безвиглядність якого була свідомо Ленінові і суб'єктивно, бо він не бачив жадних перспектив для себе в майбутньому...

Це все — за місяць перед лютневою революцією в Росії...

В міжчасі, цілковито інші історичні сили, як ті, категоріями яких мислив Ленін, підготовляли розв'язку, яка міродайно і на довший час мала определити долю народів Європи.

Тисячелітня боротьба Німецького народу проти Слов'янства, його горезвісний "Гін на Схід" з метов опанування слов'янської території, дах онімеччиння її набрав нових форм і нової "ідеології" для загарбницьких цілей.

Сотворена Бісмарком Німецька Федеративна Держава, після побідної війни 1870-го року з Францією розвинулася в могутню індустриальну потугу, стала великою європейською державою. Матеріальні успіхи сприяли тенденціям до капіталістичного імперіалізму, а широко проваджена шовіністична пропаганда, в якій брали участь і професори високих шкіл, і підприємці, і мілітарні кола, і великі союзи фермерів і всі політичні партії та відповідна преса — поставила ціллю і "місією" Німеччини: зайняти становище світової потуги, на зразок Бритійської Імперії, Росії та Америки. Досягнення цієї мети вважалося можливим тільки шляхом поширення німецького простору заселення й господарчого простору. А єдиним придатним для цього тереном вважався Слов'янський Схід, включно з територіями Балканських слов'ян. На Заході міродайним фактором для територіальних поширень Німеччини були в першу чергу швидкі стратегічні мотиви, ось як опанування Атлантичного берегу Бельгії, яко бази для могутнього флоту і сприятливого вихідного пункту для опанування Англії, а також французькі поклади залізної руди, потрібні німецькій індустрії як сирівці. Поза тим цілий близький Схід, через Туреччину, Єгипет, Персію мав бути сферою впливу Німеччини, яка крім того домагалася великої колоніальної імперії в Центральній Африці з бувших французьких та бельгійських володінь. Бритійська Імперія мала бути — після окупації Лондону — підпорядкована інтересам "Середньої Європи", блоку держав під керівництвом Німеччини та Австрії, до якого мали б належати Болгарія, Туреччина, Румунія, а потім "добровільно" приєднатися і Голандія та Скандинавські держави... Необхідною передумовою німецького панування над континентальною Європою німецькі провідні кола вважали ліквідацію Росії, як світової потуги, та викинення "московитської держави" далеко на схід і її повну ізоляцію від територіального контакту з Польками, Чехами, Булгарами й Сербями, які в процесі реалізації Середньої Європи мали б вкінці кінців служити лише погноєм для носіїв історичного розвитку — Німців —, які дотепер вже здобули простори від Ельби до Одери та аж до Висли...

Один з чільних представників повище окресленої політики Німеччини, державний секретар фон Ягов /мабуть онімечений поляк?/ так формулював німецькі постулати:

"Величезна держава, Росія, зі своїми незчисленими людським матеріалом, своїми можливостями господарчого розвитку, своєю експансивною, загарбницькою тенденцією — тяжила досі як кошмар над Східною Європою.

Не дивлячись на зовнішню полуду західної цивілізації, яку дав Росії Петро I та слідуєча німецька династія, Росія відрізняється від Заходу Європи своєю по суті візантійсько-ор'єнтальною культурою і російський нарід, як слов'яно-монгольська раса стоїть чужим супроти німецько-романських народів латинської культури...

Тепер повинно відсунути російський кошмар на Сході що найменше до лінії Міттау - Буг...Де треба розглядати як базану ціль війни."

В так званім „маніфесті професорів" /який Пуанкаре охрестив найбільш варварським документом 20-го століття!/ читаємо таке: „Зросту російсько-слов'янських мас населення можна протиділати тільки через розподіл Росії, через онімецьний „кордонний вал" на Сході і через власну демографічну політику, активне збільшення німецького народу та здобуття нових теренів, для чого є виключно сприятлива можливість на Сході."

„На Сході мусить бути побудована гребля проти затоплення німецького світу руською стихією!" пише Бассерман, один з провідних членів національно-ліберальної партії. /Штреземана/.

Нарешті, даємо авторитетне слово самому кайзерові Вільгельму II : „ Мир поміж слов'янами і німцями є взагалі неможливий!

Мир з Росією може бути здобутий лише страхом перед нами. Слов'яне завжди будуть ненавидити нас і залишаться нашими ворогами!". Нам потрібно раз і на завше віддалити Росію від наших східних кордонів. Цього не здолає виконати жадний, навіть найбільш сприятливий мирний договір з Росією"...

Тому то всі „ідеологічні" та економічні аргументи мусіли бути вкінці кінців реалізовані шляхом превентивної війни проти Росії. Після того, як всі таємні архіви Німеччини та Австрії стали доступними для дослідників, не підлягає жадному сумнівові, що Німеччина зробила найбільші зусилля з метом спровокувати вибух війни і своєю політикою супроти Австрії під час конфлікту з Сербією міродайно вплинула на проголошення Австрією війни.

Зрештов, шеф генерального штабу Верховної Німецької Команди фон Мольтке, ще далеко перед початком війни вимагав від державного секретаря закордонних справ фон Янова дипломатичну підготовку превентивної війни проти Росії. Ось уривок з його меморандуму в цій справі: „Через два-три роки Росія буде мати закінченим своє озброєння. Мілітарна перевага наших ворогів була б тоді така велика, що я не знаю, чи ми були б встані перемогти їх.

Тепер ми ще до певної міри дорівнюємо їм. Отже, згідно з моєю думкою, нам не лишається іншого вибору, як вести ПРЕВЕНТИВНУ ВІЙНУ, щоб розбити супротивників, поки ми ще є встані витримати цю боротьбу."

У своїй війні проти Росії Німеччина не обмежилася виключно мілітарними операціями на фронті, а від самого початку війни подбала про організацію та матеріальну підтримку соціальних і національних рухів народів Росії, з метом послабити мілітарну й економічну відпорність Росії та викликати революцію.

В плануванні, організації й матеріальній підтримці цих диверсійних, підбурюючих рухів відіграв міродайну роль ПАРВУС.

Діяльність Парвуса в період від початку війни до революції в Росії.

Вибух світової війни 1914-го року відкрив нові великі шанси для діяльності Парвуса. Він свідомо і добровільно, з глибокого переконання став на боці Німеччини. Його ненависть до царизму, як системи, що не тільки унеможливила розвиток демократії та соціалізму, але й погромами винищувала фізично той нарід, до якого він сам належав, була головною рушійною силою його політики.

Своє відношення до світової війни Парвус сформулював в слідуючих публікаціях.

"Страшенна політична централізація, яку уявляє з себе царська держава і яка, поки вона існує, буде небезпечною для світового миру та твердинею політичної реакції в Європі, мусить бути розтрощена спільними зусиллями об'єднаних німецько-австрійських армій та революційного руху в Росії..."

Навіть найгірший пруський милітаризм є все ж таки без порівняння ліпшим за царське самодержавство... Хто був за те, щоб Росія зазнала поразки, мусів співпрацювати для перемоги Німеччини.

Німецьке робітництво має стати виконавцем історичного присуду над царизмом... Перемога Німеччини є метов європейського соціалізму... Але і світова комбінація сил є така, що країни Антанти репрезентують консервативний капіталізм, в той час як Німеччина об'єктивно бореться за прогресивні цілі: вільне море, вільна торгівля в бувших колоніях /отже створення світового ринку Н.С./

Загально кажучи, політики дуже помиляються в оцінці характеру національного захоплення, яке тепер переживає Європа. Це не є початок нового націоналістичного періоду модерної цивілізації, але радше закінчення націоналізму, його величавої й кривавої агонії.

Війна розбурхала всі національні почуття, всі сили націоналізму, які ще корінилися в народах. Це є великою мобілізацією, великим парадом націоналізму. ДАЛІ НЕ МОЖНА ВЖЕ ЙТИ. Націоналізм є вичерпаний до дна. І, однак, якраз ця світова війна довела, що народи в їхньому розвитку не можуть відокремлюватися національно...

Націоналізм горить тепер великим полум'ям... те, що залишиться по нім... є попіл..."

Становище соціалістичного пролетаріату до результатів війни Парвус формує в слідуючий спосіб: "Ми не хочемо вертатися до попереднього безсилля. Ми хочемо стати потугою. Ця позиція сили пролетаріату в кожній державі і їхня світова спілка — призабезпеченні інтересів кожної окремої нації — є єдиною запорукою довготривалого миру."

"Війна, в кождім випадкові, демократизувала й революціонувала німецьку армію. Тому, я вважав за правильне: не дати розтрощити соціалдемократів армією, а поєднати їх між собою"...

"Комізі мною і навіть радикальними напрямками російських соціалістів-пораженців, ось як Ленін, Мартов, Троцький існують тактичні різниці в opinio... Міщанський патріотизм так виріс і зміцнів в Росії, що під його впливом знаходяться всі верстви суспільства, а соціалдемократів він розбив..."

Повищі власні слова Парвуса дають до певної міри пояснення: чому цей переконаний соціаліст і "пірат" революції вважав можливим і потрібним співпрацювати з кайзерівським урядом під час війни Німеччини проти Росії. Коли ми узгляднемо той факт, що Парвус не потребував особистих матеріальних вигод від такої співпраці, будучи мільонером, а навіть видав значні гроші зі своїх засобів на видавництво різних часописів та на удержання "Інституту для досліду наслідків війни" / в Коненгагені / то мотиви його діяльності, яка зазнала гострої критики з усіх боків, стануть більш зрозумілими і придатними до об'єктивної оцінки їх.

Зараз же після вибуху війни, яка застала Парвуса в Константинополі, він звертається до тамешнього німецького посла, барона фон Вангенгейма та подає йому свої думки про поєднання планів російських революціонерів з німецькою військовою та дипломатичною політикою супроти Росії, а одночасно просить посередництва і поміч фон Вангенгейма для особистих розмов з Міністерством Закордонних Справ в Берліні. Фон Вангенгейм, так само як і спеціальний уповноважений Німеччини на Балкані др. Дімммер з великим співчуттям ставляться до планів Парвуса і незабаром він одержує згоду на зустріч з міродайними інстанціями в Берліні.

Варто згадати тут, що Українська Соціалдемократія видала в 1914-ім році брошуру Парвуса „На оборону демократії — проти царизму!“ авторизований переклад якої українською мовою мав спеціальну передмову автора до українського видання, з друкарні Союзу Визволення України. Контакт Парвуса з Союзом Визволення України /Базок-Меленевський/ під час війни заслуговує на окрему розвідку, але він не належить до теми моєї статті.

8-го січня 1915-го року Парвус виїхав з Константинополя. Дішш По дорозі до Берліну він заїхав до Бухарешту, де його старий приятель Раковський перебрав на себе завдання впливати на румунську пресу з прихильному до Німеччини. 10-го січня Парвус був у Софії, де він промовляв на зборах болгарської соціалдемократії, намовляючи 4000 присутніх до підтримки Німеччини, як країни, в якій найбільш розвинений соціалізм і яка принесе визволення і національний розвиток як Балканським державам так і поневоленим Московою Українцям, Полякам, Кавказцям... Збори відповіли залізною мовчанкою, а провідник болгарських соціалістів Влагоев гостро закритикував Парвуса, як такого ж самого патріота й шовініста, як і Плеханов, який недовго перед тим запрошував Бугарію підтримати Росію...

У Відні Парвус мав контакт з Рязановим / Давид Гольденбах/, який був дуже добре в курсі справ російської еміграції і дав цінні вказівки Парвусові для його дальших планів, зокрема щодо порозуміння з групою Леніна в Швейцарії. Рязанов і далі залишився в приятельських відносинах з Парвусом і не цурався його матеріальної допомоги... Після революції він був головою Інституту Марксизму-Ленінізму в Росії /.

В Берліні державний секретар Міністерства Закордонних Справ фон Ягов прийняв Парвус в довшій аудієнції, на якій були присутні і дорадники в справах Сходу Європи Др. К. Рідлер та Др. М. Ціммер. Конференція в Берліні відбулася не пізніше 28 лютого 1915-го року, але протоколу її в актах не зберіглося. Натомість з доданий меморандум Парвуса, який він передав фон Ягову після конференції. З огляду на те, що цей меморандум Парвуса фактично визначив всю диверсійно-революційну політику Німеччини по відношенню до Росії протягом війни, подаю докладніше його зміст.

Як вступ до свого меморандуму і пояснення своєї принципової позиції, щодо співпраці з Німеччиною Парвус подає слідує:

„Російська демократія може досягнути свої цілі тільки через цілковиту ліквідацію царизму та розподіл Росії на менші держави. З другого ж боку, Німеччина не матиме повного успіху, як до її не вдасться роздмухати в Росії велику революцію. Російська небезпека залишиться і після війни, якщо Російська держава не буде розкладена на окремі частини /національні держави М. С./. Інтереси Німецького уряду є отже тотжні з інтересами російських революціонерів.“

Для прискорення поразки Росії Парвус рекомендує:

I. Децентралізація російського державного апарату шляхом активної підтримки пригнічених національно народів, які прагнуть автономії чи відділення від Росії.

Ключеве положення в справі сепаратистичного руху „україн“ Парвус надає Україні, де соціально-аграрні інтереси українських дрібних фермерів рівнобіжні з національним антогонізмом проти чужоземних великих землевласників, яких підтримує московський уряд. Характерно, що Парвус пропонує включити до агітації через канали українського руху і Кубанських козаків...

Проблема Польщі навмисно замовчана Парвусом, який добре знав, що в цій питанні існують кардинальні різниці поглядів поміж німецькою та австроугорською розв'язкою.

Натомість він покладає багато надій на Фінляндію, де він передбачає збройне повстання за допомогою німецьких військ, та Кавказ, де з огляду на багато дрібних народів буде не так легко об'єднати їх до спільної акції, лід проводом Грузії.

Крім агітації шляхом листочок і брошур серед зовнірив на фронті та в заплілі в справі національних рухів Парвус рекомендує розміщення військових полонених різних національностей по окремих лагерах та відповідну пропаганду поміж ними, зглядно утворення національних військових формацій.

Поруч з цими заходами має бути поширена і відповідна публіцистика для німецького суспільства, яка б інформувала його про важливість національної проблеми в Росії.

II. Підбавдьоріння і матеріальна поміч всім соціально-революційним групам і партіям, які стремлять до соціальної революції і хочуть скинути царський режим в Росії.

Засобами до цього мали б бути: організації штрайків на залізницях та фабриках муніції і корабельних верфях, висадження в повітря залізничних мостів, складів муніції та інших стратегічно важливих об'єктів. Звільнення збройною силою революціонерів, які перебувають на засланні в Сибіру та вишколення з них фахівців саботажних акцій. На еміграції: об'єднання всіх революційних груп для спільної акції проти царизму, шляхом скликання конгресу.

Парвус відразу ж звернув увагу німецьких чинників на те, що ключеву позицію серед російських емігрантів займає Ленін і його група, яку він вважав найбільш активною і радикальною.

Пресова кампанія як на еміграції так і в Росії за допомогою матеріалів друкованих в Швайцарії мала б посилити цю соціально-революційну акцію проти царського уряду.

III. Видання соціалістичного часопису та брошур для німецьких і європейських соціалістів, які б під гаслом: „За демократію, проти царизму“ впливали на опінію широких верств в прихильному для Німеччини дусі. Висилка спеціальних агітаторів до Америки. заходів

Для переведення всіх вищеподаних вишещів Парвус вважав необхідним, крім різних формальних полегшень з боку уряду, велику матеріальну поміч, вишещів розмір якої був приблизно 20.000.000 карбованців.

Меморандум Парвуса та його особисті пояснення й доповнення мусіли зробити глибоке вражіння на німецький державний провід. Безпосередньо після своїх берлінських нарад Парвус одержав від Міністерства Закордонних Справ спочатку 2.000.000 карбованців, а протягом зими 1915-1916-го року дальші 20.000.000 карбованців, на які він розбудував широко розгалужену організацію для революціонування Росії.

В переведенні свого великого плану Парвус виявив себе надзвичайно зручним конспіратором і з великим успіхом дбав про те, щоб не зрадити себе і своїх співробітників перед публічною опінією та не залишити компромітурчих шпш його акцію документів, особливо в зносінах з німецькими урядовими інстанціями. Тому, огляд всієї його діяльності в деталях є дуже утруднений зза браку відповідних документів, чи архівів. Однак, опублікованні в міжчасі акти, які переховувалися в таємних архівах Німеччини, дають вистарчайчі підстави для реконструкції - в головних рисах - його досягнень, але також і невдач...

Одним з перших заходів Парвуса була його спроба об'єднання російських соціалістів на еміграції для спільної акції проти царизму. Передумовою такого об'єднання була згода Леніна. Парвус пише: „Я зустрівся з Леніним вкінці травня 1915-го року в Цюриху, Швайцарія, в його помешканні на Дістельвег. Я розвинув йому мої думки про соціалреволюційні наслідки війни і одночасно звернув його увагу на те, що поки війна триває, в Німеччині не буде задної революції, що революція в цей час можлива тільки в Росії і що вона вибухне там, як наслідок німецької збройної перемоги.

Він те /Ленін/ мріяв про видання комуністичного часопису, за

допомогою якого він сподівався в найкоротший час відкликати європейський пролетаріат з окопів і скерувати його на революцію.

Війна розвивалася далі, знищила державні межі, розстроила соціальні структури. А Ленін сидів в Швейцарії і писав статті, які майже ніколи не поширювалися поза межі емігрантських гуртків. Він був абсолютно відрізаний від Росії, закоркований як у пляшці. Поскільки в Росії провадилася революційна агітація, то зона робилася особами на місці. Але й вплив цієї агітації не можна було в жаднім відношенні порівняти з революційним ефектом розгрому російської армії..."

Зіфелът розповідає, що Ленін сказав йому про зустріч з Парвусом таке: "Я заявив Парвусові, що вважав його за агента Шейдемана і соціалшовіністів, з якими я не хочу мати нічого спільного і випровадив його за двері, кажучи, що не хочу його бачити в майбутнім..."

На жаль, ми не маємо до розпорядження автентичних звітів ані Парвуса, ані Леніна про фактичний перебіг їхньої розмови. Нема однак ясности, чи постанова Леніна була невідлична й остаточна, чи була лише тимчасовим тактичним заходом? Впадає в око, що Ленін в своїх публічних заявах жадним словом не згадує свою зустріч з Парвусом. Чому він не денунціював публічно намірів Парвуса? Не хотів він руйнувати моста, який пізніше може виявитися корисним? Чи він з принципових міркувань відкинув прийняття німецької помочі, чи йому здавався момент і особа посередника невідповідними?

Як пізніше буде видно Ленін був готовий користати з німецької помочі і при повороті до Росії після вибуху революції і швидко повернувшись до Росії, коли величезні суми грошей були отримані більшовиками від Німецького уряду на пропаганду за мир і соціальну революцію.

З всі підстави припустити, що в особі Парвуса Ленін бачив небезпечного конкурента, який вже перед роками в гострій критиці довів помилковість основних постулатів брошури Леніна "Що робити?" і був принциповим ворогом догматичного централізму Леніна як в партійній організації, так і в будучій структурі пореволюційної Росії. Для Парвуса, як члена жидівської нації, національна проблема не була лише теоретичною абстракцією, як для Леніна, а глибоким і зворушувачим особистим переживанням свідка численних погромів в Росії і на Україні... Коли Ленін використовував і злживав національні рухи виключно як тактичний засіб до поборвання царизму і вважав їх по суті пережитками буржуазної епохи, які автоматично зникнуть в швидкопливному, соціалістичним, інтернаціональним суспільстві, то для Парвуса розподіл Росії на національні держави був конечною передумовою демократизації Сходу Європи та ліквідації надзвичайно небезпечної і шкідливої концентрації державної влади над великим простором і численними різноманітними народами, яка концентрація примусово веде до імпералістично-загарбницьких тенденцій, подібно до того як наявність великого озброєння провокує війну... З концепції соціалізму Леніна механічне і кероване державним примусом "злиття націй" вело до остаточної ліквідації національних проблем, в той час як Парвус, не будучи заступником егоїстичного шовінізму, вірив, однак, в можливість вільної федерації національних держав в супернаціональні спільноти того порядку.

Можливо, що повищі глибоко принципові розходження в поглядах були головною причиною, чому Ленін не дав своєї згоди на акцію об'єднання соціалістів, бо в своїй фанатичній вірі в непомилковість власних ідей, він визнавав лише єдине можливе об'єднання / так як папа римський розуміє екуменізм / - підпорядкування волі і наказам Леніна.

Формальна відмова Леніна співпрацювати в переведенні планів Парвуса примусила останнього змінити свої попередні наміри. Він вирішав сам стати на чолі організації для революційної праці в Росії.

В Копенгагені, який станув осідком діяльності Парвуса, він заснував "Торговельне та експортне товариство", яке мало продавати до Росії ті товари німецького виробництва, брак яких повстав на російському ринкові в зв'язку з припиненням торговельних зносин з Німеччиною під час війни. Гроші за продаж цих товарів в Росії одержували місцеві агенти і розподіляли головну частину їх поміж особами й організаціями, які переводили підривно, революційну працю в Росії, а на решту купували різні товари в Росії для експорту до Копенгагену, що давало їм можливість одержувати також великі суми готівкою. В той спосіб гроші з Дисконто Банку в Німеччині через Віа-Банк в Стокгольмі переводилися до Сибірського банку в Петрограді, а звідки попадали до рук агентів Парвуса.

Купівля товарів в Німеччині відбувалася за ті суми, які Парвус одержував від німецького уряду для підривної акції в Росії, причому всі потрібні під час війни дозволи на вивіз і т.п., звичайно були регульовані шляхом окремих уповноважень для повищого "Торговельного та експортного товариства".

Комерційним директором цього Товариства був Призначений Парвусом Ганецький-Фюрстенберг, один з найближчих співробітників Леніна, досвідчений конспіратор і контрабандист, з великими особистими зв'язками з "професійними революціонерами" - большевицькими прихильниками Леніна в Росії. В той спосіб Ленін, який був в постійнім листовнім контакті з Ганецьким і мав отже докладні інформації про революційну діяльність Парвуса в Росії, дав мовчазну згоду на використання Парвусом большевицької партійної організації для своїх цілей. Правдоподібно, що поміж Леніним і Парвусом, під час їхніх розмов в Цюриху було зроблене це таємне "джентельменське порозуміння", яке було в обохстороннім інтересі і не шкодило авторитетові Леніна як "незалежного інтернаціоналіста"...

Ця моя припущення підтверджує і той факт, що Ленін заборонив іншим большевикам, які перебували закордоном, брати участь в заснованім Парвусом в Копенгагені "Інституті для дослідів соціальних наслідків війни", другою установою, яка мала дбати про відповідну пронимецьку пропаганду і до якої Парвус запросив кількох знаних теоретиків большевицької партії, ось як напр. Бухаріна.

Значи про ціль і засоби "Товариства" для "торговлі та експорту" Ленін не міг не знати, яку роль відіграватиме в ній Ганецький, що так скажу - "спис адрес потенційних агентів" для Парвуса. Одночасно ж треба не забувати, що особиста відданість Ганецького Ленінові і без партійної "дисципліни" вповні вистарчала б для його відмови співпрацювати з Парвусом, коли б Ленін тільки натякнув, що така співпраця небажана...

Третьою установою, яка мала переводити пронимецьку агітацію, було засноване Парвусом "Видавництво для соціальних наук", ший яке розпочало друк часописів "Дзвін", "Інтернаціональна Кореспонденція" та "Соціалдемократична польова пошта", а також серію пропагандистичних брошур на воєнні теми.

Створений Парвусом "апарат" почав працювати повною ходом.

Німецький амбасадор в Данії граф Брокдорф-Ранцау був тим дипломатом, який найбільш допомагав Парвусу і протектував його в Міністерстві закордонних Справ. В своїм рапорті від 14-го серпня 1915-го року до М.З.С. він так пише про Парвуса:

"Нема найменшого сумніву в тім, що він є надзвичайно важливою людиною, незвичні здібности якої мусять бути використані нами під час війни і, якщо можливо, і пізніше, незалежно від того, чи ми погоджуємося з його особистими переконаннями чи ні..."

Можливо, що це є пов'язано з певним ризиком: вживати ті сили, які стоять за Парвусом, але це було б напевно признанням нашої кволости, якби ми відмовилися від їхніх послуг за страху — не бути встані керувати ними...

Як це не дивно може звучати, але відносини поміж графом Брокдорфом та Парвусом не обмежилися на суто ділові справи, а з часом прийняли характер, до певної міри, особистої приязні, побудованій на взаємній пошані до вдачі і поглядів та "стилю життя" кожного з них. Це прихильне ставлення графа Брокдорфа до Парвуса відіграло значну роль, коли — заповіджений Парвусом генеральний страйк в лютому 1916-го року — в Росії не вдався і Парвус мусив признати, що його сподівання були занадто оптимістичні...

Міністерство Закордонних Справ витягло з цієї невдачі Парвуса далекойдучі консеквенції і вважало далші субсидії на його революційну діяльність невинуватими... Тільки особистим впливом Брокдорфа почастило здобути інші матеріальні джерела для продовження праці Парвуса /здається з фондів Генерального Штабу/ до початку революції в Росії, після якої Парвус зазнав не тільки повної реабілітації своїх проєктів, але й великий триумф та поворот до міродайної ролі дорадника в справах Росії.

Вибух революції в Росії в лютому 1917-го року і поворот Леніна до Росії.

Революція в Росії ґрунтовно змінила як його об'єктивне положення так і особисті плани і настрої. Всі його думки і зусилля були скеровані на поворот до Росії. Країни Антанти дозволяли поворот вільки тим емігрантам, які стояли за продовження війни, а Ленін, як відомо, був проти продовження війни. З другого ж боку тимчасовий уряд загрожував вважати тих емігрантів, які повернуться за допомогою Німеччини до Росії, як зрадників батьківщини і німецьких агентів.

Вирішальну роль в справі повороту Леніна до Росії відіграв Парвус. Одним з перших його кроків, після вибуху революції, було переконати графа Брокдорфа про необхідність повороту Леніна до Росії з метою повалення тимчасового уряду і створення політичної атмосфери за мир з Німеччиною. Брокдорф знайшов зрозуміння й підтримку планів Парвуса, щодо повороту Леніна в усіх міродайних осіб / граф фон Малцан і Ерцбергер — тодішній шеф німецької воєнної пропаганди / так що всі потрібні заходи могли бути розпочаті. В Швейцарії Паул Леві /спартакіст/ за допомогою соціаліста Гріма, а потім Платтена — почав переговори і з емігрантами групи Леніна і з німецьким послом в Швейцарії бароном фон Бромбергом і в недовзі було досягнуто офіційне порозуміння про умови подорожі через Німеччину, головні з яких були наступчі:

1. Провідником і відповідальною особою за цілий транспорт є Платтен, який підтримує контакт з німецькими органами і без дозволу якого ніхто не сміє вступити до вагону з емігрантами.
2. Вагони з емігрантами має право екстериторіальності. Жадні контролю пасів чи осіб не мусять мати місця.
3. Дозвіл на переїзд через Німеччину виданий на підставі виміну військовополонених та інтернованих в Росії, про переведення якого виміну емігранти обіцяють агітувати в Росії.

Коли виникли певні труднощі і неясності, які перешкодили швидко від'їздові, Ленін написав листа до Ганецького, зміст якого мав — через Парвуса — бути доведеним до відома німецьких авторитетів, з метою усунути існуючі перешкоди і прискорити відїзд. В лист є датований 30.3.1917-го року: „Сьогодні я телеграфував Вам, що вимін німецьких інтернованих за швейцарських російських емігрантів є єдиною можливістю /надією/ виїхати звідси. Англія не пропустить ані мене, ані взагалі інтернаціоналістів... Чернов був надісланий англійцями назад до Франції, хоч він і мав всі потрібні документи для подорожі.

Є цілком ясно, що російський пролетарська революція немає гіршого ворога, як англійські імперіалісти. Є ясно, що російський імперіаліст і відпору́чник англійсько-французького капіталу Мілков /і компанія/ здібні на все, на обман, на зраду, на все, на все, щоб тільки перешкодити поворот інтернаціоналістів до Росії... Було б просто згубним для робітничого руху і для нашої партії, коли б вважати Мілкова чи Керенського гідними найменшого довір'я..."

13-го квітня 1917-го року Ганецький отримав телеграму від Леніна: "Сьогодні в шостій годині в Треллеборг".

Ганецький зустрів Леніна в Мальмо. Коли вони обіймали один другого в очах Ганецького були слюзи... Кілька годин пізніше Ленін, Крупська, Зінов'єв і Ганецький їхали спеціальним авто до Стокгольму.

Парвус мав плани зустрінутися з Леніним в Стокгольмі, про що він повідомив Леніна через Ганецького. Ленін відмовився зустрінути Парвуса і на передане Парвусом через Ганецького запитання:

"Тепер потрібен перш за все мир, отже потрібні умови миру, які заходи робить Ленін в цій справі??" - відповів: "Я не займаюся дипломатією, моїм завданням є соціал-революційна агітація."

На це передав Ленінові через Ганецького наступче: "Скажіть Ленінові, він може агітувати скільки хоче, однак, коли державна політика не існує для нього, то він стане зряддям в моїх руках..." Ця досить подратована відповідь не перешкодила однак і тепер до фактичного порозуміння і координації діяльності Парвуса і Леніна, яка виявилася в той спосіб, що Ленін створив в Стокгольмі закордонне представництво більшовицької партії і призначив його членами К. Радека, Ганецького і Воровського. Тим самим було недвозначно вказано ті шляхи дальших зв'язків і координації, які Ленін, з багатьох тактичних причин, вважав єдино доцільними в своїх зносинах з Парвусом, а через нього і Німеччиною. Парвус добре зрозумів це і в майбутньому він фактично був неофіційним четвертим членом цього комітету в Стокгольмі, маючи старі приятельські відносини з Радеком і Воровським, про роль Ганецького вже й не кажучи...

Основним завданням цього закордонного комітету було вести пропаганду соціальної революції в Європі, зокрема в Німеччині і Австрії, а одночасно бути тим каналом, який дискретно і певно спроваджував німецьку поміч більшовикам до Росії. Закордонне бюро почало видавати німецькою мовою "Кореспонденцію Правди" та "Вісник російської революції", багато статей з яких були джерелами для німецької пропаганди проти війни між зовнірами російської армії на фронті.

В міжчасі, приїзд Леніна до Росії, його радикальна пропаганда за повалення буржуазного тимчасового уряду та його програма миру і соціальної революції ґрунтовно змінила дотеперішню політику більшовиків-співпраці з іншими соціалістичними групами, а навіть з лібералами-і скерувала більшовицьку партію на шлях гострої опозиції, яка знайшла свій вияв в травневому та липневому повстаннях в Петрограді, як спроб до захоплення влади в свої руки,

Зрозуміло, що урядові кола не залишилися без протиякції, одним з виявів якої було обвинувачення Леніна в державній зраді і праці на користь Німеччини. Міністр юстиції Переверцев дав дозвіл на публікацію оскаржуваних документів, які були в його розпорядженні і мав перевести арестацію Леніна та його головних співробітників. Але асистент міністра юстиції Каринський /правдоподібно агент Леніна/ покликав увечорі 4-го липня, отже напередодні публікації повисих документів, Бронч-Бруевича і розповів йому про небезпеку для Леніна і тим дав йому можливість втікти до Фінляндії.

5-го липня 1917-го року в числі 51 „Живого Слова“ був опублікований слідуючий лист:

„Ми, нижчепідписані, Григорій Олександрович Алексинський, бувший член 2-ої державної думи, вибраний робітниками міста Петрограду і Василь Семенович Панкратов, член партії соціалреволюціонерів, який провів 14 літ на важких працях в Шлясельбурзькій в'язниці, думаємо, що нашим революційним обов'язком є опублікувати витяги з документів, щойно одержаних нами, з яких російське громадянство може побачити з якого боку є загрожена російська воля, революційна армія і російський нарід, який кров'ю здобув собі волю.

Ми домагаємося негайного розслідування. / Підписи/. ”

Витяги з документів:

„В листі від 16-го травня 1917-го року шеф Штабу Верховної Команди надіслав до Міністра Війни рапорт про переведення 28-го квітня ц.р. допит чотаря 16-го сибірського голку Ермоленка. З його свідчень шефові розвідного відділу Генерального Штабу є встановлене слідуюче: 8 квітня ц.р. він був перекинутий до нас поза фронтом 6-ої армії, щоб агітувати за найшвидше закінчення сепаратного миру з Німеччиною. Це завдання було прийнято ним на домагання його товаришів. Офіцери німецького головного штабу Шидтський та Люберс сказали йому, що пропаганда подібного роду переводиться в Росії Головою Українського відділу Союзу Визволення України О. Скорописом і Леніним. Ленін отримав доручення швидко вживати всіх засобів, які стоять йому до розпорядження, щоб підірвати довір'я російського народу до Тимчасового Уряду. Гроші на пропаганду отримувалися через певного п. Сведсона, урядовця німецького посольства в Стокгольмі. Гроші та інструкції пересилалися довіреними людьми, поміж якими були названі Ганецький, Парвус, а в Петрограді Козловський та Суменсон / жінка, родичка Ганецького /. Козловський є головним німецьких грошей, які переводяться з Берліну через Дисконто Банк до Віа-Банку в Стокгольмі, а звідти до Сибірського Банку в Петрограді, деkonto Козловського має баланс більш як 2.000.000 карбованців...”

З дальших публікацій в пресі виявилось, що і пані Суменсон мала великеkonto в банку та регулярно вимінювалася телеграмами в грошових справах з Ганецьким. Були знайдені також кілька листів писаних тов самов руком, які виявилися почерком Леніна / згідно з експертами /, були адресовані до Ганецького і мали в замаскованій формі вимоги на надсилку дальших „матеріалів“ та підтвердження одержаних... Роки пізніше, в опублікованих листах Леніна, він писав 12-го липня 1917-го року до Ганецького з Петрограду: „до сьогодні нічого не одержав від Вас, буквально нічого, ані листів, ані пакетів ані грошей.“ В третім листі, кілька днів пізніше Ленін пише: „Гроші /2000 карб./ одержав від Козловського.“ Існує також лист Леніна до Ганецького від 30.3.17, в якому він пише: „В підтриманні зносин поміж Стокгольмом і Петроградом не шкодуйте фондів“...

Звичайно, Ленін не міг поводитися інакше, як гостро заперечити всі обвинувачення в грошовій допомозі німців та в його зносинах з Парвусом. Подав уривки з його протестаційного листа:

„Після появи першого числа часопису Парвуса „Дзвін“ наш часопис „Соціал-Демократ“ в числі 45 помістив мою статтю, в якій я запламував Парвуса, як ренегата і німецького Плеханова. Парвус є такий самий соціал-шовініст на боці Німеччини, як Плеханов по стороні Росії. Як революційний інтернаціоналіст я не міг мати нічого спільного з жадними німецькими, російськими, або українськими / Союз Визволення України / соціал-шовіністами...“ Прокурор грає на тім факті, що Парвус є пов'язаний з Ганецьким і що Ганецький є пов'язаний з Леніним... Але це є просто трюк шахрая, бо кохний знає, що Ганецький мав фінансові справи з Парвусом, в той час як я і Ганецький не мали їх...”

Ганецький є купцем, який працював для Парвуса і вони провадили разом підприємство... Є багато емігрантів, які призналися в пресі, що вони працювали в установах і підприємствах Парвуса..."

Однак, ці аргументи на мали довір'я навіть у центральному комітеті партії большевиків, бо цей комітет відмовився прийняти пропозицію Леніна зробити Ганецького послом в Швеції... про що Ленін скаржився, що "таке відношення до неprisутнього зовариша, який більш як десять років працює для партії, є верхівкою невдячності. Так, як Ганецький у Парвуса працювало багато інших членів партії в російських, англійських та інших підприємствах..."

Закиди Ленінові в зраді та праці за німецькі гроші містили багато часописів і доповнювали подані вище відомості ще дальшими деталями, з яких подав для прикладу публікації в часописі "Речь" від 22-го липня 1917-го року. "Дослідження встановили, що Козловський їздив до Копенгагену, де він представлявся як юридичний дорадник видатного капіталіста Парвуса і робив пропозиції фінансувати пароплавні компанії в Росії. Під час переговорів виявилось, що Парвус на правду має до диспозиції великі кошти в банку в Копенгагені, але є цілковитим ігнорантом в пароплавних підприємствах. Коли представники російської пароплавної фірми зрозуміли, що комерційна діяльність Парвуса є лише камуфляжем його праці для Німеччини, вони припинили переговори з ним. Одночасно було встановлено, що Козловський, разом з Ганецьким і Парвусом робили подорожі до Берліну. З численних телеграм в розпорядженні авторитетів встановлено, що постійне й інтенсивне листування мало місце поміж Леніним, Суменсон, Колонтай і Козловський, мешкаючи в Петрограді і Ганецьким та Парвусом в Копенгагені й Стокгольмі... Заповіджені дальші дослідження..."

Вкінці кінців державний прокурор видав офіційний комунікат в справі Леніна, підсумовуючи всі оскарження в такий спосіб:

"На підставі вищенаведених даних, а також тих документів, які ще не можуть бути опубліковані — Володимир Ульянов / Ленін /, Овсей Герш Аренов Апфельбаум / Зінов'єв /, Олександра Михайловна Колонтай, Мечеслав Ульянов Козловський, Євгенія Маврикеєвна Суменсон, Др. Геллганд / Парвус /, Якоб Фюрстенберг / Ганецький / та Раскольников, Захаров, Семашко і Родаль — обвинувачуються в тому, що вони всупили в 1917-ім році, будучи російськими підданими, в тимчасові порозуміння поміж ними та іншими особами з метою допомоги ворожим країнам у війні проти Росії шляхом дезорганізації російської армії на фронті і поза фронтом, для того щоб послабити її боєздатність. Для цієї мети вони, користаючись з грошей, одержаних від Німеччини та Австрії, організували пропаганду поміж цивільним населенням і в армії, закликаючи до припинення військових дій проти ворога..."

Зрозуміло, що і з боку Парвуса та різних німецьких офіційних установ були подані гострі спростовання й заперечення правдивості обвинувачень Леніна в зраді, але в тодішній ситуації це вже не мало великого значіння, бо боротьба поміж большевиками і тимчасовим урядом набірала все гостріших форм і Ленін зі свого примусового екзилу в Фінляндії закликав большевицьку партію до збройного перевороту зі захоплення влади в руки советів... Німецька політика того періоду може найбільш влучно зхарактеризована самим кайзером Вільгельмом II в одній з його славнозвісних "заміток" на маржинесі урядових докладів, яка звучить так: "Перемога Німців над Росією була передумовою до революції, ця остання — передумовою для Леніна, а він — для Берест'я..." А шеф Генерального Штабу Лудендорф в своїм інтерв'ю з "Новим Вільнов Пресом" від 1. XII. 1917-го року сказав: "Якщо хтось каже мені, що революція була винятково сприятливим шансом для нас, то я протестував би, бо революція в Росії не була в и п а д в о м, але природним і неминучим наслідком нашого проводження війни. Це є наслідок нашої перемоги."

Таємні німецькі документи з державних архівів про німецьку політику на Сході Європи.

Публікація великого числа таємних німецьких документів з періоду першої світової війни дає нам змогу зробити ясне уявлення про настановлення Німеччини також і до большевицької партії Леніна. Подані в наступному тексті документи є публіковані в книзі Ц.А.Б.ЗЕМАНА „Німеччина і революція в Росії 1915-1918 рік”.

Документ число 71.

Державний Секретар фон Кюльман для інформації Головнокомандуючого Армією. Берлін 29-го вересня 1917-го року.

„Мілітарні операції на східньому фронті, які були підготовлені на велику шкалу і виконані з великим успіхом, були підтримані інтенсивними розкладовими акціями всередині Росії з боку Міністерства Закордонних Справ. Наш головний інтерес в цих заходах була далекойдуча підтримка національних і сепаратистичних тенденцій поміж неросійськими народами, а також визначна допомога революційним елементам. Протягом довшого часу ми займаємося цією підривною діяльністю в повнім порозумінні з Політичним Секцією Генерального Штабу в Берліні. Наша співпраця вже привела до конкретних результатів.

БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ РУХ НІКОЛИ В НЕ ДОСЯГНУВ ТОЇ СТУПЕНІ ВПЛИВУ, ЯКУ ВІН МАЄ СЬОГОДНІ, БЕЗ НАШОЇ ПОСТІЙНОЇ ПОМОЧІ.

Існують певні підстави до припущення, що цей рух і далі буде розвиватися, так само як і самостійницькі рухи Українців і Фінляндців”...

У відповідь на цей звіт Лудендорф з признанням згадує підмінову діяльність М.З.С. в Росії і висловлює подяку за великі суми грошей, призначені на цю справу.

Документ число 75.

Державний секретар фон Кюльман просить призначити дальші 15.000.000 на пропаганду в Росії і отримує згоду від Міністерства Фінансів.

Документ число 91.

Радник М.З.С. фон Бусше телеграфує до посла Ромберга в Берні: „Згідно з інформаціями одержаними тут, большевицький уряд в Петрограді знаходиться в тяжкій фінансовій положенні. Через те дуже бажано, щоб їм були надіслані гроші.”

/Примітка: Пересилка грошей з Швейцарії, а не з Німеччини перевозилася спеціальними агентами, які їздили до Стокгольму і видали себе за членів інтернаціональних організацій для допомоги соціалістичній революції в Росії. М.С./

Документ число 94.

Фон Кюльман до Головнокомандуючого Армією. Берлін 3. XII. 1917

„Розклад Антанти і в наслідок того створення політичних комбінацій, прихильних до нас, був найважливішим об'єктом нашої діяльності. Нам здавалося, що Росія є найслабшою ланкою у ворожій ланцюзі. Нашим завданням, отже, було поступово послабити її і як що можливо, цілковито відділити її /від Антанти М.С./

Таке було завдання розкладової акції, переведення якої в Росії поза фронтом було організовано нами в першу чергу шляхом підтримки большевиків та сепаратистичних течій.

Після того, як большевики одержали від нас постійний струм фондів через різноманітні канали і під різними покривками /замуфляжами/ — були вони встані розбудувати їхній головний орган „Правду”, перевести енергійну пропаганду і значно поширити її, первісно ДУЖЕ ВУЗЬКУ партійну базу.

Большевики прийшли тепер до влади. Як довго вони затримать в своїх руках цю владу — не можна передбачити. Вони потребуть миру і порядку, щоб зміцнити свої позиції. З другого з боку є цілковито в нашій інтересі використати цей період, поки вони є

у влади, який може бути коротким, для того, щоб досягнути спочатку перемир'я, а потім і мир.

Заключення сепаратного миру буде означати досягнення базової нам цілі війни, а саме розрив поміж Росією та її союзниками."

Документ число 99. Ерцберг до Державного секретаря фон Кюльмана. 7.XII.1917 р,

"Закордонні представництва Росії мусять визнати большевицький уряд, інакше вони не отримать грошей і будуть ліквідовані.

Якщо большевицькі послы не будуть визнані закордоном, напр. в Швеції, то і їхні послы в Росії не будуть визнані... З інтересі Німеччини є вплинути на те, щоб нейтральні держави, а особливо Швеція, визнали большевиків в Росії, бо шведський посол виконує дуже важні функції... /Припускаю, що шляхом дипломатичної кореспонденції з Швеції большевики одержуть гроші з Німеччини М.С.

В міжчасі повстав проект скликання міжнародньої ширшої конференції соціалістичних партій з метов обговорити умови миру. Одним з активних ініціаторів такої конференції був Парвус. Однак, провідні кола Німеччини були проти такої конференції. З великими зусиллями їм пощастило переконати і представників німецької соціал-демократії і — через таке зване Закордонне Бюро большевиків — в розмовах з Воровським, що тільки Брест-Литовський може бути місцем мирових переговорів з Росією... та що Німеччина не дозволить вмішуватися в ці справи жадній інтернаціональній конференції.

Документ число 106.

I:..XII.1917

Німецький посол в Стокгольмі Ляціус до М.З.С.

"Воровський хоче використати різниці в opinii поміж Верховним Командуванням та Райхстагом, для одержання сприятливих умов мирових переговорів... Парвус теж хоче грати власну роль в політиці і також діє в напрямі вибору Стокгольму як місце конференції.

Я зробив найбільші зусилля, щоб протидіяти їм обом. Воровський пообіцяв мені поінформувати Троцького про мої застереження й протести... В додаток я дуже гостро пояснив Воровському, що він не сміє вмішуватися у внутрішні справи Німеччини, бо жадна німецька партія не піде на такий експеримент, з огляду на публічну opinii. /Не виступить проти бажання уряду М.С. / Я сказав йому теж, що противники большевиків натискають на німецький уряд не заключати з ними миру, бо їхні наступники /після повалення большевиків М.С./ теж готові зробити мир, а тому вони рекомендують нам скоріше ліквідувати большевиків, проголошувчи їх некомпетентними для переговорів.

Німецький уряд відкинув цю сугестію, але він не може виставляти себе на небезпеку і ризик продовжувати переговори в майже безнадійних умовах...

Воровський погоджувався з тим, що НІМЕЦЬКА ВІДМОВА ВЕСТИ З НИМИ МИРНІ ПЕРЕГОВОРИ МОЖЕ СПРИЧИНИТИ УПАДОК БОЛЬШЕВИКІВ.

Він тільки просив, щоб в Берліні рахувалися з тим, що большевики обов'язані вести переговори демократично, отже мусять мати можливість публікувати результати їх..."

Документ число 108

Берлін 17.XII.1917

Бусше М.З.С. до Крпенгагену і Стокгольму

"Прошу звернутися до Парвуса з проханням спішно допомогти справі мирових переговорів, які починаються за кілька днів, ВПЛИВОМ НА ЙОГО ПРИЯТЕЛІВ. Большевики борються зі все зростаючими труднощами всередині Росії і тому мають великий інтерес в скріпленні їхньої позиції скорим миром."

Документ число III

Стокгольм 2".XII.1917

Радник посольства Рідлер до М.З.С.

"Парвус виїжджає сьогодні... /Після того, як соціалістична мирна конференція закінчилася невдачею / В цей момент наші інтереси знову йдуть паралельно і він є для нас знову важливим. Я з "

притиском рекомендує запитати його довірчих порад в Берліні, спеціально, щодо майбутньої ролі Раковського в Румунії... Парвус є насправду поважна людина і має чудові ідеї... Можливо, що ми незабаром усвідомимо, що в нашій користі є базувати нашу позицію в Росії на ШИРШИХ КОЛАХ, ЯК ТІ, ЩО Є НАВКРУГИ ЛЕНІНА і в такому випадку Парвус буде незамінимом і міродайном людиною для нас... Парвус робить зусилля зміцнити свої позиції в Росії за допомогою "унтерофіцерів" партії, без огляду на Леніна і Троцького, а навіть проти них, якщо потрібно... Воровський є дуже підозрілий до нього і каже, що практично ніхто не довіряє Парвусові."

Треба пригадати тут, що після большевицького перевороту Парвус звернувся до Леніна з проханням на дозвіл до в'їзду в Росію, але отримав негативну відповідь, при чому Радек в досить гострій формі повідомив його, що : "Чиста справа вимагає чистих рук!..." Парвус ніколи не простив це ані Ленінові, ані Радеку, якого він від того моменту вважав за політичного клоуна й шарлатана. В своїх пізніших критичних статтях він окрестив політику Леніна як "большевицький погром Росії"... і мав поважні плани до організації протибольшевицьких соціалістично-демократичних сил в Росії, але події в Німеччині /поразка на Західному фронті і революція / поклали кінець всім його політичним планам на Сході Європи.

Після Берестейського миру і окупації німецькими військами України, Прибалтики та Фінляндії позиція большевиків в Росії зазнала великого погіршення, з огляду на величезний спротив "патріотично настроєних" верств населення. Граф Мірбах, який був призначений німецьким послом в Москві, пише в своїм рапорті:
Документ число 123 до Мін. Зак. Справ 10.У.1918

"Заходи Антанти підняти большевиків на боротьбу проти Німеччини не вгавають, при чому Антанта обіцяє їм всебічну поміч.

Окупація України поставила большевиків в дуже скрутне становище... /господарче й політично М.С./ Я продовжую з МОЇМИ ТАЄМНИМИ ЗАСОВАМИ ДБАТИ ПРО ВІДХИЛЕННЯ ПРОПОЗИЦІЇ АНТАНТИ".
Документ число 124 Мірбах до М.З.С. 13.У. 1918

"Наші інтереси вимагають, щоб большевицький уряд залишився при владі... Якщо большевики впадуть, то кожний з їхніх наступників з допомогою Антанти буде дбати про об'єднання Росії, спеціально з Україною і про ревізію Берестейського миру."
Документ число 128 Мірбах до М.З.С. 16.У.1918

"Антанта витрачає величезні суми на підбурення проти большевиків. Я і далі ПРОТИДІЛАЮ ЗУСИЛЛЯМ АНТАНТИ І ПІДТРИМУЮ БОЛЬШЕВИКІВ. Однак, я був би вдячним за інструкції, чи загальна ситуація ВИПРАВДУЄ ВЖИВАННЯ ВЕЛИКИХ СУМ В НАШІМ ІНТЕРЕСІ і до якої міри я маю підтримувати їх /большевиків М.С./ на випадок, що большевики не будуть встані втриматися при владі?..."
Документ число 129 фон Кюльман до Мірбаха

"Прошу вживати більші суми, бо це дуже в наших інтересах, щоб большевики вижили. Фонди Рідлера /в Стокгольмі М.С./ є до Вашого розпорядження. Якщо потрібно більше грошей — телеграфуйте скільки? Дуже тяжко сказати звідси : коли припиниться потреба підтримувати большевиків."
Документ число 131. Мірбах до М.З.С. 3.УІ.1918

"З огляду на сильну конкуренцію Антанти потрібно 3.000.000 німецьких марок на місяць. На випадок, коли б виникла потреба змін в нашій політичній лінії — треба рахуватися з ще більшими сумами".
Документ число 132 Рідлер до М.З.С. Москва 4.УІ.1918

Спочатку описує в деталях терор і агонію большевицького уряду. Не виключає можливості, що незабаром повстання проти большевиків за допомогою Антанти приведе до буржуазного уряду.

"Тоді Україна Київських кадетів і Скоропадський скинуть і останні "українські вуали" і об'єднаються з Росією.

Новий уряд напевно буде вимагати ревізії Берестейського миру, особливо тих його постанов, які є скеровані проти економічного панування над цілою Росією, тоб то з наміром об'єднати Україну з Росією...

Сприяття реставрації Росії, яка знову буде імперіалістичною, не є приємною перспективою, але цей розвиток, мабуть, є неминучим, бо з огляду на нестійкість Центральної Ради /це те, що і я і кожен тут бачить/ кожна ідея про довготривалу незалежність України була б сьогодні ФАНТАЗИЄЮ і, не дивлячись на все, вітальність об'єднаної російської землі - є величезна...

Україна впаде разом з більшовиками. Доконаний факт - династії в Києві - може тільки на короткий час продовжити життя цієї ШТУЧНОЇ ДЕРЖАВИ, але нічого більше..."

Документ число 133. фон Кюльман до Міністра Фінансів 8.VI.1918

"Підчас недавніх зусиль Антанти в Росії переконати Сівіт Робітничих і Саддацьких депутатів прийняти вимоги Антанти, яке прийняття означало б ор'єнтацію Росії на Антанту, князь Мірбах БУВ ПРИМУШЕНИЙ ВИДАТИ ЗНАЧНІ СУМИ, ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ПЕРЕШКОДИТИ ПРИНЯТТЮ ЦЬОЇ РЕЗОЛЮЦІЇ.

Більшевики, в цей момент, з успіхом стримані від переходу на бік Антанти, але кожний день може принести нові несподіванки...

Як довго більшевицький уряд залишається при владі, ми повинні взивати всіх засобів, які стоять нам до розпорядження, щоб стримати більшовиків від ор'єнтації в іншому напрямі, не дивлячись на тяжкі спроби і труднощі, на які їх наражають наші власні політичні вимоги /Естландія, Латвія, Закавказзя, Крим і т. д./

ЦЕ БУДЕ КОШТУВАТИ ГРОШЕИ, ІМОВІРНО ВЕЛИКОЇ СУМИ ГРОШЕИ...

Тому потрібні нові фонди, що найменше в розмірі 40.000.000 німецьких марок..."

Документ число 135 Міністер Фінансів до фон Кюльмана 11.VI.1918

"У відповідь на Ваш лист від 8.VI.д.р. з додатком меморандуму А.С. 2562 я згоджуся на підтримку В шого прохання, без обґрунтування будь яких причин на 40.000.000 марок, які будуть дані до В'шого розпорядження на повищі цілі."

Документ число 136 Мірбах до М.З.С. Москва 25.VI.1918

"Якщо прийде до заміну більшевицького уряду, то ми мусимо рахуватися з тим, що їх наступники не приймуть ту мапу Росії, яку накреслив мир в Бересті Литовському..."

Можливо, що вони вже духово погодилися на відділення Польщі, Литви і Курляндії.. Але стало політичною аксіомою, що постійне відділення України від решти Росії мусить бути проклямоване як НЕМОЖЛИВЕ.

Ті в Німеччині, які наділяють Україну певними постійними вартостями для нас, знайдуть це нелегким прийняти ідею, що треба дозволити їй об'єднатися з Росією. Ті ж, хто розглядає її відділення як захід під час війни, будуть з меншими труднощами міняти свій погляд в цій справі..."

Як відомо, Мірбах впав жертвою атентату в Москві, а на його місце був призначений Гельферіх, який відразу ж заняв точку погляду "єдиносудимовців" та впливав в цьому дусі на М.З.С. В міжчасі адмірал Гінде перебрав провід Міністерства З.С. і у відповідь на старання Гільферіха написав докладний меморандум, який в дуже характерний спосіб навічує цілі німецької політики на Сході Європи. Подав його в скроченні:

Документ з книги Ф. Фішера "Дал до світової держави", 1967.

"Ми повинні політично використовувати більшовиків так довго, поки вони можуть ще щось дати. Впадуть вони, то ми можемо спокійно приглядатися тому хаосові, який імовірно повстане, доки ми вважатимем, що ослаблення є вистарчачим для того, щоб без великих

жертв завести лад. Коли ж не повстане хаосу, а інша партія зразу ж візьме керму в руки, то ми мусимо виступити з гаслом: жодної війни з Росією чи російським народом, жодних загарбань території — лише порядок і лад і захист слабих від зловживань наших ворогів. В міжчасі ми не маємо жодної підстави бажати, або сприяти скорому кінцеві большевиків. Большевики є в найвищій мірі огидні й антипатичні люди, це не перешкодило нам примусити їх до Берестейського миру та послідовно відібрати від них більш, як було передбачено, — землі і людей. Ми вибили з них те, що могли, наше стремління до перемоги спонукає нас і надалі продовжувати в тій же дусі, як довго большевики є ще при владі,

Чи ми радо, чи нерадо співпрацюємо з ними, немає жодного значіння, поки ця співпраця є корисною... Вносити почуття в політику є — як доведено історією — дуже кошовною розкішею. В нашій положенні було б безвідповідальним дозволити собі таку розкіш. Хто працює з большевиками, як фактичними можновладцями і при тому зітхає про негідне товариство — є нешкідливим. Коли ж, однак, відкидають вигоду від співпраці з большевиками через те, щоб не наважити на себе одіум /ненависть/ за співпрацю з большевиками, то це стає небезпечним. Політика є до кінці, та і на довгий час в майбутнім, утилітарна, отже стремить до здобуття користі. Що ми хочемо на Сході? — Мілітарний параліч Росії. А це роблять большевики ліпше і ґрунтовніше, як кожна інша російська партія, без того щоб ми губили хоч одну людину, чи одну марку... /Марки то губили мільйонами! М.С./

Ми не можемо вимагати, щоб большевики чи інші росіяни любили нас за те, що ми видавляємо всі соки з їхньої країни, берем її в лабету... Задовольнимось, отже, безсиллям Росії.

Большевики є єдиною російською партією, яка наразилася на конфлікт з Антантою. Це стає все більше ясним. Нашим обов'язком є плекати цю суперечність... Большевики є єдиними заступниками Берестейського миру. Експеленція Гельфріх висловлює думку, що співпраця з іншими російськими партіями можлива тільки при умові зміни Берестейського миру і про те, що перш за все Україна мусить бути повернена Росії.

Ми чуємо тут про далекойдучі вимоги, а саме: відновлення Росії в її межах, які були перед війною.

Отже, ми мусили б позбутися плодів чотирохлітньої війни і триумфізм тільки тому, щоб нарешті звільнитися від одіуму: використання нами большевиків? Во це ж є тим, що ми робимо: ми не співпрацюємо з ними, але ми визнаємо їх. Це є політично і це є політика.

Чи найвищий військовий провід є готовий і вважає за доцільне й до переведення тепер ревізії Берестейського миру, яка приведе до віддачі Балтики, Литви, України? Не важучи вже про Крим, Таврію, Донецький басейн, які самозрозуміло зараз же будуть на листі вимог до нас...

Берестейський мир має підпис нашого найласкавішого Царя /кайзера Вільгельма II М.С./ Він є заключений спільно з нашими союзниками, він відокремлює Австрію від Росії, через створення України, він є ратифікований Райхстагом..."

В свідомості провідної верстви Німеччини під час першої світової війни Берестейський мир був максимальною реалізацією планів Німеччини на Сході Європи, а одночасно і підставою до дальшої експансії на Персій, Індій і т.д. на шляху до створення Німецької Світової Держави. І, навіть, після повної поразки Німеччини на Західному фронті існувало в провідних урядових верствах переконання, що на Сході — ніхто не посміє відібрати від нас здобутків війни... тим більше, що Німеччина „погодилася“ на статус кво перед війною на своїх західних кордонах. Величезною несподіванкою для більшості німецького народу був тому Версаль.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я

1. В.И. ЛЕНИН " Избранные сочинения в двух томах" Том I
стр. 137 - 281 " Что делать?"
(Институт Маркса-Энгельса-Ленина при Ц.К.
ВКПб. Издание четвертое ,Москва, 1946.)
2. Н.Ковальский "Русская революция в судебных процессах
и мемуарах". Том I- IV ,Издание Т-ва "Мир"
Москва 1923.
3. В.Бурцев " Сборник -- "За сто лет" ,Лондон 1897 г.
4. Козминк " Нечаев и Нечаевцы" 1931 г.
5. Jean Jacques Marie " LENIN - QUE FAIRE? " Paris 1966
Edition du Seuil.
6. НЕВДО-ТО Тémoignage Chrétien " LENINE 1870 - 1970 "
TC n. 1345 du jeudi 16 avril 1970 .
7. The Diary of Natalie HERZEN , Encounter n.7 London,1970.
8. Michael Pravdin "The unmentionable Nechaev" London 1961
(A key to bolshevism).
9. Franco Venturi " The Revolutionary Cathechism" 1869 г.
" Roots of Revolution" London 1960 г
10. Hoover Institution Publication " The Russian Provisional Governement 1917
(Documents selected and edited by
P.Browder and A.Kerensky. Stanford 1961)
11. Z.A.ZEMAN " Germany and the Revolution in Russia 1915 - 1918
Documents from the Archives of the German Foreign
Ministry ,London 1958 , Oxford University Press
12. Fritz Fischer "Griff nach der Weltmacht"
Die Kriegsziele des Kaiserlichen Deutschlands
1914 - 1918 , Düsseldorf1967. Sonderausgabe.
13. Winfred B.Scharlan " Freibeuter der Revolution.Parvus-Helphand
und Zbynek A.ZEMAN Eine politische Biografie. Köln 1965
14. Parvus " Im Kampf um die Wahrheit" Berlin 1913

ДУМКИ ПРО ВОЛЮ, ДЕРЖАВУ, МАРКСИЗМ.

" Я є пристрасним шукачем ПРАВДИ... я є фанатичним любителем ВОЛІ, вважаючи її єдиним середовищем, в якому може розвинутися інтелігенція, гідність і щастя людини... Я маю на увазі Волю, яка забезпечує повний розвиток всіх матеріяльних, інтелектуальних та моральних сил, які знаходяться як приховані здібності в кожній людині... Волю, що не визнає жадних інших обмежень, крім тих, що накладають на нас закони нашої власної природи... Необмежену волю кожного завдяки волі всіх, волю солідарности, волю рівности, волю - триумфуючу над брутальною силою та принципом авторитету, який ніколи не був чимсь іншим, як ідеалізованим висловом сили...

Волю, яка - зруйнувавши всіх небесних і земних ідолів - заснує новий світ, організує його як світ людської солідарности на руїнах всіх церков і всіх держав...

Я є прихильником економічної та соціальної рівности, тому що я є переконаним, що без такої рівности - воля, справедливість, людська гідність, моральність та добробут індивідуумів так само як розвиток і націй ніколи не буде чимсь іншим, як одною з чисельних брехень. Але, як прихильник волі при всяких обставинах, цієї передумови гуманности, я думаю, що воля має здійснитися в світі через спонтанну організацію праці та колективну власність продуктивних спілок, вільно зорганізованих у федерації в областях та при так само спонтанній федерації округ, але не через найвищий авторитет влади, примусу та опіки держави.

Це є та точка погляду, яка принципово відокремлює нас - революційних соціалістів або колективістів - від авторитарних комуністів, які є прихильниками абсолютної, провідної ролі держави...

Комуністи вірять, що вони мусять організувати робітничі сили для опанування політичної влади в державі. Революційні соціалісти організують робітництво з метою ... ліквідації держави. Комуністи є прихильниками принципу й практики авторитету, революційні ж соціалісти мають довір'я тільки до Волі!...

Революційні соціалісти думають, що є далеко більше практичного сенсу й розуму в інстинктивних аспіраціях і в реальних потребах мас народу, як у глибокому інтелекті освічених людей та вчителів людства, які протягом століть в чисельних спробах не змогли зробити людства щасливим... але й далі претендують на те, що тільки їх провід та зусилля забезпечує успіх...

Революційні соціалісти думають, навпаки, що людська раса дозволила управляти собою досить довго, аж занадто довго та що джерелом всіх її нещасть є не форма уряду в державах, але самий принцип влади та керівництва, незалежно від того, якого типу він є...

ІДЕОЛОГІЯ МАРКСИЗМУ

Доктринерська школа соціалістів, або ліпше сказати Німецьких авторитарних комуністів, бере за основу своїх теорій історичний матеріялізм, який є глибоко правильним, якщо розглядати його в правдивому освітленні, це значить з відносною (релятивною) точки погляду, але який стає цілковито помилковим, якщо розглядати його як непомильну догму та пояснювати як єдине джерело всіх інших принципів і чинників, як це робить ця доктринерська школа соціалістів...

Принцип історичного матеріалізму є абсолютною протилежністю до того, що визнають (як рушійні сили історичного розвитку) ідеалісти всіх інших шкіл. В той час як ідеалісти виводять всі історичні факти, включно з розвитком матеріальних інтересів та з різними фазами економічної організації суспільства — від ІДЕЙ, Німецькі комуністи, якраз навпаки, хочуть бачити в цілій історії людства, в найбільш ідеалістичних виявах як колективного так і суто індивідуального життя, в усіх інтелектуальних, моральних, релігійних, метафізичних, наукових, артистичних, політичних та соціальних явищах та розвиткух, які були сотворені в минулому людством та продовжуються і в сучасності, ніщо інше, як тільки рефлексії, або ж необхідні наслідки розвитку матеріальних, економічних фактів.

В той час як ідеалісти настоюють на тому, що ідеї викликають і творять факти, комуністи — до речі, в повній згоді з науковим історичним матеріалізмом Маркса — навпаки, кажуть, що факти породжують ідеї та що ці останні не є ніколи чимсь іншим, як тільки ідеальним виразом доконаних фактів та що поміж усіма фактами — економічними й матеріальними фактами є найбільш важливими, творять суттєвий базис, головну основу явищ, в той час як всі інші факти, ось як інтелектуальні й моральні є нічим більшим як необхідними наслідками (похідними, або „надбудовою“) їх...

Ми, які є марксистами й детерміністами не менш як сам Маркс, ми також визнаєм неминучу взаємодію поміж економічними й політичними фактами в історії. Ми справді визнаєм необхідність, неминучий характер всіх подій, які відбуваються, але ми не схилиємось перед ними індіферентно, а перед усім ми дуже обережні в оцінці їх, коли вони по своїй природі стоять в явній суперечності до найвищої цілі історії, до справжнього людського ідеалу, який можна знайти в більш чи менш очевидних формах в інстинктах, аспіраціях народу та поміж всіма релігійними символами всіх епох, тому, що цей ідеал є питомий людській расі, як найбільш соціальній з усіх рас тварин на землі. Отже, цей ідеал, сьогодні більш зрозумілий як коли небудь, може бути підсумований в таких словах: це є триумф гуманності, це є перемога й здійснення повної волі і повного розвитку матеріальних, інтелектуальних і моральних здібностей кожного індивідуума, шляхом абсолютно вільної та спонтанної організації економічної і соціальної солідарності так досконало, як тільки є можливо, поміж всіма людськими істотами, які живуть на землі...

В безпосереднім продовженні життя природи, званім історією, ми зустрічаємо багато необхідностей більш вартих осуду (ганьби) як вдячності і які ми мусимо таврувати з усією енергією, на яку ми є здібні, в інтересі нашої соціальної та індивідуальної моралі, не дивлячись на те, що ми визнаємо, що з моменту їх здійснення (реалізації) навіть найбільш огидливі історичні факти мають характер неминучості, яка є властива всім явищам природи як також і історії.

Щоб зробити мою думку яснішою я ілюструю її кількома прикладами. Коли я студію відповідні соціальні й політичні умови, в яких Римляни і Греки зустрінулись під кінець античної доби, я прихожу до висновку, що перемога й руїна мілітарним і цивільним варварством Римлян порівнюючи високого стандарту людської волі Греції були логічним, природним і цілковито неминучим фактом. Але це зовсім не перешкоджає мені зайняти ретроспективно і дуже виразно сторону Греції проти Риму в цій боротьбі і я вважаю, що людська раса абсолютно нічого не виграла через триумф Римлян.

В той самий спосіб я визнаю за цілковито природний, логічний і отже неминучий факт, що Християне мали зруйнувати зі святим запалом всі книгозбірні „поганів“ (язичників), всі скарби мистецтва, старої дохристиянської релігії та філософії й науки... Але для мене є абсолютно неможливим збагнути: які користі повстали

з того для нашого політичного й соціального розвитку? Я, навіть, схильний думати, що незалежно від неминучого процесу економічних фактів, в яких — якщо хтось має вірити Марксові — треба шукати, з виключенням всіх інших зауважень, єдину причину всіх інтелектуальних і моральних фактів, які трапилися в історії, — я повторю, що я дуже схилився до думки, що цей акт святого барбаризму, або радше ця довга серія варваризмів і злочинів, які перші Християне вчинили — божественно натхнені! — супроти ДУХУ, були одною з головних причин інтелектуального й морального занепаду та соціального поневолення, які стали змістом довгої низки згубних століть, відомих під назвою Середньовіччя... Будьте певні в тому, що коли-б перші Християне не зруйнували бібліотеки, музеї та храми дохристиянської, античної доби, ми не були-б сьогодні засуджені на боротьбу проти сили жахливих і ганебних безглуздь, які ще й досі до тої ступені запоморочують розум людини, що іноді починаєш сумніватися в можливості більш гідної майбутності людства.

Продовжуючи той самий характер протесту проти фактів, які відбулися в історії і які я отже послідовно визнаю за неминучі, я спинаюся перед розкішю Італійських Республік і перед чудовим пробудженням людського генія в епоху Ренесансу. А потім я бачу наближення двох лихих (негативних) геніїв, старих як сама історія, двох боаконстрікторів (удавів), що до сьогодні нищили й пожегали все те прекрасне й гуманне, що створила історія людства... Вони, ці злі генії людства — звуться ЦЕРКВА І ДЕРЖАВА ! ПАПСТВО ТА ІМПЕРІЯ !!

Одвічні носії зла й нерозлучні спільники, я бачу як вони порозумілися, взяли один другого в обійми та разом знищили, задушили й розтрошили цю так щасливу й прекрасну Італію, засудили (прокляли) її на три століття смерті... Отже, я знову вважаю все це дуже природним, логічним, неминучим, але не дивлячись на це — ЖАХЛИВИМ — і я проклинаю обох: і ПАПУ і ІМПЕРАТОРА одночасно !...

А тепер переходимо до Франції. Після боротьби, яка тривала ціле століття, католицизм, підтриманий державою, остаточно затріумфував там над протестантизмом. Це так, а чи не знажу я ще й сьогодні у Франції політиків та істориків тої фаталічної школи, яка, називаючи себе революціонерами, вважає, що перемога католицизму була справжнім тріумфом революції? Вони твердять, що католицизм був тоді державою, демократією, в той час як протестантизм репрезентував спротив аристократії проти держави, а отже і проти демократії. Оце таким софізмом, що є до речі цілковито ідентичним з марксистськими софізмами, які так само розглядають тріумф держави як тріумф соціальної демократії — таким безглуздом, так само огидним як і обурюючим, викривлюється розум і моральне почуття мас, привчаючи їх вважати їхніх кровожадних визискувачів, їхніх одвічних ворогів, їхніх тиранів, панів і служників держави, як інституцію, представництво, героїв, відданих захистників їхнього визволення (емансипації).

Однак, це є тисячекратна правда, що протестантизм тоді у Франції, не як кальвіністична теологія, але як енергійний збройний протест, репрезентував революцію, волю, гуманність, ліквідацію держави, в той час як католицизм був публічним порядком, авторитетом, божественним законом, порятунком держави церквою, а церкви державою, засудженням людського суспільства на безмежне й безконечне рабство.

І хоч я і визнаю неминучість цього доконаного факту, я не вагаюся сказати, що тріумф католицизму в Франції в 16-ім та 17-ім столітті був великим нещастям для всієї людської раси. А різанина в ніч святого Варфоломея, так само як і аннуляція Нантевського Едикту (який забезпечував права Протестантів), були так само катастрофальні для Франції, як і пізніша поразка й різанина народу в Парижі під час Комуни.

Я, на правду, чув від дуже інтелігентних і дуже поважних французів, що поразка протестантизму в Франції повстала завдяки революційній вдачі французького народу...

"Протестантизм" — кажуть вони — "був лише половинчатою революцією, а ми потребували повної революції; з тої причини французька нація не бажала і не була здібна спинитися на реформації. Вона воліла залишитися католицькою до того моменту, коли вона могла проклямувати атеїзм... І це тільки і є причиною того, що вона терпіла з такою справжньою християнською покорюю і жах Варфоломеївської ночі і огидливе поступовання виконавців аннуляції Нантевського Едикту..!"

Ці шановні патріоти, здається, не усвідомлюють собі одної речі: коли народ, під яким би не було приводом, терпить тиранію, він неминуче губить вкінці кінців спасенну звичку до обурення і навіть самий інстинкт повстання... Він губить почуття волі, а коли він одного дня згубив все це, то необхідно стає народом рабів, не тільки через зовнішні обставини, але сам в собі, в самій суті своєї істоти.

І причиною того, що протестантизм був переможений у Франції, було те, що французький народ загубив, чи радше ніколи не придбав звичку до волі!

Це тому, що ця традиція і ця звичка бракує йому, він не має і сьогодні того, що ми зовемо політичною свідомістю. А через брак цієї свідомості всі революції, які він досі робив, не були встані дати йому й запевнити політичну волю. За винятком його великих революційних днів, які були його святом, французький народ залишається сьогодні, так як і був вчора — народом рабів.

МИХАЙЛО БАКУНІН

ДЕРЖАВА ТА МАРКСИЗМ.

Основна засада авторитарного комунізму, або ж державного соціалізму є: „вся праця має бути виконувана на службі й за платню держави“.

Після того, як держава стала єдиним власником, а саме, під кінець певного переходового періоду, який буде необхідним для того, щоб суспільство перейшло без занадто великих політичних і економічних потрясень від теперішньої організації на підставі буржуазних привілеїв до майбутньої організації на підставі офіційної рівності всіх — держава, отже, стане єдиним капіталістом, банкіром-позичальником грошей, організатором і керівником всієї національної праці-продукції та розподільником її продуктів. Такий є ідеал, основний принцип модерного комунізму.

Проголошений вперше Бабефом (1762 — 97 рік) під кінець великої французької революції, який створив таємне товариство „РІВНИХ“ з метою захопити владу у Франції та завести авторитарний, зрівняльний комунізм, (змова була відкрита й конспіратори покарані на горло!) він був перетоплений і репродукований в мініатюрі 45 років пізніше Луї Бланком в невеличкім памфлеті під назвою „Організація Праці“, в яким цей шановний громадянин, багато менш революційний і багато більш поблажливий супроти буржуазних слабощів як Бабеф, спробував позолотити й посолодити пілюлю в такий спосіб, щоб буржуазія могла проковтнути її, не підозріваючи, що вона бере отруту, яка має вбити її... Але буржуазія не дала себе обдурити і, відповідаючи бруталністю на чемність, вигнала Бланка з Франції...

Пізніше, комуністична ідея перейшла в більш поважні руки. Карл Маркс, безперечний шеф соціалістичної партії Німеччини, великий інтелект, узброєний глибоким знанням, ціле життя якого (це можна сказати без підлабузнитва) було присвячене ви-

ключно найбільш актуальній справі існуючій сьогодні, а саме : визволенню праці та робітників.

В кожному разі ,Карл Маркс був одним з головних засновників Інтернаціональної Спілки Робітників та зробив об'єктом поважної праці розвиток комуністичної ідеї.Його великий твір „КАПІТАЛ" не є анітрохи фантазією,не є упередженою (а пріорі) концепцією, народженою одного дня в голові молодого людини,якій є більш або менш незнані економічні умови та сучасна система продукції.

„Капітал" має за підставу дуже докладне,дуже детальне знання та надзвичайно глибоку аналізу системи продукції та її передумови.Карл Маркс є людиною з величезним статистичним і економічним знанням.Його праця над „Капіталом", хоч,на жаль,і наїжена формулами та метафізичними уточненнями,які роблять її неприступною для значної частини читачів,є науковим і реалістичним твором найвищої ступені: в тім розумінні,що вона абсолютно виключає іншу логіку,як логіку фактів.

Живучи протягом майже тридцяти років виключно поміж німецькими робітниками,такими ж самими емігрантами,як і він,та оточений більш або менш інтелігентними приятелями й учнями,що з походження та по своїм зв'язкам належать до буржуазного світу, Маркс зумів створити комуністичну школу,або ж певного роду малу Комуністичну Церкву,яка складається з палких прихильників та є розповсюджена по всій Німеччині.Ця Церква,хоч і обмежена числом своїх членів,є вміло організована та завдяки її численним зв'язкам з організаціями робітничого класу в головних містах Німеччини, вже тепер уявляє з себе певну силу.(Писано в 1870 -м році) . Звичайно, Карл Маркс користується майже найвищим авторитетом в цій Церкві ,і треба віддати йому справедливість,він розуміється на тому,як управляти цією невеликою армією фанатичних прихильників в такий спосіб,щоб завжди побільшувати свій престиж своєю владою над думками та уявою робітників Німеччини.

Маркс є не тільки вченим соціалістом,він є також дуже спритним політиком і гарячим патріотом.Подібно до Бісмарка,хоч і дещо відмінними засобами,і подібно до багатьох інших його земляків,чи вони є соціалістами ,чи ні , — він хоче заснування великої Німецької Держави на славу Німецького народу та для щастя — добровільної чи примусової цивілізації світу.

Політика Бісмарка відбувається в сучасності. Політика Маркса, який сам вважає себе що-найменш його наслідником і продовжувачем, є спрямована в майбутність.І коли я кажу,що Маркс вважає себе продовжувачем Бісмарка,я далекий від того,щоб зводити наклеп на нього.Якщо він не вважав би себе таким,то він не дозволив би Енгельсові,який є довіреним всіх його думок,писати,що Бісмарк служить справі соціальної революції.Він служить їй тепер на свій спосіб,а Маркс буде служити їй пізніше,на свій лад.В такому розумінні,в якому він сьогодні є поклонником Бісмарка,пізніше він буде продовжувати його політику.

Давайте розглянемо особливий характер політики Маркса,встановимо міродайні чинники,які відокремлюють його від політики Бісмарка.Головна точка і —хочеться навіть сказати ,що єдина й виключна — є слідуєча: Маркс демократом,авторитарним соціалістом і республіканцем. Бісмарк є досконалим поміщиком з Помор'я,аристократичним,монархічним юнкером.Через те різниця є дуже велика, дуже поважна й обидві сторони є ширими в цій різниці.Тому,в цьому відношенні не може бути ані порозуміння,ані згоди поміж Бісмарком і Марксом... В монархії,якою ліберальною вона не була б нема й не може бути жадного місця,жадної ролі для Маркса...

Тому він є примушений бути революціонером.Отже те,що відокремлює Маркса від Бісмарка ,є форма й умови уряду в Німеччині.

А тепер поглянемо на те,що об'єднує їх...

Спільним для Бісмарка та Маркса є цілковитий культ держави. Я не потребую доводити це, щодо Бісмарка, бо існує досить доказів на це. З голови до ніг він є державником і ніким іншим, як державником! Але я також думаю, що мені не коштуватиме великих зусиль довести, що таким самим державником є і Маркс. Він до такої степені любить уряд (владу), що хотів завести його навіть в Інтернаціональній Асоціації Робітників. Він так високо цінить владу, що хотів накинути і сьогодні ще хоче накинути нам свою диктатуру. Мені здається, що цього вистачить, щоб характеризувати його особисте наставлення. Найвищою ціллю всіх його зусиль, так як нам є проголошено в основних статутах його партії в Німеччині, є заснування великої Народної Держави.

Але, якщо хтось каже держава, то він неминуче має на увазі якусь особливу, обмежену державу, яка без сумніву охоплює багато різних народів і країн, якщо вона є великою, але ще більше полишає поза своїми межами. Бо коли він неміє про універсальну державу, так як це робив Наполеон і імператор Карл V, або так як папство мріяло про універсальну Церкву, Карл Маркс, не дивлячись на всі ті інтернаціональні амбіції, що сьогодні пожерають його, буде примушений — коли година для здійснення його мрій залунає для нього (якщо вона взагалі коли-небудь залунає!), він буде змушений задовольнитися урядом одної держави, а не кількох держав одночасно. З того слідує, що якщо хтось каже держава, він каже одна, певна держава, і якщо він говорить про одну державу, то цим самим підтверджує існування кількох держав, а коли він каже про кілька держав, то негайно каже і: суперництво, задрість, безцільні й безконечні війни. Найпростіша логіка, так само як і вся історія людства має досить доказів на те.

Кожна держава, під страхом загибуні й проковтнення її сусідньою державою, мусить стремити до досконалої збройної сили, і станувши могутньою, мусить стати на шлях підбиття інших, щоб не бути покороною ними. Бо дві потуги, подібні, а одночасно й ворожі одна до другої не можуть співіснувати, без спроб зруйнувати одна другу.

Хто каже завоювання, той каже і завойовані народи, поневолені в ярмі, під якою формою чи назвою це не сталося б.

Це лежить в природі держави ламати солідарність людської раси та немов би заперечувати людськість. Держава не може зберегти себе як така в своїй інтегральності та в усій своїй могутності, якщо вона не ставить саму себе найбільшою та абсолютною, єдиною метою принаймні для її громадян...

А це неминуче веде до розриву з загально-людською мораллю та з універсальним розумом, шляхом повстання державної моралі й державного розуму. Принцип політичної, або ж державної моралі є дуже простий. Якщо держава є найвищою ціллю, то все, що є сприятливим для розвитку її могутності є добре; все ж, що суперечить з цим, навіть коли б це було найбільш гуманною справою в світі, є зло. (Пригадаймо англійське гасло: „Райт ор ронт — май кконтрі") . Така моральність зветься патріотизмом. Інтернаціонал є запереченням патріотизму, а тим самим і запереченням держави. Тому, коли Маркс та його приятелі й учні здолають запровадити державний принцип в нашу програму, вони уб'ють тим Інтернаціонал.

Держава вже для свого власного збереження мусить бути могутньою з огляду на закордонну політику. Але, якщо так є в справі закордонної політики, то це буде непомилно і в питаннях внутрішньої політики. Кожна держава, яка є натхнена та керується будь-якою особливою мораллю, придатною до спеціальних умов її існування, моральністю, яка є обмеженням, а послідовно отже і запереченням загально-людської моральності, мусить доглядати за тим, щоб її піддані, як у їхніх думках так і у вчинках були

натхнені виключно принципом патріотичної або особливої моралі і щоб вони залишалися глухими на вчення чистої, або універсальної моралі. З цього факту повстає необхідність державної цензури: за велика воля думки й погляду (опінії), як Маркс цілком слушно зважає зі свого переважно політичного погляду, не до сполучення з одностайною відданістю, яка вимагається для безпеки держави. Що це є справді опінією Маркса вистарчаюче доведено сиробами, які він зробив для того, щоб завести цензуру в Інтернаціоналі, під правдоподібним приводом до тогож замискованим.

Але, якою пильною не була б цензура, навіть коли б держава переняла виключно до своїх рук всю освіту та інформацію народу, так як Мацціні хотів зробити, і так як Маркс хоче робити це сьогодні, держава ніколи не може бути певною, що заборонені й небезпечні для неї думки не вкрадуться якоюсь контрабандою в населення, яке підлягає її владі. Заборонені овочі мають таку привабливість для людини і демон повстання, цей вічний ворог держави, так легко пробуджує в їхніх серцях спротив, якщо вони не досить оглуплені, що ані виховання в школах, ані пропаганда, ані навіть цензура не можуть бути вистачальними гарантіями для спокою держави. Вона мусить мати поліцію, відданих агентів, які охороняють і керують, таємно й не викликаючи протестів, потік народніх думок та почувань. Ми бачили, що сам Маркс був переконаний в необхідності поліції і думав, що він мусить встановити своїх таємних агентів у всіх відділах Інтернаціоналу, а перш за все в Італії, Франції та Іспанії. Зрештою, якою б досконалою не була освіта й пропаганда під оглядом безпеки для існування держави, а також цензура та поліція, — держава не може бути певною в своїм існуванні, якщо вона не має збройних сил для захисту її проти внутрішніх ворогів. Держава це є управління згори додолу величезного числа людей, дуже різних з точки погляду ступені їхньої культури, природи країн та місцевостей, які вони населяють, інтересів та бажань, які керують ними — держава є урядуванням над всіма цими людьми тою чи іншою меншстю державного апарату (уряду). Ця меншість, навіть коли б вона тисячу разів була обрана загальним голосуванням і контрольована народніми інстанціями (парламентами) не може знати, передбачити й справедливо задовольнити найбільш законні й пекучі потреби в світі, хіба що вона була б обдарована всезнанням, всеприсутністю і всемогутністю, які є властивостями теологічного поняття Бога...

Завжди будуть незадоволені люди, бо завжди будуть такі, яких приносять в жертву...

Крім того, держава, подібно до Церкви, по самій своїй природі вимагає багато жертв від живих істот. Вона є свавільним, деспотичним створінням, в серці якого всі позитивні, життєві індивідуальні інтереси населення здивуються, штовхають і руйнують себе взаємно та розчиняються в тій абстракції, яка зветься цільним інтересом, громадським добром, громадською безпекою і де всі справжні бажання нищать себе взаємно в другій абстракції, яка носить назву „воля народу“... З того є ясным, що так звана воля народу є ніколи нічим іншим, як тільки пожертвуванням і запереченням всіх дійсних бажань населення, а так само і так зване суспільне добро є нічим іншим, як жертвою його інтересів. Але для того, щоб ця всеїдна абстракція могла накинути себе мільйонам людей, вона мусить бути репрезентована й підтримувана якимсь реальним іством, якоюсь живою силою. Ну й що, ця істота, ця сила завжди існувала. В Церкві вона зветься духогенством (ієрархією), а в державі — правлячим або урядуючим класом (службовці, адміністрація).

І, фактично, що знаходимо ми протягом історії? Держава завжди була спадщиною тої чи іншої привілейованої верстви: духовенства, аристократії, буржуазії і зрештою бюрократії,

після того, як всі інші верстви вичерпалися. Держава занепадає, або розвивається, як що ви хочете, до умов властивих машині. Але, це є абсолютно необхідним для порятунку держави, щоб була якась привілейована класа, яка є життєво заінтересована в існуванні держави. І якраз об'єднані інтереси цієї класи є тим, що зветься патріотизмом.

Виключаючи величезну більшість людської раси зі свого лона, викидаючи її поза межі взаємних зустрічей та обов'язків моралі, справедливості й права, держава заперечує ідею людства та оцим великим словом „патріотизм“ примушує своїх підданих до несправедливості й жорстокості як найвищого обов'язку. Вона обмежує, калічить, вбиває в них людяність, так що переставши бути людьми, вони лишаються ніким іншим, як тільки підданими (громадянами), або ліпше сказати, з огляду на історичну послідовність подій, — вони ніколи не будуть встані підвестися з рівня підданого громадянина до рівня людини...

Кожна логічна й непідроблена теорія держави є по суті побудована на принципі авторитету — це значить на яскраво теологічній, метафізичній та політичній ідеї, що маси завжди є нездібними управляти самих себе і що вони мусять бути підпорядковані вічно доброзичливому ярму мудрості й справедливості, накиненим їм згори... Але накиненим во ім'я чого та ким?? Авторитет, визнаний та респектований масами, як такий, може мати тільки три імовірних джерела: силу, релігію, або чин найвищої інтелігенції. А ця найвища інтелігенція є завше репрезентована меншстю.

Рабство може змінити свої форми і назви — його підстава залишається завжди тою самою. Ця підстава знаходить свій вияв у словах: бути рабом — означає бути примушеним працювати на інших людей, а бути паном — то значить жити з праці інших людей. В античні часи, так як ще й сьогодні в Азії та Африці, рабів просто зовуть рабами. В середні віки вони прибрали назву „слуг“, а сьогодні їх кличуть „заробітчанами“. Становище цих останніх є більш почесним і менш важким, як рабів, але не менш — вони є примушені голодом та політичними й соціальними установами утримувати своєю важкою працею абсолютну, або відносну ледачість інших... Послідовно, вони залишаються рабами.

І взагалі, ні одна держава, чи то антична, чи модерна, ніколи не була встані, а навіть і не хоче бути встані обійтися без примусової праці, будь вони рабами чи заробітчанами, бо така праця є абсолютно необхідна як підстава волі й культури політичної класи: громадян.

Держава є нічим іншим як впорядкованим і систематизованим пануванням і визиском. Ми спробуємо довести це, досліджуючи наслідки управління народом меншстю, спочатку так інтелігентною і так відданою, як Ви бажаєте, в ідеальній державі, заснованій на контракті.

Припустимо, що урядування є обмежене до найліпших громадян. Спочатку всі ці громадяне не є упривілейовані правно, але фактично. Вони були обрані народом через те, що вони були найбільш мудрі, інтелігентні, відважні й віддані. Взяті з маси громадян, які розглядають самих себе як рівних, вони ще не творять окремої класи, але тільки групу людей привілейованих виключно природою і з цієї самої причини вони були обрані народом. Їхня кількість є немигуче обмежена, бо в усі часи в усіх країнах кількість людей, обдарованих такими визначними здібностями, які викликають одностайну повагу нації, є дуже мала, як вчить нас досвід.

Отже тому, боючись зробити злий вибір, народ завжди буде вибирати своїх правителів зпоміж них.

В той спосіб суспільство є поділено на дві категорії, якщо не сказати на два класи, один з яких, складений з величезної більшості громадян, добровільно підпорядковує себе вибраним провідникам, а другий, охоплюючий невелику кількість привілейованих натур є визнаний і прийнятий народом, як такий, і уповноважений народом управляти ним. Залежні від народніх виборів, вони відокремлені з маси інших громадян тільки завдяки тим (біологічним) здібностям, які сприяли їхньому виборові і вони є натурально найбільш віддачними й корисними з усіх. Вони не присвоюють собі жадних привілеїв, або спеціальних прав, крім права виконувати, поскільки народ цього бажає, особливу функцію (урядування), яка довірена їм. Що ж до решти, то їхній спосіб життя, умови й засоби їхнього існування не відділяють їх з жадний спосіб від інших, так що досконалі їхні якості продовжують панувати в їхній вдачі. Та чи може така рівність бути довго затримана? Ми твердимо, що це є неможливо і нема нічого легшого, як довести це.

Нічого не є більш небезпечним для особистої моралі людини, як звичка командувати. Найліпша людина, найбільш інтелегентна, безкорисна, великодушна, чиста -- буде завжди й неминуче зіпсованим заняттям. Два почуття, властиві носіям влади, ніколи не перестають сприяти деморалізації, а саме: погорда до мас та занадто висока оцінка власних заслуг і здібностей...

"Маси" -- каже така людина до себе -- "визнаючи їхню нездібність порядкувати самим собою, вибрали мене, як їхнього начальника (шефа). Цим актом вони публічно ствердили їхню нижчевартність і мою вищість. Поміж цим натовпом людей, визнаючих, що ледві хто з них є рівним мені, я є єдиним здібним до кермування публічними справами. Народ потребує мене, він не може обійтися без моїх послуг, в той час як я, навпаки, можу дати собі раду і сам. Отже, тому вони мусять слухати мене для їхньої ж власної користі та безпеки і зглянувшись до наказів над ними, я роблю їм добру послугу."

Хіба ж в такому розумуванні не криється щось таке, що може спричинитися до того, що людина губить свою голову й серце та стає божевільним від гордині?? От чому у владі й звичці до наказування лежить (психологічне?) джерело викривлення навіть для найбільш інтелектуальних і добродесних людей, для інтелектуальних і моральних відхилень.

Але ж, як нам кажуть, в Народній державі Маркса не буде зовсім ніяких привілейованих клас. Всі будуть рівними не тільки з правної та політичної точки погляду, але також і в економічному відношенні. Принаймні це є те, що обіцяється, хоч я і дуже сумніваюся, беручи під увагу методи, якими це має бути досягнуто і шлях, якими вони йдуть, чи ця обіцянка взагалі коли небудь може бути дотримана? В цій Народній Державі отже не буде привілейованих клас, але там буде уряд, і зауваже це добре, надзвичайно складний уряд, який не буде задовольнятися тільки політичним управлінням і адміністрацією мас, як то роблять всі сучасні уряди, але який буде хочотіти управляти масами економічно, концентруючи в своїх власних руках продукцію та справедливий розподіл добробуту, обробку землі, за-сновання та розвиток індустрії (фабрик), організацію й керування торгівлею, нарешті постачання капіталу для інвестицій та продукції, як єдиний банкір, держава!

Все це вимагатиме величезного фахового знання й досвіду та численних "голів, вщертє налитих мозками" в цьому уряді...

ЦЕ БУДЕ ПРАВЛІННЯ " НАУКОВОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ " (ТЕХНОКРАТІВ), найбільш аристократичного, деспотичного, зарозумілого й зневажливого з усіх можливих режимів!

Це буде новий клас, нова ієрархія справжніх чи лише претендуючих на цю назву вчених і вчителів і світ буде поділений на меншість, правлячу во ім'я "НАУКИ" (читай — догм Марксизму !) і величезну темну масу "підданих заробітчан"...

І ТОДІ ЦЕ БУДЕ ГОРЕМ І ПРОКЛІТТЯМ ДЛЯ НЕСВІДОМОЇ МАСИ!

.....

Ви можете дуже добре бачити, що поза всіма демократичними й соціалістичними фразами та обіцянками Маркса в його програмі, вони мають бути здійснені в його державі, яка захоче свою справжню деспотичну й бруталну природу всіх держав, незалежно від того, яка є форма уряду.

В остаточнім рахунку, Народня Держава, яку так дуже рекомендує Маркс, і аристократично-монархічна держава, яку недвозначно втримує силою Бісмарк, є цілковито тотожні в своїй природі та в цілях внутрішньої та зовнішньої політики.

В зовнішній політиці — поширення мілітарної сили, себто підкорення (інших держав і народів), а у внутрішній політиці — вживання тої самої мілітарної сили, як останній аргумент всіх загрожених політиків супроти мас народу, які, змучені повсякчасним довір'ям, надіями, послухом і підпорядкуванням — шукають порятунку в повстаннях, революціях...

.....

Комуністична ідея Маркса ясно висвітлена в усіх його творах.

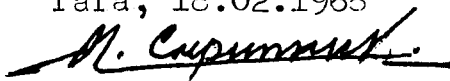
КУЛЬТ ДЕРЖАВИ — загалом кажучи — є основною характеристикою Німецького Соціалізму...

Переклад і вибір тексту зробив М.Скрипник на підставі книжки:

MICHAEL BAKUNIN , Marxism, Freedom and the State

by **K.J. KENAFICK, M.A. , Melbourne, 1950**

Гага, 18.02.1968

М. Скрипник.

N. SKRIPNIK
P.O. Box 95936
2509 CX The Hague
The Netherlands

